ముండకోపనిషత్తు

(ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్య సహితము)

పండిత గోపదేవ్

ప్రకాశకులు :

ఆర్య సమాజము - కూచిపూడి

గుంటూరు జిల్లా

అంబాదర్శన గ్రంథమాల-౧౯

చతుర్థ సంస్కరణము - ౪౦౦౦

శ్రీముఖ వైశాఖశుద్ధ జూన్ 1993

మూల్యము : రు. 15.00

ముద్రణ :

న్యూ విజయ ఆర్టు ప్రెస్ - తెనాలి

అంబాదర్శన గ్రంథమాల

మహారాజ పోషకులు :

౧. శ్రీమతి కొత్తపల్లి యామినీదేవి (కూచిపూడి)
౨. శ్రీ బెల్దె జగదీశ్వరయ్య శ్రేష్ఠి (సికిందరాబాద్)
౩. శ్రీ మాశెట్టి వేంకటేశ్వరరావు (,,)
౪. శ్రీ కొనరాజు మాధవయ్య (తెనాలి)
౫ శ్రీ వై. వి. సుబ్బారావు, సరోజినీదేవి (గుంటూరు)
౬. శ్రీ గ్రంధి కామరాజు (విజయవాడ)
౭. శ్రీ కావూరి జయచంద్రవర్మ (కూచిపూడి)
౮. శ్రీ చదలవాడ అచ్చేశ్వరరావు, రాజ్యలక్ష్మి (,,)
౯. శ్రీమతి చదలవాడ లక్ష్మమ్మ (,,)
౧౦. శ్రీ మట్టెడ్డి గురవారెడ్డి (తూములూరు)
౧౧. శ్రీ చంద్రయ్య అండ్ సన్స్ - అల్వాల (సికిందరాబాద్)

రాజ పోషకులు :

౧. శ్రీ కావూరి సంగయ్య (కూచిపూడి)
౨. శ్రీ జె వెంకట్రావు (వరంగల్)
౩. శ్రీ బి. శంకరలాల్ (హైదరాబాద్)
౪. శ్రీ యలవర్తి రామకోటయ్య, సీతారత్నం (కూచిపూడి)
౫. శ్రీ రామచంద్రరావు మహేంద్రకర్ (సికిందరాబాద్)
౬. శ్రీ కుమ్మరి పోచయ్య (,,)
౭ శ్రీమతి కొడాలి వేంకటరత్నమ్మ (కూచిపూడి)

పోషకులు చివరిపేజిలో చూడుడు.

సంపాదకీయము



వేదములందలి యధ్యాత్మతత్త్వము వివరింప మహర్షులచే వ్రాయబడిన ఉపనిషత్తులకు వేదానుకూలముగ, మూలముననుసరించి వ్యాఖ్య రచింపక స్వమతానుకూలముగ ఎక్కడి కక్కడ మాటల కర్థ కల్పనచేసి శ్రీ శంకరభగవత్పాదులు క్రొత్త సంప్రదాయము - మతము వెలయింప జేసిరి. ఇట్లే శంకరుని యనంతరము శ్రీ రామానుజాద్యాచార్యులు స్వస్వమతానుకూలముగ వ్యాఖ్యలు రచించి భిన్నభిన్న సంప్రదాయములు - మతములు ప్రచారము చేసిరి. ఈ మతములలో వ్యక్తి ప్రాధాన్యత - ఆరాధన మూలకముగ అంధవిశ్వాసములు ప్రబలినవి. దానితో ప్రజలలో నాలోచించు స్వభావము (వివేకము) నశించినది.

మహర్షి దయానంద సరస్వతి యడుగుజాడలలో ఉపనిషత్తులు - వైదిక వాఙ్మయము తెనుగులోనికి అనువదించుచు, అంధానుకరణమున ప్రజలలో నేర్పడిన అనాచారముల దొలగింప మా సమాజము శక్తి కొలది పాటుపడు చున్నది.

తృతీయ ముద్రణ మిది. ఇంతవఱకు పది ఉపనిషత్తులు - ఈశకేనాదులు-ముఖ్యములు పాఠకుల కందించితిమి. బృహదారణ్యకము అందింప వలసియున్నది. రచన పూర్తియైనది. త్వరలో అచ్చుకానున్నది. ఒక్కరే పదునొకండు ఉపనిషత్తులు, ఐదు దర్శనములు మొదలగునవి తెలుగున రచించిన ఖ్యాతి పండిత గోపదేవ్ గారికే దక్కినది.

తెనాలి
15-3-1981

ఆరమండ్ల వెంకయార్య

ప్రస్తావన

ముండకోపనిషత్తు అథర్వ వేదమునకు సంబంధించినదిగా నెంచబడుచున్నది. కాని, ఈశావాస్యోపనిషత్తు యజుర్వేదమున కంతిమ భాగమైనట్లు ముండకోపనిషత్తు అథర్వ వేదము యొక్క యంతిమ భాగము కాదు. నేడు ఉపనిషత్తులని వ్యవహరింపబడు గ్రంథములలో నొక్క ఈశావాస్యోపనిషత్తు తక్క మిగిలిన యే యుపనిషత్తుకూడ వేదభాగమని చెప్పదగినది లేదు. కావున ఈశోపనిషత్తు కాక మిగిలిన యుపనిషత్తులన్నియు ఋషి ప్రణీతములని గుర్తింపవలయును. వేదముల వలె నివి యీశ్వరీయములు కావని భావము. ముండకోపనిషత్తు కూడ వేదము కాని, వేదభాగము కాని కాక కొండొక ఋషి ప్రణీత గ్రంథమనునది మఱవరాదు.

ఈ గ్రంథమును రచియించిన మహర్షి యెవరు ? అథర్వవేదమును అధ్యయన మొనర్చి, యందలి విషయములను బాగుగ నవగతము చేసికొనిన మహర్షులు బ్రహ్మవిద్యకు సంబంధించిన విజ్ఞానమును తమ శిష్యులకు బోధించుచువచ్చిరి. ప్రథమమున విద్వాంసులలో ప్రథముడైన బ్రహ్మ నామకమహర్షి తన శిష్యులలో ముఖ్యుడగు అథర్వునకు బ్రహ్మవిద్యను బోధించియున్నాడు. అథర్వుడు అంగిరునకు, అతడు సత్యవాహునకు, నాతడు అంగిరసునకును ఆ విద్యను బోధించినట్లును నీ గ్రంథమున ప్రథమముననే వర్ణింపబడినది. ఆ యంగిరసుడు తుదకు తనకడకు శాస్త్రవిధి ననుసరించి శిష్యభావముతో నరుదెంచిన యొక భాగ్యశాలియైన గృహస్థునకు శౌనకుడనువానికి బ్రహ్మ విద్యను బోధించినట్లును నీ గ్రంథముననే చూతుము. అంగిరసుడు శౌనకునకు బ్రహ్మ విద్యనుపదేశించుచుండగా వినిన యొకానొక మహానుభావుడు సాకల్యముగా

గ్రహించి యది గ్రంథరూపమున గూర్చినట్లు బోధపడుచున్నది. కాని యతడు తన నామ మీ గ్రంథమునం దెక్కడను పేర్కొనినవాడు కాడు. ప్రాచీన గ్రంథము లిట్టివి యెన్నియో కలవు. వానిలో రచయితల నామములు కాని, వారి యోగ్యతలు కాని, వంశకీర్తనము కాని యేదియు లభింపదు. నాడు రచయితలు తమ ప్రతిష్ఠకొఱకు గ్రంథములను రచియించెడివారు కారు. వారు విజ్ఞానమును రాబోవు సంతతివారికి జేకూర్చు నిమిత్తము తమ యనుభవములను గ్రంథస్థము చేసెడివారు. వారు సత్య కాములు. సత్యము ప్రచార మొనర్చుటయే వారికి లక్ష్యము. ఇట్లే ముండకోపనిషద్రచయిత నామధామములు తెలియవనుటకంటె గత్యంతరము లేదు.

ఇక నీగ్రంథము కఠోపనిషత్తునకును, ప్రశ్నోపనిషత్తునకును తదుపరి రచియింపబడినదనవచ్చును. కారణము కఠోపనిషత్తునందలి

"అవిద్యాయా మంతరే వర్తమానాః ...."

"నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యః...."

ఇత్యాది శ్లోకము లున్నవి యున్న ట్లీగ్రంథమున గ్రహింపబడుటయే. ఇట్లే ప్రశ్నోపనిషత్తునందలి యాఱవ ప్రశ్నకు సంబంధించిన షోడశ కళలు కూడ నిందు ఉట్టంకింపబడినవి. ఇట్లీ యుపనిషత్తు కఠ, ప్రశ్నోపనిషత్తులకు తదుపరిది యనుట కవకాశము కల్గుచున్నది. మఱియు నీగ్రంథమున శిక్ష కల్ప వ్యాకరణ నిరుక్తాది గ్రంథ నామములు కూడ పేర్కొనబడుట వలన నాగ్రంథముల కంటెను నర్వాచీన మనవచ్చును. అయినను ఈ గ్రంథరచన కాల మిదమిత్థమని నిర్ణయించుట కనువు కాదు. కాని, యియ్యది మహాభారతమునకు బూర్వమే రచింపబడియుండునని చెప్పవచ్చును. ఇందలి విషయము భగవద్గీతయందు శబ్దగ్రహణ పూర్వకముగ వర్ణింపబడియుండుట జూడవచ్చును.

విషయ ప్రవేశము :

శౌనకుడు శిష్యభావముతో అంగిరసుని సమీపించి,

''కస్మిన్ను భగవో విజ్ఞాతే సర్వం మిద విజ్ఞాతం భవతి''

'భగవన్ ! ఏది తెలిసికొనిన నిదియంతయు తెలియబడినదగును ?' అని ప్రశ్నించను. ఆ ప్రశ్నకు సమాధానముగ నంగిరసుడు 'ఈ జగత్తునకు కర్తయు, ధర్తయు, పరమ సూక్ష్మము, నతీంద్రియము నగు నక్షర బ్రహ్మతత్త్వము నెఱిగిన మీదట నిదియంతయు తెలిసిన దగును' అని చెప్పెను. ఆ పరమతత్త్వమును దెలిసికొనుటకు పరాపరనామకములగు రెండు విద్యలు తెలియదగినవిగా - సాధనములుగా - నీగ్రంథమున వర్ణింపబడినవి. ఈ రెండు విద్యలలో పరవిద్య ముఖ్యసాధనము - సాక్షాత్ సాధనముగాను, అపరవిద్య పరంపరా సాధనము - అముఖ్యసాధనముగాను చెప్పబడినవి. కొండొక సాధ్యమును సాధించుటకు అనేక సాధనములు అవసరములగును. వానిలో కొన్ని సాక్షాత్ సాధనము లనబడును. మఱి కొన్ని పరంపరా సాధనము లగును. ఏ సాధనమునకు తదుపరి వెంటనే సాధ్యము సిద్ధించునో యది సాక్షాత్ సాధనము - ముఖ్యసాధనము. ఏ సాధనము మూలమున ముఖ్య సాధనము, తదుపరి సాధ్యము సిద్ధించునో యది పరంపరా సాధనము-అముఖ్య సాధనము.

ఈ యుపనిషత్తునందు బ్రహ్మతత్త్వమును సాక్షాత్కారము చేసికొనిన జగత్తంతయు దెలియబడుననియు, అట్టి జ్ఞానికి జన్మ జరా మరణాది బాధలన్నియు దొలగి మోక్షము లభించుననియు జెప్పబడినది. అయ్యదియే యీ గ్రంథ రచనకును ప్రయోజనము. ఇట్టి పరమ ప్రయోజనము సిద్ధించుటకు అపరవిద్య, పరవిద్య అనబడు రెండు విద్యలు తెలియదగినవి 'ద్వే విద్యే వేదితవ్యే పరా చై వాపరా చేతి' అని చెప్పబడినవి.

దీనింబట్టి బ్రహ్మసాక్షాత్కార రూప సాధ్యసిద్ధికి పరాపరవిద్యలు రెండును సాధనములని మన మూహింపవచ్చును.

అందు ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వ వేదము, శిక్ష, కల్పము, వ్యాకరణము, నిరుక్తము, ఛందస్సు, జ్యోతిషము నను నివి అపరవిద్య యనబడునని చెప్పి, యంగిరసుడు పరవిద్య యన నేమో గ్రంథనామములను జెప్పక, 'యయా తదక్షర మధిగమ్యతే సా పరా' 'ఏ విద్యచే నా యక్షర బ్రహ్మము తెలియ బడునోయది పరవిద్య, యని పరవిద్యాలక్షణమును మాత్రము నుడివియున్నాడు. ఆ లక్షణమును బట్టియే బ్రహ్మసాక్షాత్కారమునకు సాక్షాత్ సాధనమైన పరవిద్య యెయ్యదియో తెలిసికొనవలసి యున్నది. అదియును అంగిరసుని ప్రబోధమును బట్టియే తెలిసికొనుట యుచితము; సులభమును. అంగిరసుడు శౌనకునకు సత్యము, బ్రహ్మచర్యానుష్ఠానము, సమ్యగ్జ్ఞానము పర వైరాగ్యము మున్నగునవి పరతత్త్వమగు బ్రహ్మము నెఱుగుటకు ముఖ్య సాధనములుగా తదుపరి బోధించియున్నాడు.

"సత్యేన లభ్య స్తపసా హ్యేష ఆత్మా
సమ్యగ్ జ్ఞానేన బ్రహ్మచర్యేణ నిత్యమ్." ౩-౧-౫

అంగిరసుని యీ వచనములనుబట్టి యక్షర బ్రహ్మము నెఱుగుటకు ముఖ్యసాధనముగ జెప్పబడిన సత్యము, తపస్సు, యథార్థజ్ఞానము, నిత్య బ్రహ్మచర్యము నను నివియే పరవిద్య యని స్పష్టపడుచున్నది. ఇట్లు ఋగ్వేదాది శాస్త్రములు అపరవిద్య యనియు, సత్యభాషణము, బ్రహ్మచర్యానుష్ఠానము, యథార్థ జ్ఞానము మున్నగునవి పరవిద్య యనియు, ఈ రెండు విద్యలును తెలిసికొనదగినవనియు అంగిరసుడు తెలిపియున్నాడు.

శౌనకు డడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానముగ పరతత్త్వము తెలిసిన మిగిలినదంతయు దెలియును. కాబట్టి పరతత్త్వము నెఱుగుటకు సాధనమైన సత్యభాషణాది పరవిద్య మాత్రము చెప్పిన చాలునుగదా ! అపరవిద్య యనబడు వేదశాస్త్రములనుగూడ దెలిసికొనవలయునని చెప్పవలసిన యవసర మేల కల్గినది ? అపరవిద్య యనబడు వేదశాస్త్రముల నధ్యయనము చేయనివానికి అక్షరతత్త్వ మగు బ్రహ్మము కాని, దాని నెఱుంగుటకు వలయు సత్యభాషణాది పరవిద్యాజ్ఞానము కాని కలుగ జాలదు. కాబట్టి యపరవిద్యకూడ తప్పక తెలియదగిన విద్యగా నిందు శౌనకునకు చెప్పవలసివచ్చినది. కావున అపరవిద్య యనబడు ఋగ్వేదాది శాస్త్రములు పరవిద్యా జ్ఞానమును గలిగించుచు బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము నకు పరంపరగా సాధనములగుచున్నవి. అందువలననే యంగిరసుడు శౌనకునకు,

"ద్వే విద్యే వేదితవ్యే పరా చైవాపరా చేతి"

" 'పరా, అపరా' అను రెండు విద్యలు నెఱుగదగినవి" యని పరాపర విద్యలను సాధనములుగ ముందు వర్ణించియున్నాడు.

కాని, శ్రీ శంకరాచార్యులు ఈ ముండకోపనిషత్తునకు భాష్యము వ్రాయుచు నందు,

"అపరా హి విద్యా అవిద్యా: సా నిరాకర్తవ్యా
తద్విషయే హి విదితే న కించిత్ తత్త్వతో విదితం స్యాదితి"

శాం. భా. ముం. ౧.౧-౪

'అపర విద్య నిశ్చితముగ అవిద్య. అయ్యది నిరాకరింపదగినది. అవిద్యచే ప్రతిపాదింపబడిన విషయము తెలిసికొనినందున తత్త్వము కొంచెమును దెలియదు' అని వాకొనియున్నారు. దీనిం బట్టి ఋగ్వేదాది సచ్ఛాస్త్రములు, వాని యంగము లయిన శిక్షాదులు నన్నియు శంకరా

చార్యుల దృష్టిలో అవిద్యగా నెంచబడినవి. అంతేకాక యవి నిరాకరింప దగినవి కూడ. అనగా నవి విద్యాపదముచే జెప్పదగినవి కాకపోగా అధ్యయనయోగ్యములు కావనియు నెంచవలసివచ్చుచున్నది. కారణ మేమన ; వానిని జదివిన తత్త్వ మొకింతయు తెలియబడదని శంకరులు స్పష్టముగా వ్రాసినారు.

శంకరాచార్యుల యీ భాష్య వచనములు మూల గ్రంథము ననుసరింపకపోవుటయే కాక దానికి మిక్కిలి విరుద్ధముగా నున్నవి. భాష్యము మూలమును వివరింపవలయును కాని గ్రంథకర్త యభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగ వ్యాఖ్యానించుట శిష్టసంప్రదాయము కాదు. 'ఋగ్వేదాదులు అపరవిద్య యనియు, అయ్యవి వేదితవ్య విద్య యనియు, మూలగ్రంథమున నుండ శ్రీశంకరులు ఋగ్వేదాదులను అవిద్య యనుచున్నారు. అపరవిద్యా పదమునకు అవిద్య యను నర్థ మెటనుండి వచ్చినది ? ఋగ్వేదాదులు అవిద్య యగునెడల అంగిరసుడు 'ద్వేవిద్యే వేదితవ్యే' 'రెండు విద్యలు తెలియదగినవి' అని వానిని విద్యాపదముతో నేల చెప్పును ? అవి నిరాకర్తవ్యములగుచో వేదితవ్యములు - తెలియదగినవి - అని యేల నుడువును ? కావున గ్రంథకర్త యభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగా ఋగ్వేదాదులకు అవిద్యానామకరణము చేసి, శంకరాచార్యులు వానిని నిరాకరించుచున్నారు. మూలమునకు విరుద్ధమైన యీ భాష్యమున కాధార మేమియు కనిపింపదు. ఈశ్వరీయములయిన ఋగ్వేదాది శాస్త్రములు అవిద్యా పదముచే నెక్కడను శాస్త్రములందు చెప్పబడుట కానము. ఈ నామకరణము, వేదము నిరాకరణీయము అను నీ యపూర్వాభిప్రాయము ఆర్ష సంప్రదాయమునకు సర్వథా విరుద్ధముగా నున్నవి.

'అవిద్యాపదము' యజుర్వేదమున నలువదియవ యధ్యాయము (ఈశావాస్యోపనిషత్తు) నందు రెండు మూడు మంత్రములందు పఠింపబడినది.

"అంధం తమః ప్రవిశంతి యే ఽవిద్యా ముపాసతే"

"అన్యదేవాహు ర్విద్యాయా అన్యదాహు రవిద్యాయాః"

"విద్యాం చావిద్యాం చ య స్తద్వేదోభయుగ్ం సహ

అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్య యాఽమృత మశ్నుతే"

(యజు. 40-9,10,11.)

ఈ మంత్రములందు 'విద్యా, అవిద్యా' పదములు రెండును వాడబడినవి. అవిద్య కర్మపరము. విద్య జ్ఞానపరము. అవిద్యను కేవల ముపాసించువారు అంధకారమున బడుదురు. కేవల విద్య నుపాసించువారు అంతకంటెను మిక్కిలి యంధకారమున బడుదురు. ఇట్లు 'విద్యా, అవిద్యా' ఉపాసనలకు ఫలములు భిన్నములు. కావున 'విద్యాఽవిద్యలను రెండిటిని తోడ్తో నెఱిగి, వాని నుపాసించువాడు అవిద్యోపాసన వలన మృత్యువును తరించి, విద్యోపాసన వలన అమృతత్వము నందును' అని మంత్ర తాత్పర్యము.

ఈ మంత్రములకును శంకరాచార్యులు భాష్యము వ్రాసియున్నారు. కాని, యందలి అవిద్యా పదమున కర్థము ఋగ్వేదాది శాస్త్రములని వ్రాసి యుండరైరి. చూడుడు ! వా రీ పదమున కిట నేమి యర్థము వ్రాసిరో.

"విద్యాం చావిద్యాం చ దేవతా జ్ఞానం కర్మ చేత్యర్థః"

(ఈ ఉ. శాం-భా.)

'విద్య యనగా దేవతా జ్ఞానము. అవిద్య యనగా కర్మ' ఇట శంకరులు అవిద్య యన కర్మ యని నుడివియున్నారు.

'అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్య యాఽమృతమశ్నుతే' అను మంత్ర భాగమునకు శ్రీ శంకరాచార్యులు

'అవిద్యయా = కర్మణా = అగ్నిహోత్రాదినా, స్వాభావికం కర్మ జ్ఞానం చ మృత్యు శబ్దవాచ్యం ఉభయం, తీర్త్వా = అతిక్రమ్య, విద్యయా= దేవతా జ్ఞానేన, అమృతం=దేవతాత్మభావం, అశ్నుతే=ప్రాప్నోతి.

"తద్ధ్యమృతత్వ ముచ్యతే యద్దేవతాత్మగమనమ్."

(శాం భా.)

'అవిద్యచే — అగ్నిహోత్రాది కర్మల మూలమున మృత్యుపద ముచే జెప్పబడు స్వాభావికములగు కర్మ, జ్ఞానము నను రెంటిని దాటి, విద్యచే – దేవతా జ్ఞానముచే, అమృతం = దేవతాత్మభావమును బొందును. అని భాషించి యున్నారు. కాబట్టి ఇక్కడ అవిద్యాపదమునకు 'అగ్ని హోత్రాది కర్మలు' అని యర్థము శంకరులే వ్రాసిరి. యజుర్వేద మంత్ర ములలో వాడబడిన అవిద్యా పదమునకు 'అగ్ని హోత్రాది కర్మలు' అని యర్థము వ్రాసిన శంకరాచార్యులు ముండక భాష్యమున అవిద్యా పదముచే ఋగ్వేదాదు లయిన శాస్త్రములు గ్రహించుచున్నారు. ఇట్లే పై మంత్ర ములలోని మృత్యుపదమునకు స్వాభావిక జ్ఞాన కర్మలు రెండును అర్థ ముగా నుడివియున్నారు. ఇంతే కాక అమృత పదమునకు దేవతాత్మ గమనము అనియు నర్థము నిర్వచించి యున్నారు. ఈ యర్థములు కూడ నెట్లు సమర్థింప దగినవో యాలోచింపవలసిన విషయమే ఈ యర్థ ము లెటు లున్నను ముఖ్యముగా నిట అవిద్యా పదమునకు అగ్ని హోత్రాది కర్మలని యర్థము వ్రాసియున్నారు. కావున, శంకరాచార్యుల దృష్టితో జూచినను ముండకమున ఋగ్వేదాదులు అవిద్య యని చెప్పి వానిని నిరాకరించుట సమంజసము కాదని బోధపడుచున్నది.

వాస్తవమున అవిద్యా పదము విద్యా పదమునకు విరుద్ధమైనది. విద్య యన జ్ఞానము నిచ్చునది. అవిద్య యన విద్యకు విరుద్ధమైనది.

అనగా విపరీత జ్ఞానము నొసంగునది యని యర్థము అందువలననే పతంజలి మహర్షి అవిద్యా పదము నిట్లు వివరించి యున్నాడు.

"అనిత్యాశుచి దుఃఖానాత్మసు
నిత్య శుచి సుఖాత్మఖ్యాతి రవిద్యా" యో. ద.

'అనిత్యమును నిత్యము, అశుచిని శుచి, దుఃఖమును సుఖము, అనాత్మను ఆత్మ యని తెలిసికొనుట అవిద్య యనబడును. దీనింబట్టి అవిద్య యన విపరీతజ్ఞాన మని పతంజలి యభిప్రాయము. ఋగ్వేదాదులు విపరీత జ్ఞానము కలిగించు నెడల నవి యవిద్యా పదముచే వ్యవహరింప దగినవి యగును. కాని ఋగ్వేదాదులవలన విపరీతజ్ఞానము కలుగునని శ్రీ శంకరాచార్యులు తప్ప మఱి యెవ్వరును నింతవఱకు జెప్పి యుండలేదు.

'ఋగ్వేదాదులు సర్వవిద్యలకు మూలములు' అని శ్రీమద్ద యానంద మహర్షి నుడివి యున్నాడు. ప్రాచీన మహర్షు లెల్లరు నట్లే యంగీకరించియున్నారు. అవి యీశ్వరీయములు స్వతః ప్రమాణములు

శ్రీ శంకరాచార్యులును, ఋగ్వేదాదులు సర్వవిద్యలకును స్థానము లనియే యొకయెడ నంగీకరించి యున్నారు.

"శాస్త్రయోనిత్వాత్" వేదాంత - ద. ౧-౧-౩

అను సూత్రమునకు భాష్యము వ్రాయుచు శంకరులు, "మహత ఋగ్వేదాదేః శాస్త్ర స్యానేక విద్యా స్థానోపబృంహితస్య ప్రదీపవత్ సర్వార్థావద్యోతినః సర్వజ్ఞకల్పస్య యోనిః కారణం బ్రహ్మ" (శాం-భా)

'అనేక విద్యా స్థానములతో గూడి సూర్యునివలె సర్వ పదార్థము లను ప్రకాశింప జేయు, సర్వజ్ఞ కల్పము, గొప్పదియు నగు ఋగ్వేదాది శాస్త్రమునకు కారణము బ్రహ్మమే' యని వేదములు సర్వ విద్యోప

బృంహితము లనియే స్పష్టముగా భాషించి యున్నారు. ఇట వేదాంత సూత్ర భాష్యమున ఋగ్వేదాదులను నింతగా కీర్తించి, పరమేశ్వర తుల్యములని చెప్పి ముండక భాష్యమున నవి యవిద్యయగుటచే త్యాజ్యము లనుట యెట్లు పొసగును ? వేదము సర్వ పదార్థావద్యోతకము. స్థూల సూక్ష్మ, చరాచర, సమస్త వస్తు తత్త్వములను బోధించునదిగా సూత్ర భాష్యమున నుడివి, ముండక భాష్యమున వేదము నెఱిగిన తత్త్వ మొకింతయు దెలియదనుట సాహసము, స్వవచనవ్యాఘాతమును కాదా !

'ఋగ్వేదాదులు అగ్నిహోత్రాది కర్మలనే ప్రతిపాదించును. బ్రహ్మతత్త్వమును బోధింపవు. ఉపనిషత్తులే బ్రహ్మప్రతిపాదకములు, అని శంకరాచార్యుల యభిప్రాయముగా కొందఱు చెప్పుచుందురు అదియును సరికాదు. కారణమేమన సూత్రభాష్యమున వేదము సర్వార్థావద్యోతకమని స్వయముగా శంకరులే యంగీకరించియున్నారు కదా ! ఇంతేకాక ఈశావాస్యాది మంత్రములు యజుర్వేదములోనివే కదా ! వానికి భాష్యము వ్రాసి, శంకరాచార్యులు తన యద్వైత బ్రహ్మమును ప్రతిపాదించియున్నారు. అట్టియెడ వేదము బ్రహ్మ ప్రతిపాదకమని శంకరు లంగీకరింప రనుట యెట్లు పొసగును ? ఈశావాస్యాది యజుర్వేద మంత్రములచే ప్రతిపాదింపబడిన బ్రహ్మతత్త్వము వేద వేద్యము కాదా ? కానిచో అద్వైతవాదము అవైదికము, అప్రామాణికము నగును. వేదవేద్యమగుచో వేదము అవిద్య యెట్లగును ? వేద మవిద్య యగు నెడల నది త్యాజ్యము కావున దానిచే ప్రతిపాదింపబడిన అద్వైత మతము కూడ త్యాజ్యమే యగును. కాబట్టి వేదములు అవిద్య కావున నవి త్యాజ్యములని ముండక భాష్యమున శంకరాచార్యులు పదేపదే వ్రాయుటలో గల పరమార్థమేమో తజ్ఞులు ఊహింతురు గాక !

మఱియు వేదములు అవిద్యయైన, పరవిద్య యన నేమి ? ఉపని

షత్తులు పరవిద్య యగునా ? అగుచో నయ్యవి వేదములా ? లేక వేద బాహ్యములా ? ఉపనిషత్తులు వేదములో లేక వేదభాగములో యగు నందురేని అవి యవిద్యా పదవాచ్యములై త్యాజ్యములే యగును కాదు, వేద బాహ్యము లందురా ? అప్పుడు "యా వేదబాహ్యాః స్మృతయః యాశ్చ కాశ్చ కుదృష్టయః" అను ప్రమాణము ననుసరించి వేదబాహ్యము లైన ఉపనిషత్తులు ప్రామాణికములు కావు. వానిచే ప్రతిపాదింపబడు బ్రహ్మతత్త్వాదులు శిష్టగ్రాహ్యములును కావు కావున శంకరాచార్య ప్రతి పాదితమగు నద్వైతము కూడ వేదబాహ్యమై త్యాజ్యమగును. అందులకు భయపడియే కాబోలు శంకరులు.

'ఉపనిష ద్వేద్యాక్షర విషయం హి విజ్ఞాన మిహ పరావిద్యేతి ప్రాధాన్యేన వివక్షితం; నోపనిషచ్ఛబ్దరాశిః' శాం-భా.

'ఉపనిషత్తులందు దెలియదగిన అక్షర విషయక విజ్ఞానమే ముఖ్యముగా నిట 'పరవిద్య' యను పదము వలన చెప్పబడినది. ఉపనిషత్తు లనబడు శబ్దజాలము కాదు' అని ముండక భాష్యమున వివరించియున్నారు. ఈ భాష్యవచనములను బట్టి రెండు విషయ ములు స్పష్ట మగుచున్నవి. ఒకటి ఉపనిషత్తులు పరవిద్య కాదు. రెండు ఉపనిషత్తులందు బోధింపబడిన నాశరహితమగు బ్రహ్మము మాత్రమే పరవిద్యా శబ్దముచే గ్రహింపదగినది. అందువలన పరాపర విద్యలలో చేరని ఉపనిషత్తులు వేద బాహ్యములు; కావున నవి ప్రామాణికములు కావు. అను విషయమును శంకరు లంగీకరించుచున్నారు. కాని, యందు ప్రతిపాదింపబడిన విషయము మాత్రము గ్రాహ్యమే యనుచున్నారు. దీని భావ మేమి ? ఉపనిషత్తులు వేదబాహ్యములై యగ్రాహ్యము లగు నెడల వానిచే ప్రతిపాదింపబడిన విషయ మెట్లు గ్రాహ్యమగును ? అయ్యది వేదబాహ్యవేద్యము కదా ! శంకరాచార్యు లింతగా ప్రయాసపడి

సంపాదించిన లాభ మేమి? శంకరాచార్యులకు వేదములు పనికిరావు. అవి యవిద్య. ఉపనిషత్తులు పనికిరావు. అవి వేదబాహ్యములు. ఉపనిషత్తులే వేదబాహ్యము అయినప్పుడు ఇతర మన్వాది ధర్మశాస్త్రములు, పురాణాదులు నన్నియు వేదబాహ్యములే యగును. ఇక శంకరాచార్యులకు లోకమున గ్రాహ్యము లెయ్యవి యున్నవి? కావున శంకరులు తమ భాష్యము మూలమున నేమి సాధింపదలచిరో దురూహ్యము. కాగా ఋగ్వేదాదులను అవిద్యగా జెప్పి, యయ్యవి త్యాజ్యము లను శాంకర వాదము వైదికుల కాదరణీయము కాదు.

అగ్నిహోత్రాది వైదిక కర్మలు :

ఈ ముండకోపనిషత్తు భాష్యమునందు శంకరాచార్యులు అచ్చట వేదప్రతిపాదితములగు నగ్నిహోత్రాది కర్మలు కూడ నాచరణీయములు కావని యుల్లేఖించి యున్నారు.

"తమే వైకం జానథ ఆత్మాన
మన్యావాచో విముంచథ"

ముండక. ౨-౨-౫.

'ఆ సర్వాధారుడైన పరమాత్మనే తెలిసికొనుడు. ఇతరాలాపములు విడువుడు' అను నీ వాక్యమునకు భాష్యము వ్రాయుచు శంకరులు,

"అన్యా వాచో విముంచథ" అను పదములకు 'అపర విద్యా రూపా విముంచత - విముంచథ - పరిత్యజత; తత్ ప్రకాశ్యం చ సర్వం కర్మ ససాధనమ్.'

శాం. భా

'అపరవిద్యా రూప ఋగ్వేదాది వాక్కులు, వానిచే దెలుపబడు నగ్నిహోత్రాది కర్మలు అన్నియు సాధన సహితములుగా విడువుడు' అని యర్థము వ్రాసియున్నారు. ఇట 'అన్య వచనములు' అను పదమునకు వేదవచనములని యర్థము చెప్పి వానిని విడువు డనుటయేకాక, యా వేద

విహిత కర్మలుకూడ సాధన సహితములుగా విడువవలసినట్లు శంకరా చార్యు లాదేశించుచున్నారు. మూలమున నున్న అన్యవచనము లను పదమునకు పూర్వమున నెక్కడో అపరవిద్యా, పదముచే జెప్పబడిన ఋగ్వేదాది శాస్త్ర వచనములు అను నర్థ మెట నుండి వీరి దూరదృష్టికి గోచరించినదో చెప్పజాలము. 'ఆ పరమేశ్వరునే తెలిసికొనుడు. అన్యా లాపములు విడువుడు' అని యుపనిషత్తు చెప్పుచున్నది. అంతేకాని వేద వచనములకు గాని, వేదవిహిత కర్మలకుగాని యిట ప్రసక్తియే కను పింపదు. అట్టియెడ నీశ్వరీయములగు ఋగ్వేదాది శాస్త్రవాక్యములను, దానిచే కర్తవ్యములుగా బోధింపబడు నగ్నిహోత్రాది క్రతువులను విడిచి పెట్టవలయునని యాదేశించు శంకరులకు వేదములనినను, వేదవిహిత కర్మలనినను నెంతటి యనురాగమో మన మూహింపవచ్చును. ముఖ్య ముగా అగ్నిహోత్రాది క్రతువులు శంకరులకు బొత్తిగా గిట్టనివి యని యనవలసివచ్చుచున్నది. కావుననే ప్రసక్తిలేని తావునను ఆ కర్మల నుట్టంకించి వానిని నిషేధించుచున్నారు. లేకున్న మూలమున అన్య వాక్కులు విడువు డని యుండ వాక్కులతోబాటు వాగ్విహితకర్మలుకూడ విడువు డనుటలో గల యభిప్రాయ మేమి?

భగవద్గీతలో, 'యజ్ఞ దాన తపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్' 'యజ్ఞ దాన తపస్సు లనెడి కర్మలు విడువదగినవి కావు. అయ్యవి యెల్లపుడును చేయదగినవియే' యని చెప్పబడినది.

యజుర్వేదములో, నలువదియవ యధ్యాయమున,

'కుర్వన్నే వేహ కర్మాణి జిజీవిషేత్ శతగ్ం సమాః,

ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽస్తి న కర్మ లిప్యతే నరే'

'కర్మలే చేయుచు నూఱు వత్సరములు జీవింపగోరవలయును ఫలము

(౩)

నపేక్షింపరాదు. ఇట్లు చేసిన కర్మలు బంధన హేతువులు కావు' అని యుపదేశము చూడనగును.

పతంజలి మహర్షి తన వ్యాకరణభాష్యమునందు. 'బ్రాహ్మణుడు నిష్కారణముగనే షడంగములతో గూడిన వేదము నభ్యసింపవలయు' నని నుడివియున్నాడు.

ఇట్లు భగవద్గీత, వేదము, మహర్షులు వేదాధ్యయనము చేయవలయుననియు, వేదవిహితకర్మము లాచరింపవలయుననియు నుపదేశించుచుండ శ్రీశంకరు లవి త్యాజ్యములని పలుమా రాదేశించుచున్నారు. వీరు వైదికు లెట్లగుదురో బోధపడకున్నది. 'నాస్తికో వేదనిందకః' 'వేదనిందకుడు నాస్తికుడు' అను మనువచనమునకు బుద్ధాదులు లక్ష్యమైనట్లు శంకరులు మాత్ర మేల కారు ?

అందువలననే కాబోలు అద్వైత మత ప్రచారార్థము శ్రీశంకరులచే నెలకొల్పబడిన శృంగేరీ మున్నగు పీఠముల నధిష్ఠించిన జగద్గురువులు సంన్యాసులు వేదవిహితములు కాని లింగపూజలు, శ్రీవిద్యోపాసనలు చేయుచుందురు. కాని, శంకరులు వేదములు, వేదవిహితకర్మలు నన్నియు త్యాజ్యములని యాదేశింపగా నందుకు విపరీతముగా వారిచే స్థాపింపబడిన పీఠములందు నిత్యము వేదాధ్యయనాదు లొనర్చుట యెట్లు వెలసినదో తెలియదు. వేదవిహితకర్మములే నిషేధింపబడిన తావున వేదవిహితములు కాని లింగార్చనాదులతో వేదాంతర్గత పురుషసూక్తాది మంత్రముల నెందుకు వినియోగించుచున్నారో యంతకంటెను నాశ్చర్యకరము.

జ్ఞాన కర్మ సముచ్చయవాదము :

శంకరాచార్యులు జ్ఞానకర్మల సముచ్చయము నంగీకరింపరు.

అందువలననే అగ్నిహోత్రాది కర్మలు నిషేధించియుందు రనవచ్చును. కావుననే,

"ఆత్మ క్రీడ ఆత్మ రతిః క్రియావా
నేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠః" ము. ౩-౧-౪.

అను నీ ముండక వాక్యమునకు భాష్యము వ్రాయుచు, 'క్రియావాన్' అను పదమునకు,

'జ్ఞాన ధ్యాన వైరాగ్యాది క్రియా యస్య సోఽయం క్రియావాన్' జ్ఞాన, ధ్యాన, వైరాగ్యాది క్రియలు గలవాడు' అని యర్థము నుడివియున్నారు. అంతటితో నాగక,

"కేచిత్తు అగ్నిహోత్రాదికర్మ, బ్రహ్మవిద్యయోః సముచ్చయార్థమిచ్ఛంతి. తచ్చైష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠ ఇత్యనేన ముఖ్యార్థవచనేన విరుధ్యతే. న హి బాహ్యక్రియవాన్ ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిశ్చ భవితుం శక్తః. కశ్చిత్ క్వచిత్ బాహ్యక్రియావినివృత్తో హ్యాత్మక్రీడో భవతి. బాహ్యక్రియాత్మ క్రీడయోర్ విరోధాత్. న హి తమః ప్రకాశయోర్యుగప దేకత్ర స్థితిః సంభవతి. తస్మా దసత్ ప్రలపిత మేవైత దనేన జ్ఞానకర్మ సముచ్చయ ప్రతిపాదనమ్" శాం. భా.

"కొందఱు అగ్నిహోత్రాది కర్మలకు బ్రహ్మవిద్యకు సముచ్చయార్థము నంగీకరింతురు. అయ్యది బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠు డను ముఖ్యార్థ పదమునకు విరుద్ధమగును. కారణ మేమన: బాహ్యక్రియలు గలవాడు ఆత్మక్రీడుడు కాజాలడు. ఎవడైనను, ఎక్కడనైనను బాహ్యక్రియల నుండి నివృత్తుడైనవాడే ఆత్మయందు క్రీడించును. బాహ్యక్రియలకు ఆత్మక్రీడకు విరోధము తప్పదు. చీకటి వెలుగులు రెండు నొకే సమయమున నొక్కచోట నుండనేరవు. కావున జ్ఞానకర్మల సముచ్చయము

నిట ప్రతిపాదించుట అసత్ ప్రలపితము" అని శంకరులు తమ వాచో విలాసమును ప్రదర్శించియున్నారు.

సర్వభూతములకు నాధారమై ప్రాణమువంటివా డగు పరమేశ్వరు నెఱిగినవాడు మితభాషియై, ఆత్మక్రీడుడు, ఆత్మరతుడు నగుచు, అగ్నిహోత్రాది క్రతువుల నొనర్చువాడు బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠు డగును' అని యుపనిషద్వాక్యార్థము.

ఈ వాక్యమునందు బ్రహ్మజ్ఞానమునకు క్రియాచరణమునకు విరోధ మావంతయు ప్రదర్శింపబడకున్నను, శ్రీశంకరు లిట జ్ఞానకర్మలకు విరోధము నుద్భావించి, వాని సముచ్చయ వాదమును అసత్ ప్రలాపము-దుష్టాలాపము-అనుచున్నారు. తమవాదమును బలపఱచుకొనుటకు జ్ఞాన కర్మల నిట తమః ప్రకాశముల (చీకటి వెలుగుల) తో బోల్చి వాని యునికి నొక్కయెడ నిషేధించుచున్నారు.

వాస్తవమున కర్మ, జ్ఞానము ననువానిని చీకటి వెలుగులతో బోల్చుట సరికాదు పదార్థ విజ్ఞానమున కియ్యది విరుద్ధము. కారణ మేమన, వెలుగుయొక్క అభావమే చీకటి. వెలుగు, చీకటి యనునివి రెండు వస్తువులు కావు. వెలుగు ఒక్కటే వస్తువు. అది యున్నతావున దాని యభావమైన చీకటి యెట్లుండును ? వెలుగు ఉన్నదియనిన చీకటి లేదని యర్థము. చీకటి యున్నదనిన వెలుగులేదని భావము. కాని, జ్ఞానక్రియలు అట్టివి కావు. ఇయ్యవి రెండు స్వతంత్రసత్తా గలిగియున్నవి. ఇవి పరస్పరాభావములు కావు. జ్ఞాన మున్నదనిన క్రియలేదని యర్థ మెన్నడును కాదు. క్రియ యున్నదనిన జ్ఞానము లేదనియుకాదు. కావున క్రియాజ్ఞానములను తమః ప్రకాశములతో బోల్చుట తగదు. పదార్థ విజ్ఞానముగలవా రట్లు పోల్చరు.

అగ్నిహోత్రాది క్రియల నొనరించు కర్తలో నా క్రియలకు సంబంధించిన జ్ఞాన ముండియే యుండును జ్ఞానము లేనివా డా క్రియల నొనర్పజాలడు. చిత్రవిషయిక జ్ఞానము లేనివాడు చిత్రమును నిర్మింప జాలడు కావున జ్ఞాన క్రియలలో విరోధ మావంతయును లేదని స్పష్ట మగుచున్నది.

ఇక నాత్మయందు క్రీడించువాడు బాహ్యక్రియలనె ట్లాచరింపగలడు? అనునది యొక సమస్య. ఆత్మయందు క్రీడించుట యనగా సమాహిత చిత్తుడై, బాహ్యవస్తుజ్ఞాన మిసుమంతయు లేనివాడై, ఆత్మను సాక్షాత్కారము చేసికొనుచు నందు సుఖము ననుభవించుట యని యర్థము. అట్టియెడ నతడు బాహ్యవస్తువుల నెఱుగడు బాహ్యక్రియల నాచరింపడు. అంతేకాదు, అప్పుడు జ్ఞాన ధ్యానాదులయిన చిత్తక్రియలు కూడ నతనియం దుండవు. కావున సమాహితుడై యాత్మానందము ననుభవించు నెడల క్రియావంతు డగునని యెవరు నుడువుదురు? జ్ఞాన కర్మ సముచ్చయ వాదమున కర్థ మదియా? 'క్రియావాన్' అను పదమునకు జ్ఞాన ధ్యానాది క్రియలుగలవా డని శంకరులు వ్రాసిన యర్థముమాత్ర మెట్లు సంభవ మగును ?

ఆత్మయందు క్రీడించువానికి మానసిక క్రియలైన ధ్యానాదులు నుండవు కదా! కావున సమాధిస్థితియం దాత్మరతుడై యున్న సమయమున బాహ్య క్రియల నాచరించునని యెవరును జెప్పరు. సమాధియం దాత్మ రతుడైన వ్యక్తియు ఉత్థానసమయమున - ఇతర సమయమున - వైదికములగు నగ్నిహోత్రాద కర్మలను నిస్సంగబుద్ధితో నాచరించుచు క్రియావంతుడు, బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠుడు నగును అనిమూలవాక్యాభిప్రాయము.

అందువలన శంకరు లీ స్థానమున ప్రసక్తి లేకున్నను జ్ఞాన క్రియలకు సాహచర్యము నుద్భావించి, తమః ప్రకాశములకువలె

వానియందు విరోధమును సాధించి సముచ్చయవాదము అసత్ప్రలాపమని తమ వాగ్విలాసమును మాత్రము ప్రదర్శించుట బుధజనామోదకరము కాదు. జ్ఞానము, క్రియ రెండిటికిని వేఱు వేఱుగా ఉనికియున్నది. జ్ఞానము క్రియకు సహకారియే కాని విరోధికాదు. ఆత్మక్రీడకు బాహ్యక్రియ విరోధి యగును. ఆత్మజ్ఞానమునకు బాహ్యజ్ఞానము కూడ విరోధి యగును. కాని, సామాన్యముగ జ్ఞానక్రియలు పరస్పరవిరుద్ధము లనుట యుక్తి యుక్తము కాదు. కావుననే వేదమునందు,

"విద్యాం చావిద్యాంచ య స్త ద్వేదోభయగ్ం సహ
అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్య యాऽమృత మశ్నుతే" యజు.

కర్మ జ్ఞానము నను రెండును తోడ్తో నెఱిగి యుపాసించినవాడే కర్మోపాసనచే మృత్యువును తరించి, జ్ఞానమువలన నమృతత్వము నొందును, అని యుద్బోధింపబడినది ఈ మంత్రమునకు పూర్వమునగల

"అంధం తమః ప్రవిశంతి, యే ऽవిద్యా ముపాసతే
తతో భూయ ఇవ తే తమో య ఉ విద్యాయాగ్ం రతాః"

అను మంత్రమునందు, కేవల కర్మోపాసన అజ్ఞానాంధకారమున బడవేయుననియు, కేవల జ్ఞానోపాసన అంతకంటెను మిక్కిలి తమస్సుకు హేతువగుననియు చెప్పి, జ్ఞాన కర్మల పృథగ్భావము అనర్థమునకు హేతువుగా వేదము వర్ణించియున్నది. ఇట్లు వేదము జ్ఞాన కర్మల సహభావము మోక్షదాయక మనుచుండగా, పదార్థవిజ్ఞానము జ్ఞాన కర్మలలో విరోధము లేదని స్పష్టపఱచుచుండగా శ్రీ శంకరులు లోక వేదములకు విరుద్ధముగా జ్ఞానకర్మసముచ్చయమును నిరసించుటయే కాక యది యసత్ప్రలపిత మని పరుషముగా పలికియున్నారు. అది సముచితము కాదు.

జీవ బ్రహ్మైక్య భావము :

శ్రీ శంకరాచార్యు లీ ముండకోపనిషత్తునందు జీవ బ్రహ్మల యద్వయ భావమును సంపాదించుటకును ప్రయత్న మొనర్చియున్నారు అదియును మూలము ననుసరించుచున్నట్లు కనిపింపదు.

"త దేతత్ సత్యం యథా సుదీప్తాత్ పావకాత్
విస్ఫులింగాః సహస్రశః ప్రభవంతే సరూపాః
తథాక్షరాద్ వివిధాః సోమ్య భావాః
ప్రజాయంతే తత్రచై వాపి యంతి" ౨ ౧.౧.

'ప్రజ్వలితమగు నగ్నినుండి సమాన రూపములు గల విస్ఫులింగములు - నిప్పుకణములు - అనేకములు పుట్టుచున్నవి. అట్లే అక్షరమునుండి వివిధభావములు పుట్టి దానియందే లీనమగుచున్నవి

ఇట అక్షరము (నశించనిది) అను పదము స్థూలజగత్తుకు మూల కారణమైన ప్రకృతిని దెలుపును. దానినుండి మహదహంకారాది పదార్థములు జనించును. అయ్యవి మరల ప్రళయ కాలమున దమకు కారణమగు మూలప్రకృతియందు లీనమగును. కార్యవస్తువులు కారణ రూపమును బొందుటకే ప్రళయము - విలయము అని పేరు.

కారణపదార్థములనుండి పుట్టి, కొన్ని దినము లుండి, వృద్ధి బొంది, క్రమముగా పరిణమించి, క్షయమును బొంది నశించువస్తువు దార్శనికభాషలో భావము అని చెప్పబడును. అందువలననే 'అక్షర ప్రకృతి నుండి యనేకము లగు భావములు జనించి మరల దానియందే లీనమగును' అని శ్లోకమున సృష్టి ప్రళయములు సూచింప బడినవి అందులకు బాగుగా మండు నిప్పునుండి నిప్పుకణము లనేకములు పుట్టి, మరల నశించును, అని యుదాహరణము చెప్పబడినది. ఉదాహరణమునందు

నిప్పునుండి పుట్టు కణములు సరూపములై యుండుననియు వర్ణింపబడినది. ఇయ్యది విస్మరింపరాదు. కారణ వస్తువుల నుండి యేర్పడు కార్యవస్తువులు కారణసమాన రూపులు - కారణ గుణములుకలవి గా నుండును. ఇయ్యది సర్వతంత్రసిద్ధాంతము. అణువాదప్రతిపాదకు డగు కణాదమహర్షి తన వైశేషిక దర్శనమున,

"కారణగుణ పూర్వకా కార్యగుణాః"

అని సూత్రించియున్నాడు. కార్య వస్తువులయందలి గుణములు వానికి ఉపాదానకారణమయిన వస్తువు నుండి కలుగును. అని సూత్రార్థము. ఉపాదానకారణ, కార్యములలో సారూప్యముండుననుట పదార్థ విజ్ఞానవేత్త లెల్లరు నంగీకరింతురు. నేటి వైజ్ఞానికపరీక్షణలన్నియు నీసూత్రార్థమును పాటించియే జరుగుచున్నవి.

కాని, శంకరాచార్యులు పై మంత్రమునందలి అక్షర పదమును పరబ్రహ్మవాచకముగా నెంచి, దానినుండి జీవులు, జాగతిక పదార్థములు నన్నియు జనించి, మరల నా పరబ్రహ్మమునందే లీనమగును. అని వ్రాసియున్నారు.

"తథా ఉక్తలక్షణాద్ అక్షరాద్ వివిధా నానా దేహోపాధి భేద మనువిధీయమానత్వాద్ వివిధా హే సోమ్య! భావాః జీవా ఆకాశాదివత్ ఘటాది పరిచ్ఛిన్నాః సుషిరభేదా ఘటాద్యుపాధిప్రభేద మనుభవంతి."

శాం-భా.

పూర్వము వర్ణింపబడిన లక్షణములు గల అక్షరమునుండి నానావిధములగు దేహములనెడి యుపాధిభేదముల ననువిధీయమాన మగుటవలన వివిధజీవులు కలుగును ఘటాది ఉపాధి భేదము ననుసరించి ఘటాది పరిచ్ఛిన్నములగు ఆకాశాది ఛిద్ర భేదముల వలె కలుగును.

ఇట శంకరులు అక్షర పదముచే నాశరహితమైన వ్యాపక బ్రహ్మతత్త్వమును, భావపదముచే జీవులను గ్రహించియున్నారు. నానా విధములగు ఘటములలో నుండు ఆకాశము ఆయా ఘటాదుల యాకారము ననుసరించి భిన్నభిన్నాకారములు గలదియగునట్లు వ్యాపక బ్రహ్మము కూడ దేహములనెడి ఉపాధిభేదమును బట్టి వివిధజీవరూపములు గలదియగుచు, అని శంకరు లభిప్రాయపడుచున్నారు. కావున జీవ బ్రహ్మములు భిన్నులు కారు, అని వారి భావము. మఱియు,

"పురుష ఏవేదం విశ్వం కర్మ
తపో బ్రహ్మ పరామృతమ్" ౨.౧-౧౦

అను నీ వాక్యమునకు భాష్యము వ్రాయుచు శంకరులు,

"ఏవం పురుషాత్ సర్వ మిదం సంప్రసూతమ్, అతో వాచారంభణం వికారో నామధేయం అనృతం, పురుష ఇత్యేవ సత్యమ్, అతః పురుష ఏవేదం విశ్వం సర్వమ్. న విశ్వం నామ పురుషాత్ కించి దన్య దస్తి...." శాం. భా.

'పురుషునినుండి ఇదియంతయు నుత్పన్నమైనది, కావున వాచారంభణాదులన్నియు అనృతము-అసత్యము. పురుషుడే సత్యము. కావున నీ విశ్వమంతయు పురుషుడే పురుషునికంటె భిన్నమగు విశ్వ మనునది యేదియు లేదు ....' అని వక్కాణించియున్నారు.

వాస్తవమున 'పురుష ఏవేదం విశ్వమ్' అను వాక్యమునకు 'ఈ విశ్వమంతయు పురుషునియందే యున్నది' అని యర్థము. ఇట 'పురుష' పదము సప్తమ్యంతము. పురుషునియందు అని యర్థము. దానిని 'పురుషః' అని ప్రథమాంతముగా నెంచిన పురుషుడు అని యర్థమగును విశ్వమంతము పురుషునియందు - పరమేశ్వరునియందు - ఉన్నదనుట

యుక్తము. అట్లుకాక అంతయు పురుషుడే - పరమేశ్వరుడే-అని చెప్పిన విశ్వమే పరమేశ్వరు డగును.

శంకరాచార్యుల యీ భాష్యము ననుసరించి చూచిన ప్రపంచ మంతయు బ్రహ్మమునుండి యేర్పడినది. కావున బ్రహ్మమే. అట్లే జీవులును బ్రహ్మమే యని యంగీకరింపవలసివచ్చును. కాని యియ్యది మూలమునకు విరుద్ధము. పదార్థవిజ్ఞానమునకును విరుద్ధము.

బ్రహ్మమునుండి జగత్తు - విశ్వము - పుట్టినచో, విశ్వరూప కార్యమునకు బ్రహ్మము ఉపాదాన కారణమగును. అప్పుడు ఉపాదాన కారణ లక్షణములు-గుణములు-కార్యమునం దుండవలయును. ఇయ్యది కార్య కారణ భావ నియమ మని యింతకుపూర్వమే వ్రాసియుంటిమి. కాబట్టి బ్రహ్మము యొక్క లక్షణములు జగత్తున నున్నవా ? లేవు. బ్రహ్మము చేతనము; జగము అచేతనము-జడము. బ్రహ్మము విభువు; జగత్తు పరిచ్ఛిన్నము, బ్రహ్మము పరిణామములేనిది, జగత్తు పరిణామము కలది. బ్రహ్మము ఏకరసము: జగత్తు వికారి. ఇట్లు బ్రహ్మమునకు గల లక్షణములు జగత్తునందు కానరావు పైపెచ్చు విరుద్ధలక్షణములు కననగుచున్నవి కావున బ్రహ్మకార్యము జగత్తనుట సరికాదు. ఇట్లే జీవ బ్రహ్మలకు నెంతో భేద మున్నది. జీవుడు రాగద్వేషములు కలవాడు, బ్రహ్మమునం దవి లేవు. బ్రహ్మము సర్వజ్ఞము, జీవుడు అల్పజ్ఞుడు. బ్రహ్మము నిత్యముక్తము, శరీరబంధనము లేనిది. జీవుడట్లు కాక శరీరబద్ధు డగుచుండును కావున బ్రహ్మమునుండి జీవులును కలుగరు. బ్రహ్మమే జీవు లనుటయు తగదు. మఱియు చేతనస్వరూపు డగు పరమేశ్వరునుండి జడ చేతనాత్మకమగు జగ మెట్లు కలుగగలదు ? బ్రహ్మము చేతనమా? జడమా? చేతనమగుచో జడము దానినుండి కలుగజాలదు. జడ మగుచో దానినుండి చేతన జీవు లుదయింపరు.

ఉపనిషద్వాక్యమున నుదాహరించిన అగ్నివిస్ఫులింగముల యుదాహరణమునకును నియ్యది విరుద్ధమగుచున్నది. దేహాద్యుపాధిభేద మున బ్రహ్మము జీవరూపమగు ననుట యెట్లో బోధపడదు. బ్రహ్మకు భిన్నముగా నీ యుపాధు లెక్కడివి? ఉపాధులు బ్రహ్మము నెట్లు పరిచ్ఛిన్నము చేయగలవు? ఇట ఆకాశ ఘటాదుల యుదాహరణము కూడ సరియైనది కాదు. వ్యాపక మగు నాకాశమును ఘటాదులు తమయం దిముడ్చుకొని, దానిని ఖండితముచేసి పరిచ్ఛిన్నముచేయునా ; ఎన్నడును చేయజాలవు. ఘటాదులు ఆకాశము నావరించి ఖండితము చేయునెడల ఆకాశము వ్యాపకమే కాదనవలసియుండును. ఇంతేకాక ఆకాశ ఘటా దులు వేఱు వేఱు తత్త్వములు. బ్రహ్మమున కుపాధులుగా నెంచబడు దేహాదులు బ్రహ్మముకంటె భిన్నములా? అగుచో బ్రహ్మైక్యవాదము సరికాదు. భిన్నములు కానిచో బ్రహ్మము తనకు తానే ఉపాధిగ్రస్త మెట్లగును? కావున నిదియంతయు శంకరుల వాగ్విలాసమే కాని వేఱేమియు కాదు. కావున జీవబ్రహ్మైక్య వాదము ఉపనిషన్మూలకము కాదు.

"ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా"

అను నిట్టి మంత్రవర్ణములందును, ఉపనిషత్తులలోను జీవేశ్వర ప్రకృతులు భిన్నతత్త్వములనియు, భిన్న లక్షణములుగలవి యనియు, భిన్న సత్తాకములనియు స్పష్టముగా పలువిధముల వర్ణించుటం బట్టి శంకరాద్వైతవాదము వేదమూలకము కాదు. ఉపనిషన్మూలకమును గాదు. ఈ ముండకమునందే 'ద్వా సువర్ణా....' అను ఋగ్వేదమంత్రము యథాతథముగ గ్రహింపబడినది. మంత్రార్థము ఉపనిషత్తునందు జూతురు గాక! కావున శంకరుల యద్వయవాదము వైదికుల కంగీకారముకాదు.

ఇంతవఱకు ప్రాసంగికముగ శంకరాచార్యులు ముండకభాష్యమున

వ్యక్తపఱచిన విషయములలోని యనౌచిత్యమునుగూర్చి కొలదిగా చర్చించితిమి ఇక ముండక ఉపనిషత్తులోని విషయమును సంక్షేపముగ నిట పొందుపఱచెదము.

ఈ గ్రంథమును మూడు భాగములుగ విభజించి వానికి ముండకము లని నామకరణము చేయబడినది ప్రతి ముండకమునందును రెండు ఖండము లున్నవి. ఈ యాఱు ఖండములందును మొత్తము (64) అఱువది నాలుగు శ్లోకములున్నవి.

ప్రథమ ముండక ప్రథమ ఖండము బ్రహ్మవిద్యా ప్రచారకు లయిన మహర్షుల నామములు వారి క్రమము వర్ణింపబడినది. బ్రహ్మవిద్యకు సాధనములయిన రెండువిద్యలు, వాని భేదములు, ఉపయోగము సామాన్యముగ చెప్పబడినవి. ఆ విద్యలచే సాధింపబడదగిన బ్రహ్మతత్త్వము. దానిచే నిర్మింపబడిన సృష్టివిధానము స్థూలముగ చెప్పబడినది

ప్రథమ ముండక - ద్వితీయ ఖండమున అపరవిద్యాబోధితము లయిన అగ్నిహోత్రాది కర్మలు, వాని నాచరించు విధానము, అందువలన కలుగు ఫలము వర్ణింపబడినవి. యజ్ఞములు, ఇష్టాపూర్తములునన్నియు ఫలాపేక్షతో చేసినందువలన లక్ష్యసిద్ధి కలుగదనియు, నిష్కామబుద్ధితో కర్తవ్యకర్మల నాచరించిన బ్రహ్మ సాక్షాత్కారమున కనువగు చిత్తశుద్ధి యేర్పడి క్రమముగా మోక్షానందము నందగలరనియు నిందు వివరింపబడినది.

ద్వితీయ ముండక ప్రథమ ఖండమునందు జగత్తునకు ఉపాదాన కారణమైన మూలప్రకృతి నుండి సృష్టి యేర్పడు విధము చూడనగును. మఱియు నిందు పరమేశ్వర స్వరూపవర్ణనము చూడవచ్చును. ఆ పరమేశ్వరుడే సృష్టికి కర్తయై సృష్టించిన విధము, అతని విశ్వరూప వర్ణనము నిందు చదువుదుము.

ద్వితీయ ముండక ద్వితీయ ఖండమున పరమేశ్వరుని సాక్షాత్కారము ఎట్లు చేసికొనవలయునో వర్ణింపబడినది లక్ష్యసాధనమునకు వలయు నుపాయములు కూడ నిందు ప్రదర్శింపబడినవి.

తృతీయ ముండకమున ప్రథమ ఖండమునందు జీవేశ్వర ప్రకృతుల స్థితిగతులు వర్ణించి, జీవుడు ఈశ్వరుని పొందినందువలన నతనికి కలుగు విశేషలాభము బోధింపబడినది. అట్లే ద్వితీయఖండమునందును పరమేశ్వరుని బొందుటకు వలయు లక్షణములు చెప్పబడినవి. జ్ఞానాదులతో బాటు అనన్యభక్తి పరమేశ్వర ప్రాప్తికి ముఖ్యసాధన మగును. బ్రహ్మప్రాప్తి కలిగినవాడు మోక్షానందమును బహుకాల మనుభవించి పరాంతకాలమున- మహాప్రళయానంతరమున జరుగు సృష్టియందు మరల శరీర ధారణము నొనర్చుననియు నిందు సూచింపబడినది.

— గోపదేవ్



పండిత గోపదేవ్.

జననము : క్రీ. శ. ౧౯౦౦ ప్రాంతము.

జననీజనకులు : శ్రీ అంబమాంబా రామయార్యులు.

నివాసము : కూచిపూడి, తెనాలి తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా

విద్యాభ్యాసము : కాశ్యాది విద్యాపీఠములు, సంస్కృతాంధ్ర హిందీ సాహిత్యములు.

అభిమాన విషయములు : షడ్ దర్శనములు, నైష్ఠిక బ్రహ్మచర్యము, యోగమార్గ ప్రావీణ్యము.

వృత్తి : వైదిక ధర్మ వ్యాపకత.

రచనలు : న్యాయ - వైశేషిక-సాంఖ్య - యోగ-వేదాంత దర్శనములు ఈశ, కేన-కఠ - ప్రశ్న-ముండక - మాండూక్య-ఐతరేయ-తైత్తిరీయ, శ్వేతాశ్వతర-బృహదారణ్యక-ఛాందోగ్యోపనిషత్తులు, ఆస్తికవాదము, అర్థధర్మమీమాంస, పంచ మహాయజ్ఞవిధి, శ్రీమద్ భగవద్గీత, అపశూద్రాధి కరణము, ఋగ్వేదాదిభాష్యభూమిక, ఏసుక్రీస్తు రహస్యజీవనం, దయానంద జీవితచరిత్ర, ఋగ్వేదభాష్య భాస్కరము, etc.

ఓమ్

ముండకోపనిషత్తు

ప్రథమ ముండకము - ప్రథమ ఖండము

బ్రహ్మా దేవానాం ప్రథమః సంబభూవ
విశ్వస్య కర్తా భువనస్య గోప్తా
స బ్రహ్మవిద్యాం సర్వవిద్యా ప్రతిష్ఠా
మథర్వాయ జ్యేష్ఠపుత్రాయ ప్రాహ. ౧-౧-౧

విశ్వస్య=సమస్తమునకు, కర్తా=కర్తయు, భువనస్య=లోకమునకు, గోప్తా=రక్షకుడు, దేవానాం=విద్వాంసులలో, ప్రథమః=మొదటివాడును నగు, బ్రహ్మా=బ్రహ్మ, సంబభూవ=ఉద్భవించెను-పుట్టెను. సః=అతడు, సర్వవిద్యా ప్రతిష్ఠాం=సర్వవిద్యలకు నాశ్రయమగు, బ్రహ్మవిద్యాం = బ్రహ్మ విద్యను, జ్యేష్ఠ పుత్రాయ = ప్రథమ పుత్రుడైన, అథర్వాయ=అథర్వునకు, ప్రాహ=చెప్పెను.

విద్వాంసులలో ముఖ్యుడైన 'బ్రహ్మ' నామముతో ప్రసిద్ధుడైన యొక మహర్షి తన శిష్యులలో ప్రథముడైన అథర్వునకు సమస్త విద్యలకు నాకరమగు బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించెను.

ఇట బ్రహ్మవిద్యోపదేశకుడుగా వర్ణింపబడిన బ్రహ్మ విశ్వకర్త యనియు, భువనగోప్త యనియు, దేవతలలో ప్రథముడనియు చెప్పబడి యున్నాడు. బ్రహ్మకు చెప్పబడిన విశేషణములను బట్టి యితడు జగత్కర్తయైన పరమేశ్వరుడని భ్రమ కలుగుటకు అవకాశము కలదు. కాని యట్లెంచరాదు. సృష్టికర్త యగు పరమేశ్వరుడు వేఱు; ఇట వర్ణింపబడిన బ్రహ్మ వేఱు. అథర్వవేదము నందు,

"ఉచ్ఛిష్టా జజ్ఞిరే సర్వే దివి దేవా దివిశ్రితాః"

'సూర్యాది సమస్త దేవతలు 'ఉచ్ఛిష్ఠము' నుండి జనించిరి' అని వర్ణింపబడియున్నది. సృష్టికర్త సృష్టికి అంగముకాక దానిని మించి యుండును; కావున వతడు ఉచ్ఛిష్ఠ మనబడును. ఈ యుపనిషత్తునందు వర్ణింపబడిన బ్రహ్మ సృష్టిలోనివాడే కాని, సృష్టికి మించినవాడు కాడు. కావున నిత డొక వేదవేత్తయైన మహర్షి యని గ్రహింపనగును.

అటులయిన విశ్వకర్త యని యెట్లు చెప్పబడినా డందురేని, విశ్వ మనగా సర్వము. సర్వ మనగా సృష్టియంతయునని కాక సమస్త వర్ణాశ్రమధర్మ మని గ్రహింపనగును. అట్టి ధర్మము నుపదేశించుటవలన విశ్వకర్త యనబడును. ఇట్లే భువనగోప్త యను విశేషణమునకును బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించి జనుల నెల్లరను సంసారదుఃఖసాగరమును దరించు నుపాయము చెప్పి రక్షించినవాడనియు నర్థము చెప్పుకొనవల యును. ఇట్టి విశేషణములతో గూడి ప్రసిద్ధుడైన బ్రహ్మర్షికి అనేక శిష్యు లుండిరి. వారిలో అథర్వుడు ముఖ్యుడు, అతనికి బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించినాడు. ఆ బ్రహ్మవిద్య సర్వవిద్యలకు ఆశ్రయముగా నెంచ దగినది. బ్రహ్మవిద్యవలన బ్రహ్మము తెలియంగనగును. అట్టి బ్రహ్మ విదునకు మిగిలిన విద్యలన్నియు కరతలామలకము లగును. ఇట సర్వ విద్యా ప్రతిష్ఠ యను బ్రహ్మవిద్యావిశేషణము బ్రహ్మవిద్యా ప్రాశస్త్య మును బోధించుచున్నదని యెఱుంగవలయును.

నాలుగు వేదముల నధ్యయన మొనర్చిన మహర్షి పూర్వమున బ్రహ్మ యని చెప్పబడుచుండెడివాడు.

అథర్వణే యాం ప్రవదేత బ్రహ్మా
అథర్వా తాం పురోవాచాంగిరే బ్రహ్మవిద్యాం
స భారద్వాజాయ సత్యవాహాయ ప్రాహ
భారద్వాజోఽఙ్గిరసే పరావరామ్. ౧-౧-౨

బ్రహ్మ = చతుర్వేదవిదుడైన బ్రహ్మ, యాం బ్రహ్మవిద్యాం= ఏ బ్రహ్మవిద్యను, అథర్వణే=అథర్వునకు, ప్రవదేత=చెప్పునో, తాం= ఆ విద్యను, అథర్వా = అథర్వుడు, అంగిరే = అంగిరునకు. పురా= ముందుగ, ఉవాచ=ఉపదేశించెను, సః=ఆ యంగిరుడు, భారద్వాజాయ సత్యవాహాయ = భారద్వాజుడైన సత్యవాహునకు, ప్రాహ=చెప్పెను. భారద్వాజః=ఆ సత్యవాహుడు అంగిరసే=అంగిరసునకు, పరావరామ్= ముందువారినుండి వెనుకవారికి పరంపరగా లభించిన ఆ బ్రహ్మవిద్యను బోధించెను.

బ్రహ్మనుండి, అథర్వణుడు-అథర్వుడు, అతనినుండి అంగిరుడు, అతని నుండి సత్యవాహుడు, అతనినుండి అంగిరసుడు క్రమముగా బ్రహ్మ విద్య నభ్యసించిరని తాత్పర్యము

అథర్వుడు, అథర్వణుడు నని రెండు విధములుగ నీ పదము వ్యవహరింపబడును. అర్థములో భేదము లేదు. సంశయము లేనివాడని అథర్వ పదమున కర్థము.

పరమేశ్వరుడు సృష్టికర్త. అతని యనుగ్రహమువలననే ప్రప్రథమమున వేదములు మహర్షుల హృదయమున ప్రతిభాసించెను. అటుపైన ఆ మహర్షులనుండి విని, యితరులు వేదాది విద్యల నభ్య సించిరి. ఇట్లే సమస్త విద్యలు లోకమున వ్యాపించినవి. వేదములు సమస్త విద్యలకును మూలము.

శౌనకో హ వై మహాశాలో
ఉఙ్గిరసం విధివ దుపసన్నః పప్రచ్ఛ,
కస్మిన్ను భగవో విజ్ఞాతే
సర్వ మిదం విజ్ఞాతం భవ తీతి. ౧-౧-౩

హ వై=పూర్వమున నొకప్పుడు, శౌనకః=శునకుని కుమారుడైన, మహాశాలః=గొప్ప గృహస్థుడు, అంగిరసః=అంగిరసుని, విధివత్=శాస్త్రవిధి ననుసరించి, ఉపసన్నః=సమీపించినవాడై, పప్రచ్ఛ=అడిగెను. భగవః=ఓ స్వామీ!, కస్మిన్ను విజ్ఞాతే=ఏది తెలియబడిన, ఇదం సర్వం=ఇదియంతయు, విజ్ఞాతం భవతి ఇతి=తెలియబడును అని.

పూర్వమున నొకప్పుడు శునకమహర్షి వంశోద్భవుడగు నొక భాగ్యశాలియైన గృహస్థుడు అంగిరసుని కడ కేగి ఏది తెలిసికొనిన మీదట ఇదియంతయు తెలియనగును? అని ప్రశ్నించెను.

బ్రహ్మతత్త్వము నెఱుగగోరువారు శాస్త్రవిధి ననుసరించి గురువుల కడ కేగి, వినయపూర్వకముగా నమస్కరించి, పరివరి విధముల ప్రశ్నించి, తమ యభీప్సితమును తెలిసికొనవలయును. ఇయ్యది శిష్టపద్ధతి.

తద్ విజ్ఞానార్థం స గురు మే వాభిగచ్ఛేత్;
సమిత్ పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమ్.

పరమతత్త్వము నెఱుగదలచిన వ్యక్తి చేతియందు సమిధ నొకదాని నుంచుకొని గురువు నివసించు తావునకు వెళ్ళవలయును. ఆ గురువు వేదవిదుడు, బ్రహ్మనిష్ఠుడుగా నుండవలయును, అని యుండే ముందు చెప్పబడును.

శౌనకు డడిగిన యీ ప్రశ్నకు సమాధానమే ముండకోపనిషత్తు, ఇందు మనుజునకు తెలియదగిన వస్తు వెయ్యదియో, దానిని దెలిసికొని నందున గలుగు ప్రయోజనమేమో, తెలిసికొనుటకు వలయు సాధనము లెయ్యవియో యన్నియు వర్ణింపబడును.

తస్మై స హోవాచ, ద్వే విద్యే వేదితవ్యే ఇతి హ స్మ
యద్ బ్రహ్మవిదో వదంతి పరా చైవాపరా చ. ౧-౧-౪

తస్మై=ఆ శౌనకునితో, సః=ఆ యంగిరసుడు హోవాచ=సమాధానముగా నిట్లనెను, బ్రహ్మవిదః=వేదవిదులు, పరా చ అపరా చ ఏవ=పరము అపరము, ఇతి=అని, ద్వే విద్యే=రెండు విద్యలు, వేదితవ్యే=తెలియదగినవిగా, వదంతి స్మ=చెప్పియున్నారు.

శౌనకు డడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానముగా అంగిరసు డిట్లు చెప్పెను. "తత్త్వవేత్తలయిన వేదవిదులు పరాపర నామములు గల రెండు విద్యలు తెలియదగినవిగా చెప్పినారు."

అంగిరసుడు శౌనకు డడిగిన - అన్నింటిని నెఱుంగుటకు మూలమైన పదార్థమును - తెలిసికొనుటకు వలయు సాధనములయిన విద్యలనిట పర, అపర శబ్దములతో సూచించియున్నాడు. సాధనజ్ఞానము లేనివానికి సాధ్య మెన్నడును సిద్ధింపదు. సర్వవిజ్ఞానమునకు సాధనమగు మూలతత్త్వము నెఱుంగుటకు రెండు సాధనములున్నవి. ఆ రెండును పరావిద్య, అపరావిద్య యనబడును. అందు అపరావిద్య పరంపరా సాధనము. పరావిద్య సాక్షాత్తుగ సాధనమగును, పరంపరగా సాధనమగు అపరావిద్య ముందుగా వివరించుచున్నాడు

తత్రాఽపరా ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదోఽథర్వవేదః
శిక్షా కల్పో వ్యాకరణం నిరుక్తం ఛందో జ్యోతిష మితి.
అథ పరా యయా త దక్షర మధిగమ్యతే. ౧-౧-౫

తత్ర = ఆ రెండువిద్యలయందును, ఋగ్వేదః = ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము, శిక్ష, కల్పము, వ్యాకరణము, నిరుక్తము, ఛందస్సు, జ్యోతిషము, ఇతి=అను నివి, అపరా=అపర విద్య యనబడును, అథ=అనంతరమున, యయా=ఏ విద్య మూలమున, తత్ అక్షరం=ఆ నాశరహిత మూలపదార్థము, అధిగమ్యతే=సాక్షాత్కారము చేసికొనబడునో యది, పరా=పరావిద్య యనబడును.

ఋగ్యజుస్సామాథర్వము లను నీ పదములు వేదనామములు, ఇయ్యవి సమస్తవిద్యలకు బీజభూతములు. వీని నవగతము చేసికొనియే పాణిని, పతంజలి ప్రకృతి మహర్షులు వ్యాకరణ నిరుక్తాది శాస్త్రములను రచించియున్నారు. కేనాద్యుపనిషత్తులను సయితము మహర్షులే రచియించిరి.

వేదములు సర్వవిద్యలకు నిలయములు. అందు ప్రతిపాదింప బడని విషయ మొండును లేదు. మహర్షులు అభిజ్ఞులు వ్రాసిన నానా విషయములను బోధించు శాస్త్రముల కాధారము వేదములే. వేదములందు ప్రాకృతికములు అప్రాకృతికములు, లేక చేతనములు అచేతనములు నన బడు సర్వవిధపదార్థములకు చెందిన విజ్ఞానమంతయు నిహితమైయున్నది. అందువలననే వేదవిదులయిన మహర్షులు విద్వాంసులును మందప్రజ్ఞులకు చేతన విషయ జ్ఞానము కలిగించుటకు ఉపనిషత్తులును, అచేతన పదార్థ జ్ఞానము గలిగించుటకు నితరశాస్త్రములను రచియించియున్నారు. వాని నభ్యసించి సామాన్యబుద్ధిగలవారు చేతనాచేతన పదార్థ జాతమంతయు నెఱుగుదురు. ఇట్లు సర్వవిద్యలకు మూలము వేదమే యగుచున్నది.

మనుజులు వేదవిద్య నభ్యసించి, జీవితమున ననుష్ఠింపదగిన ధర్మకృత్యముల నాచరించి, క్రమముగా నిర్వేదము నంది పరమవైరాగ్యము గలవారై బ్రహ్మతత్త్వమును బొంది శాశ్వత సుఖమును బడయుదురు. ఇట్లు సర్వపదార్థములకు మూలకారణమగు పరమతత్త్వము నెఱుంగుటకు వేదవిద్యలు, వాని మూలమున నేర్పడు పరమ వైరాగ్యాదులు సాధనము లగుచున్నవి. అందువలననే అంగిరసుడు పై రెండు విధములగు సాధనములను పరాపరవిద్యల నామముతో పేర్కొనియున్నాడు. ఇందు పర వైరాగ్యాదులు సాక్షాత్తుగాను, వేదవిద్యాభ్యాసము పరంపరగాను మూలతత్త్వజ్ఞానమునకు సాధనము లగుచున్న వని గుర్తింపనగును. ఉభయవిధసాధనములు

పరతత్త్వము నెఱుంగ తోడ్పడునని భావము. ఇందే సాధనము లేకున్నను పరతత్త్వజ్ఞానము కలుగ దని సిద్ధాంతము.

ఇది యిట్లుండ శ్రీ శంకరాచార్యులు అపరావిద్య యవిద్య యనియు, నది నిరాకరింపదగినదనియు, ("అపరాహి విద్యా అవిద్యా సా నిరాకర్తవ్యా" ముండక శంకర భాష్యమ్) ఉల్లేఖించియున్నారు. అపరా విద్యకు అవిద్య యని నామకరణ మొనర్చి తన్మూలమున నది నిరాకరింపదగినదనుటవలన వేదశాస్త్రములు అవిద్య యనబడి నిరాకరింప బడదగిన వగుచున్నవి.

ముండకోపనిషత్కారునకు ఈ యభిప్రాయ మిష్టమగునెడల వేదాదులను అపరావిద్య-అవిద్యగా పేర్కొని, కేన, కఠాద్యుపనిషత్తులను, నామసంకీర్తనము చేసి పరావిద్య యని నుడువవలసియుండెను. అట్లు ఉపనిషత్తులు పరావిద్య యని పేర్కొనబడనందువలన వేదము అవిద్య-త్యజింపదగినది-అను కల్పన శంకారాచార్యుల యభూతకల్పన యనవలసి వచ్చుచున్నది. వేదమే అవిద్యయై నిరాకరింపదగిన దగుచో తన్మూలకములగు నుపనిషత్తులు విద్యాపదవాచ్యము లెట్లగును ? అవి గ్రాహ్యములై బ్రహ్మప్రతిపాదకము లెట్లు కాగలవు ? ఇంతేకాక యజుర్వేదమున నంతిమయధ్యాయములోని "ఈశా వాస్య మిదం సర్వమ్" అను మంత్రముల మూలమున శంకరాచార్యులు స్వయముగా ప్రతిపాదించిన బ్రహ్మము గతి యేమగును ? వేదము నిరాకర్తవ్య మయినచో యజుర్వేద ప్రతిపాదిత బ్రహ్మముకూడ నిరాకరింపదగినదే యగును. కాని గ్రాహ్య మెట్లగును ? అప్పుడు యాజుషమంత్రములందు శంకరాచార్య ప్రతిపాదిత - అద్వైత బ్రహ్మము అగ్రాహ్యమై అద్వైతసిద్ధాంతము అప్రామాణికము, అమాన్యమును కాదా ?

కావున వేదము అవిద్య యనియు, ఉపనిషత్తులు విద్య యనియు

పేర్కొని వేదములకు న్యూనతను, ఉపనిషత్తులకు ఉత్కృష్టతను గల్పించుట సమంజసము గాదు. వైదికులు దీని నంగీకరింపరు.

పరవిద్యాపదముచే గ్రహింపదగిన దెయ్యది ? అది వేద బాహ్యమా ? కాదా? అగుచో! అది మోక్షసాధన మెట్లు కాగలదు? అని శంకరాచార్యులు ముండకభాష్యమున స్వయముగా శంకించి, "పరా విద్యా" శబ్దముచే ఉపనిషత్తు లను శబ్దరాశి గ్రహింపదగినది కాదనియు, ఉపనిషత్ ప్రతిపాద్య విషయమే ముఖ్యముగా వివక్షితమనియు వ్రాసి యున్నారు.

'ఉపనిష ద్వేద్యాక్షర విషయం హి విజ్ఞాన మిహ పరా
విద్యేతి ప్రాధాన్యేన వివక్షితం నోపనిష చ్ఛబ్దరాశిః'

'ఉపనిషత్తుల మూలమున దెలియదగిన అక్షర బ్రహ్మమునకు సంబంధించిన విజ్ఞానమే యిట పరవిద్య యను పదముచే ముఖ్యముగా గ్రహింపవలయును. ఉపనిషత్తులని పిలువబడు శబ్దములు గావు,'

(శంకరభాష్యమ్.)

దీనిని బట్టి అక్షరబ్రహ్మము వేదములందు వర్ణింపబడలేదని శంకరాచార్యు లెంచినట్లు స్పష్టమగుచున్నదికదా ! ఇదియును శిష్టసమ్మత మెట్లగును? బ్రహ్మము వేదవిద్యకు విషయముకాదని యెంచుట భ్రమ కాక మఱి యేమగును ? పరవిద్యా శబ్దముచే ఉపనిషత్ ప్రతిపాద్యమగు బ్రహ్మము గ్రహింపబడినను, అది అపరవిద్యయనబడు వేదమునకు బాహ్య మెట్లు కాదు? ఉపనిషచ్ఛబ్దరాశి వేదబాహ్యమగునెడల తత్ ప్రతి పాద్య బ్రహ్మముకూడ వేదబాహ్యమే యగును. కావున నది మోక్ష సాధనముగా నెట్లు గ్రహింపనగునో చెప్పవలసియున్నది.

కావున పరాపర విద్యాశబ్దము లిట రెండును మోక్షసాధనములు గానే గ్రహింపనగును. ఋగ్వేదాది శాస్త్రములు విషయబోధకములై పరం

పరగాను, పరవైరాగ్యాదులు సాక్షాత్తుగాను మోక్ష సాధనములని యెంచు టయే యుక్తము.

పరవిద్యాసాధనమువలన సాధింపవగిన పదార్థ మెట్టిదో వర్ణించు చున్నాడు.

యత్త దద్రేశ్య మగ్రాహ్య మగోత్ర మవర్ణ
మచక్షుః శ్రోత్రం త దపాణిపాదమ్,
నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం త దవ్యయం
యద్ భూతయోనిం పరిపశ్యంతి ధీరాః. ౧-౧-౬

పరవిద్యా మూలమున దెలియదగు తత్త్వము, యత్=ఏది కలదో, తత్=అది (తత్‌పదముచే వ్యవహరింపదగినది) అద్రేశ్యం=జ్ఞానేంద్రియములచే దెలియబడదు, అగ్రాహ్యం=కర్మేంద్రియములకు పట్టువడదు, అగోత్రం=వంశములేనిది, అవర్ణం=తెలుపు నలుపు మున్నగు వర్ణములు—రంగులు లేనిది, అచక్షుః శ్రోత్రం=రూపనామములను గ్రహింపదగిన నేత్రములు-చెవులు లేనిది, తత్ అపాణిపాదం=అది చేతులు, కాళ్ళు మున్నగు కర్మేంద్రియములు లేనిది, నిత్యం=ఎల్లప్పుడు నుండునది, విభుం=అంతటను ఉండునది, సర్వగతం=అన్నిటియందు నుండునది, సుసూక్ష్మం = మిక్కిలి సూక్ష్మము, తత్‌అవ్యయం = అది వ్యయము-నాశము లేనిది, యత్ భూతయోనిం=విశ్వమునందుగల పదార్థముల కన్నిటికిని నేది మూలకారణమో యదియు నగు పరతత్త్వమును, ధీరాః=ధ్యానశీలురు, వివేకులు, బుద్ధిమంతులునైనవారు, పరిపశ్యంతి=అంతటను చూతురు-సాక్షాత్కారము చేసికొందురు.

పరవిద్యా మూలమున ధీరు లెఱుగు పరతత్త్వము జ్ఞానేంద్రియములకుగాని, కర్మేంద్రియములకు గాని యందనిదగుటచే అతీంద్రియమై యుండును. అందు జ్ఞాన కర్మేంద్రియములచే గ్రహింపబడదగు శబ్ద

స్పర్శ రూప రస గంధాది గుణములుగాని, స్థౌల్యాదిగుణములుగాని, హస్త పాదాద్యవయవములుగాని యేవియు నుండవు, అది సర్వకాల సర్వావస్థలలోను నొక్కటిగా నుండును. అది విభువు క్రియాగుణముల గల సర్వపదార్థములలోను వ్యాపకమైయుండును. అత్యంతసూక్ష్మ మగుటచే నది అన్నింటియందును ఉండును. అదియే విశ్వమునందలి పదార్థముల నన్నింటిని సృష్టించుచున్నది. అందువలన నది యన్నింటికి మూలకారణము, భూతయోని యనబడుచున్నది. అది సర్వమునకు పితృతుల్యము.

ఇందలి విభు శబ్దమును (వివిధం బ్రహ్మాది స్థావరాంత ప్రాణి భేదైర్ భవతీతి విభుః) బ్రహ్మాదిస్థావర పర్యంత ప్రాణుల రూపమున వివిధరూపములతో ఉండునది యని కొందఱు నిర్వచించియున్నారు. అన్నియు తానే యైనపక్షమున తాను సర్వమగును కాని సర్వగతము—సర్వములో నుండునది-కాజాలదు. కావున బ్రహ్మము తానే వివిధములుగా నగునను వ్యుత్పత్తి యుక్తియుక్తము కాదు. సర్వము తానే యగు నెడల పరిణామము, వికారము, నాశము మున్నగు భావములు కలది యగును. అందువలన అవ్యయ పదము దానికి వర్తింపదు. కావున సర్వమూర్త ద్రవ్య-క్రియాగుణములు గల వస్తువుల సంయోగిత్వమే విభుత్వమనుట తగును.

పూర్వము చెప్పిన పరతత్త్వము సమస్త పదార్థములకు మూల కారణ మెట్లో వర్ణించుచున్నాడు.

యథోర్ణనాభిః సృజతే గృహ్ణతే చ
యథా పృథివ్యా మోషధయః సంభవంతి
యథా సతః పురుషాత్ కేశలోమాని
తథాఽక్షరాత్ సంభవ తీహ విశ్వమ్. ౧-౧-౭

యథా ఊర్ణనాభిః = ఎట్లు సాలెపురుగు, సృజతే గృహ్ణతే చ= తన శరీరము నుండి (గూడుకట్టుకొనుటకు) తంతువులను నిర్మించు కొనునో, మఱియు వానిని తన శరీరములో నిముడ్చుకొనునో, యథా= ఎట్లు, పృథివ్యాం=భూమియందు, ఓషధయః=ఓషధులు బీజముల నుండి, సంభవంతి=జనించునో, యథా=ఎట్లు, సతః=ఉన్న జీవునియొక్క, పురుషాత్=శరీరమునుండి, కేశలోమాని=తల మీదను, శరీరముమీదను వెంట్రుకలు పుట్టునో, తథా=అట్లే, అక్షరాత్=నాశరహితమయిన పరతత్త్వము వలన, ఇహ=ఈ బ్రహ్మాండమునందు, విశ్వం=సమస్త పదార్థ జాతము పుట్టుచున్నది,

బ్రహ్మము సృష్టియందలి పదార్థములకు కర్త నిమిత్తకారణము సూక్ష్మమైన ప్రకృతి చేతనబ్రహ్మ సంబంధముచే స్థూలరూపములను ధరించును. స్థూలముగా గోచరించు నీ జడ జగత్తునకు ఉపాదాన కారణము సూక్ష్మమగు మూలప్రకృతి. బ్రహ్మము నిమిత్తకారణము. అంతే కాక అది బ్రహ్మాండమున కాధారము. చేతనమగు బ్రహ్మము నుండి జడ జగత్తు జన్మింపదు. జడ జగత్తునకు బ్రహ్మము ఉపాదానకారణము కాదు. ఇయ్యది తెలుపుటకే యిట మూడు దృష్టాంతములు చెప్పబడినవి. ఒకటి సాలీడు. అది తన శరీరభాగమగు నాభినుండి తంతువులను నిర్మించును. తంతువులకు శరీరము ఉపాదాన కారణము. అందలి చేతనము నిమిత్తకారణము కర్షకుడు భూమియందు విత్తనములను వేయును ఆ విత్తనముల నుండి పైరులు ఉద్భవించును విత్తనములు ఉపాదాన కారణముగా మొలకలు జనించును. అట్లే శరీరమున రోమములు పుట్టును. ఇక్కడ శరీరము ఉపాదానకారణము. ఈ యుదాహరణములలో జీవాత్మలను ఉపాదాన కారణముగా గ్రహింపరాదు. అట్లు గ్రహింతురేని రోమములు శరీరమునుండి పుట్టక జీవునియందు జనింపవలయును. అట్లెన్నడును కాదు. చేతనమగు నుపాదానకారణము నుండి జడము ఎన్నడును పుట్టదు.

కావున విశ్వమునకు బ్రహ్మము నిమిత్తకారణముగా నెఱుగ నగును. ఉపాదానముగ కాదు.

తపసా చీయతే బ్రహ్మ
తతో ఽన్న మభిజాయతే
అన్నాత్ ప్రాణో మనః సత్యం
లోకాః కర్మసు చామృతమ్. ౧-౧-౮

తపసా=జ్ఞానముతో, బ్రహ్మ =బ్రహ్మము, చీయతే = యుక్తమగును, తతః=ఆ తపస్సువలన, అన్నం=అవ్యక్త ప్రకృతి, అభిజాయతే = ప్రకటమగును, అన్నాత్ = ఆ యవ్యక్త ప్రకృతి నుండి ప్రాణః=మహత్తత్త్వము, మనః=దానినుండి యంతఃకరణము, సత్యం= తన్మాత్రలు, లోకాః=అనంతరమున పృథివ్యాది లోకలోకాంతరములు, కర్మసు=కర్మములు నిమిత్తముగా, అమృతం చ=తప్పక యనుభవింప దగిన కర్మఫలము నన్నియు జనించును.

పరబ్రహ్మముయొక్క జ్ఞానమయసంకల్పముచే అవ్యక్తముగా నున్న సూక్ష్మప్రకృతి క్రమముగా స్థూలరూపమును ధరించును. ఇయ్యదియే సృష్టి యనబడును. ఆ ప్రకృతినుండి మొదట మహత్తత్త్వము కలుగును. దానినుండి అహంకారము, పంచతన్మాత్రలు, ఇంద్రియములు, పృథివి మున్నగు స్థూలభూతములు, లోకములు, అందు జీవులొనర్చు కర్మములు, కర్మఫలములు క్రమముగా రూపొందును. ఇదియే సృష్టి క్రమము.

పూర్వము పరమేశ్వర తత్త్వమునుగూర్చి చెప్పి, యిందు ఆ పరమ తత్త్వమువలన సృష్టి యెట్లు కలుగునో స్థూలముగ వర్ణింపబడినది. పరమేశ్వర తత్త్వమే బ్రహ్మమనియు చెప్పబడును. పరతత్త్వము తపస్సు ద్వారమున వృద్ధమై బ్రహ్మమనబడును ఇందు తపశ్శబ్దము జ్ఞానవాచకము.

ఈ యుపనిషత్తునందే రాబోవు వాక్యమున "యస్య జ్ఞాన మయం తపః" బ్రహ్మతపస్సు జ్ఞానమయమని చెప్పబడినది. బ్రహ్మము సృష్టి నొనరింప దలచుటయే ఈక్షణరూప జ్ఞానమనబడును, "త దైక్షత" ఆ బ్రహ్మ మీక్షించెను, అని యితర స్థలములందు వర్ణింపబడినది. బ్రహ్మము జ్ఞానవంతము. అట్టి జ్ఞానమయ పదార్థ సంబంధముచే అవ్యక్తముగానున్న ప్రకృతి స్థూలతను బొందసాగును. ఈ స్థితినే 'తతో అన్న మభి జాయతే' అను వాక్యము సూచించుచున్నది. ఎల్ల జీవులచే ననుభవింపదగినది కావున ప్రకృతి అన్న పదముచే జెప్పబడినది. అట్టి మూలప్రకృతినుండి మహత్తత్త్వ మేర్పడును. దానినుండి మనస్సు (అహంకారము, చిత్తము, మనస్సు ననున వన్నియు నిట మనశ్శబ్దముచే గ్రహింపనగును.) అనంతరమున సత్య ముత్పన్నమగునవి యున్నది. ఈ పదముచే తన్మాత్రలు, ఇంద్రియములు మున్నగునవి గ్రహింపనగును. కారణ మేమన తన్మాత్రలు సూక్ష్మరూపము గలవి అయ్యుండి సాంఖ్యమతమున ప్రకృతి శబ్దముచే వ్యవహరింపబడును. వికృతులుగా నెంచబడవు బహుకాలము తన్మాత్రలు స్వస్వరూపమును విడువవు. వికృతమును బొందవు. అనగా ప్రకృతి యెట్లు సత్యమో యట్లే యివియు సత్యములని భావము. అటుపైన పృథివ్యాది స్థూలప్రపంచము ప్రకటమగును. ఆ స్థూల ప్రపంచమున జీవులు నానావిధ జన్మములలో నానావిధ కర్మముల ఫలము ననుభవింతురు. కర్మఫలము జీవులు అనుభవింపకున్న నశింపదు. 'నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ కల్పకోటి శతైరపి'. అందువలన నయ్యది యిట అమృత మనబడినది. స్థూలముగా నిది సృష్టిక్రమము.

యః సర్వజ్ఞః సర్వవిద్ యస్య జ్ఞాన మయం తపః
తస్మా దేతద్ బ్రహ్మనామరూప మన్నంచ జాయతే. ౧-౧-౯

యః = ఏ పరమేశ్వరుడు, సర్వజ్ఞః = సర్వము నెఱుగునో

సర్వవిత్ = సర్వమునందుండునో, యస్య తపః = ఎవని తపస్సు, జ్ఞానమయం = జ్ఞానమయమో, తస్మాత్ = అతనివలన, ఏతత్ = ఈ, బ్రహ్మ=వేదము, నామ, రూపం=నామ రూపములతో గూడిన విశ్వము, అన్నం చ=ఓషధులు మున్నగువానివలన గలుగు అన్నాదులు నన్నియు, జాయతే=కలుగును.

పరమేశ్వరుడు సృష్టికర్త. కావున నతనికి సృష్టియంతయు దెలియును. తెలియనివాడు కర్త కాజాలడు. సృష్టియందలి పదార్థము లన్నియు నతనియందే యుండును. వానియందు అతడు వ్యాపించి యుండును. కొందఱు సర్వవిత్ పదమునకు సర్వము నెఱిగినవాడని వ్రాసియున్నారు. ఆ యర్థము సరియైనదికాదు. ఆ యర్థము మొదటి సర్వజ్ఞ పదమే తెలిపినది. కావున సర్వవిత్ పదమునకు సర్వమును పొందినవాడని వ్రాయుటయే యుచితము.

ఆ పరమేశ్వరునివలనే వేదము (బ్రహ్మ) ప్రకటమగును. సృష్టి విజ్ఞానమంతయు నందిమిడియుండును. అయ్యది యీశ్వరీయ జ్ఞానమే. అట్టి జ్ఞానపూర్వకముగానే యీ సృష్టి యేర్పడును. పదము, అర్థము, పద పదార్థములకు గల సంబంధము అన్నియు నిత్యములు. వీని జ్ఞానమే వేదము. దీని మూలముననే మానవులకు సృష్టికి సంబంధించిన విజ్ఞానము గూడ పరమేశ్వరుడు సర్గాదియందు కలిగించును. ఇట్లు పరమేశ్వరుడు క్రమముగా స్థూల పదార్థములను సృష్టించును. పృథివ్యాది లోకములు, వానియందు ప్రాణుల మనుగడకు వలయు ఆహారపదార్థములు నన్నియు కలుగునవి భావము.

ప్రథమ ముండకమున ప్రథమ ఖండము

సమాప్తము

ముండకోపనిషత్తు

ప్రథమ ముండకము – ద్వితీయ ఖండము

తదేతత్ సత్యం,
మంత్రేషు కర్మాణి కవయో యాన్యపశ్యం
స్తాని త్రేతాయాం బహుధా సంతతాని,
తా న్యాచరథ నియతం సత్య కామా
ఏష వః పంథాః స్వకృతస్య లోకే. ౧-౨-౧

కవయః=క్రాంతదర్శులగు మహర్షులు, మంత్రేషు = మంత్రములందు. యాని కర్మాణి = అగ్నిహోత్ర సత్యభాషణాది కర్మలెయ్యవి, అపశ్యన్ =తెలిసికొనిరో, తాని = అట్టి కర్మలు, త్రేతాయాం=వేదమునందు. బహుధా=అనేక విధములయినవి. సంతతాని = విస్తారములయియున్నవి, సత్యకామాః=సత్యకాములగు బ్రహ్మజిజ్ఞాసువులారా ! ముముక్షువులారా !, నియతం=నియమ పూర్వకముగ, తాని ఆచరథ=వానినాచరింపుడు, లోకే=జగత్తునందు, స్వకృతస్య=స్వయముగా నాచరించిన కర్మకు దగిన సుఖరూప ఫల మనుభవించుటకు, వః=మీకు, ఏషః పంథాః= ఇదియే మార్గము, తదేతత్ సత్యమ్=ఇయ్యది సత్యము.

మొదటి ఖండమున తెలియదగిన బ్రహ్మ ముపదేశింపబడినది. బ్రహ్మముచే సృష్టింపబడిన విశ్వమును గూర్చియు సామాన్యముగ చెప్పబడినది. ఆ తెలియదగిన బ్రహ్మము నెఱుగుటకు పరాపర విద్యలు సాధనములుగ వర్ణింపబడినవి. ఇప్పు డీ రెండవ ఖండమున అపరా విద్యగా వర్ణింపబడిన ఋగ్వేదాది శాస్త్రములందు కర్తవ్యకర్మలుగా నిర్దేశింపబడిన అగ్నిహోత్రాదులను మనఃశుద్ధికొఱకు శాస్త్రవిధి ననుసరించి అనుష్ఠేయములుగ-ఆచరింపదగినవిగ చెప్పుచున్నాడు.

"కుర్వ న్నే వేహ కర్మాణి జిజీవిషేత్"-కర్మముల నాచరించుచునే జీవింపవలయు ననునది వేదాదేశము; ఈశ్వరాజ్ఞ. అందువలన మనుజుడు సత్యభాషణము, బ్రహ్మచర్యానుష్ఠానము, అగ్నిహోత్రము మున్నగు శుభకర్మములు నిత్య కర్తవ్యములుగ నెంచి చేయుచుండవలయును. అందు వలన అతనికి చిత్తశుద్ధి కలుగును. క్రమముగ బ్రహ్మప్రాప్తికి యోగ్యత యేర్పడును. జీవితము సుఖభూయిష్ఠమగును. మానవుల కిదియే మార్గము- సత్యమార్గము. సంశయమున కిందు తావులేదు.

యదా లేలాయతే హ్యర్చిః
సమిద్ధే హవ్యవాహనే
తదాజ్యభాగా వంతరే ణాహుతీః
ప్రతిపాదయే చ్ఛ్రద్ధయా హుతమ్. ౧-౨-౨

యదా = ఎప్పుడు, హవ్యవాహనే = అగ్ని, సమిద్ధే = బాగుగా ప్రజ్వలింపజేయబడునో, హి=నిశ్చయముగ, అర్చిః=జ్వాల, లేలాయతే= బాగుగ లేచునో, తదా= అప్పుడు, ఆజ్యభాగౌ=ఆజ్యభాగాహుతుల నిచ్చి, అంతరేణ = తదుపరి, శ్రద్ధయా హుతం = శ్రద్ధతో వ్రేల్చబడినట్లు ఆహుతిః=ఇతరాహుతులను, ప్రతిపాదయేత్=అగ్నియం దుంచవలయును.

ఇటు నిత్యము నొనర్పదగు నగ్నిహోత్రవిధిపూర్వకముగ శ్రౌత కర్మముల నొనర్చు విధానము సూచింపబడినది.

యజ్ఞశాలయం దమర్చబడిన యగ్ని వేదికయందుగాని, అగ్ని కుండమునందు కాని, అగ్ని నుంచి - అగ్ని నాధానముచేసి, తదుపరి సమిధల మూలమున నా యగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి, బాగుగ మంటలేచిన మీదట "అగ్నయే స్వాహా", సోమాయ స్వాహా" అను రెండు ఆజ్య భాగ నామకములగు నాహుతులను నేతితో నొసర్పవలయును. తదుపరి

ఆ యా క్రతువులకు సంబంధించిన ప్రధానహోమము హవ్యద్రవ్యముతో చేయవలయును. ఇట్లు చేయు క్రియలన్నియు శ్రద్ధతో చేయవలయును.

హవ్యము లనగా చేయదగిన నేయి మున్నగు ద్రవ్యములు. అవి ప్రజ్వలితమగు అగ్నిలో వేసినపుడు ఆ యగ్ని వానిని సూక్ష్మముచేసి వాయువునందును, సూర్యకిరణములందును జేర్చును, కాబట్టి అగ్నిని హవ్యవాహనుడనుట యుక్తము, హవ్యద్రవ్యములను వాయువుద్వారమున మోసికొనిపోయి అన్యత్ర చేర్చు స్వభావ మగ్నికి కలదని భావము.

అగ్నిహోత్రాదులవలన యాగకర్త - యజమానుడు పౌష్టిక వదార్థములయిన నేయి మున్నగువానిని తా ననుభవించుటయే కాక అనేక జీవరాసుల కందజేసినవా డగును. కావున యజ్ఞము పరోపకారక కర్మ మనబడును. తన్మూలమున యజమానుడు ఆరోగ్యాది లాభములను బొందును. యజ్ఞ సమయమున జేయు మంత్ర పఠనాదులవలన నతనికి చిత్తశుద్ధియు నేర్పడును. బుద్ధి వర్ధిల్లును. క్రమముగా నాత్మను సాక్షాత్కారము జేసికొను యోగ్యతయు ప్రాప్తించును. జ్ఞానవృద్ధిచే సాధింపబడనిది లోకమున నే ముండును ?

యస్యాగ్నిహోత్ర మదర్శ మపౌర్ణమాస
మచాతుర్మాస్య మనాగ్రయణ మతిథివర్జితం చ,
అహుత మవైశ్వదేవ మవిధినాహుత
మాసప్తమాం స్తస్య లోకాన్ హినస్తి. ౧-౨-౩

యస్య అగ్నిహోత్రం = ఏ యజమానుని అగ్నిహోత్రము, అదర్శం=దర్శేష్టి రహితమో, అపౌర్ణ మాసం=పౌర్ణమాసేష్టి వర్జితమో, అచాతుర్మాస్యం = చాతుర్మాస్యేష్టి రహితమో, అనాగ్రయణం = నవ సస్యేష్టి వర్జితమో, అతిథి వర్జితం=అతిథి సత్కార రహితమో, అవైశ్వ దేవం=ప్రాణిసేవా రహితమో, అవిధినాహుతం=విధి ననుసరించి చేయ

బడదో, అహుతం = సకాలమున చేయబడదో, అట్టి యగ్నిహోత్రము, తస్య=ఆ యజమానునకు, ఆ సప్తమాన్ లోకాన్ = సప్తలోక పర్యంత లోకములను, హినస్తి=చెడగొట్టును-హింసించును.

వేదధర్మముల ననుష్ఠించువారు నిత్య మగ్నిహోత్రము సకాలమునకు చేయుదురు. దానితోపాటు పూర్ణిమ, అమావాస్య మున్నగు పర్వములందును, వర్షాకాలమునను, శరదృతువునందును విశేష విధుల ననుసరించి, యాగములు వేలువేలుగ నందులకు నియమింపబడిన పదార్థములతో జరుపుదురు. అతిథులకు సత్కారము చేయుదురు. గోవు మున్నగు నుపయుక్త ప్రాణులకు దగిన సేవల నొనర్తురు. ఇట్టి దినచర్యగల వైదికులు క్రమముగా శ్రవణ, మనన, నిధి ధ్యాసన, శమ, దమ, తితిక్షా, ఉపరతి నామములచే పేర్కొనబడు లోకములను బొందుదురు. ఎవరు అట్టి దినచర్య ననుభవింపరో వారికా ఫలములు లభింపవు. పై ఫలములను సంపాదించినవారు చివరకు బ్రహ్మప్రాప్తిరూప లోకమును-ఫలమును బొందుదురు. ఇతరులు ఆ ఫలమును బొందక వంచితులై దుఃఖముల ననుభవింతురు.

కాలీ కరాలీ చ మనోజవా చ
సులోహితా యా చ సుధూమ్రవర్ణా
స్ఫులింగినీ విశ్వరూపీ చ దేవీ
లేలాయమానా ఇతి సప్త జిహ్వాః. ౧-౨-౪

కాలీ=నలుపురంగు గలది, కరాలీ చ=భయంకరమైనది, మనోజవా చ=మనోవేగము గలది, సులోహితా చ=మంచి యెఱుపురంగు గలది, యా సుధూమ్రవర్ణా=ధూమ్రవర్ణము గలిగినది, స్ఫులింగినీ = నిప్పురవ్వలతో గూడినది, విశ్వరూపీ చ=నానా వర్ణములు కలిగినది, దేవీ=దివ్యమయి, లేలాయమానా=ప్రకాశించునదియునై, అగ్నిజ్వాల, ఇతి=

పై వర్ణించిన విధమున, సప్త జిహ్వః=ఏడు నాలుకలు గలిగినదై యుండును.

సమిధల మూలమున అగ్ని బాగుగా ప్రజ్వలించునపుడు మంటలు మండును. ఆ మంటలే యిట కాళీ, కరాలీ, మనోజవా, సులోహితా, సుధూమ్రవర్ణా, స్ఫులింగినీ, విశ్వరూపీ యని యేడు విధములయిన నాలుకలుగ వర్ణింపబడినవి. దైవీ, లేలాయమానా అను రెండు పదములు జ్వాలలకు విశేషణములు, ఇట్లు అగ్ని బాగుగ ప్రజ్వరిల్లి మండునపుడే యందు హోమద్రవ్యము నాహుతిగ నర్పింప వలయును. జ్వాలలు వెడలని నిప్పులో వేసిన పదార్థము బాగుగ కాలదు; అది గాలిలో కలియదు; సూర్యకిరణములలో చేరదు. అందువలన నా పదార్థములు అగ్నిలో వేసి హోమము చేసినందువలన కలుగవలసిన ఫలము కలుగజాలదని యెఱుగవలయును. అగ్నిహోత్రము, వివిధ యాగములు ప్రాణుల కారోగ్యము, పుష్టిని కలిగించుటకై ప్రాచీన మహర్షులు - తత్త్వవిదులు కనిపెట్టిన వైజ్ఞానికవిధులు అను మాట మఱవరాదు.

ఏతేషు యశ్చరతే భ్రాజమానేషు
యథా కాలం చాహుతయో హ్యాదదాయన్
తం నయం త్యేతాః సూర్యస్య రశ్మయో
యత్ర దేవానాం పతి రేకోఽధివాసః. ౧-౨-౫

యః = ఎవడు, ఏతేషు భ్రాజమానేషు = పైన వర్ణింపబడిన ప్రకాశమాన జ్వాలలందు, యథాకాలం = కాలము నతిక్రమింపక, ఆహుతయః = ఆహుతులు, హి = నిశ్చయముగ, ఆదదాయన్ = ఇచ్చుచు, చరతే = చరించునో — సదాచారవంతుడై నడచుకొనునో, తం = అట్టి సత్పురుషుని, ఏతాః = ఈ యాహుతులు సూర్యస్య

రశ్మయః = సూర్యకిరణములందు సంచిత కర్మరూపమున, అధి వాసః = జగత్తునకంతటికి నివాసస్థానమయిన, దేవానాం = దేవతల కన్నిటికి, ఏకః పతిః = ఒక్కడే స్వామియైనవాడు, యత్ర = ఎక్కడ నుండునో యట, నయంతి = చేర్చును.

వేద విహితములయిన అగ్నిహోత్రాది శుభకర్మములు ఫలాపేక్షను విడచి కర్తవ్యబుద్ధితో నిత్యము నియతముగా నాచరింపవలయును. ఈ రహస్యము నెఱిగిన వైదిక వర్ణాశ్రమ ధర్మముల నిర్వర్తించువారు అట్లే యాచరింతురు. అట్టివారు క్రమముగా తమ యంతఃకరణమును శుద్ధము చేసికొని తన్మూలమున పరమేశ్వరుని ఎఱుగగలుగుదురు. పరమేశ్వరుడు సర్వజగత్తునకు ఆశ్రయము. సమస్త పృథివ్యాది దేవతలకు అధిపతి

ఏహ్యే హీతి త మాహుతయః సువర్చసః
సూర్యస్య రశ్మిభి ర్యజమానం వహంతి
ప్రియాం వాచ మభివదంత్యోఽర్చయంత్య
ఏష వః పుణ్యః సుకృతో బ్రహ్మలోకః. ౧-౨-౬

సువర్చసః = మంచి వర్చస్సు నుత్పన్నముచేయు, ఆహుతయః=ఆహుతులు, తం యజమానం = నిష్కామ బుద్ధితో వేదవిహితములగు నగ్నిహోత్రాది కర్మలనొనర్చు యజమానుని, సూర్యస్యరశ్మిభిః= సూర్యకిరణములద్వారమున, ఏహి ఏహి ఇతి = రమ్ము రమ్ము అనుచు, ప్రియాం వాచం అభివదంత్యః = ప్రియవాక్కును పల్కువానివలె, అర్చ యంత్యః=సత్కరించుచు, వః=మీయొక్క, సుకృతః=శుభకర్మకు చెందిన, ఏషః పుణ్యః=ఈ పవిత్రమైన, బ్రహ్మలోకః=బ్రహ్మానుభూతి యని, వహంతి=తీసికొనిపోవును.

శుభకర్మములను, ఫలాపేక్షను విడిచి యాచరించువారికి ఆయా

కర్మజన్యసంస్కారము లతని యంతఃకరణమునం దుండి చివరకు బ్రహ్మానందానుభూతిని గలిగింప తోడ్పడును. సుకృతియైన పురుషునకు తన సుకృతకర్మలఫలమే యా యనంతానందమునకు కారణ మని స్ఫురించును. ఇట్టి భావమే యిట నాలంకారికముగ వర్ణింపబడినది

ఆహుతులవలన అగ్నిజ్వాలలు చక్కగా ప్రకాశించును. అట్టి యాహుతులు సూర్యకిరణములందుచేరి, యందిమిడియుండు వృష్టిజలాదులను పవిత్రమొనర్చును. అగ్నిహోత్రాదులందు వ్రేల్చబడు ద్రవ్యములు లోకకల్యాణకరము లగు విధ మియ్యదియే. అందువలన నాహుతులొనర్చు కర్తలో పుణ్యసంస్కారములు ఉదయించును. అయ్యవి క్రమముగా నతని చిత్తశుద్ధికి తోడ్పడి సుఖకారకము లగును.

ఆహుతులు 'రమ్ము రమ్ము' అని యజమానుని ఆదరపూర్వకముగ పిలుచుచు నతని సూర్యరశ్ముల మూలమున నత డొనర్చిన పుణ్యకర్మ ఫలముగా బ్రహ్మలోకమును, అనంతానందమును చేర్చుననుటలో నభిప్రాయ మియ్యదియే.

ఇట్లు వేదవిహితశుభకర్మముల నాచరించువారికి గలుగు ఫలాదులను వర్ణించి, యిక ముందు యజ్ఞాదులను ఫలాపేక్షతో చేయుచు, వాని వలననే తరింతుమను వారికి గలుగు హానియేమో చెప్పదలచి, అంగిరసుడు శౌనకునితో నిట్లనుచున్నాడు.

ప్లవా హ్యేతే అదృఢా యజ్ఞరూపా
అష్టాదశోక్త మవరం యేషు కర్మ
ఏతచ్ఛ్రేయో ఽభినందంతి మూఢా
జరామృత్యుం తే పున రేవాపి యంతి. ౧-౨-౭

యేషు=ఏ యజ్ఞములందు, అష్టాదశ అవరం కర్మ ఉక్తం=పదునెనిమిది విధములుగ శ్రేష్ఠముకాని కర్మ చెప్పబడినదో, ఏతే యజ్ఞ

రూపాః = ఈ యజ్ఞ విధములు, అదృఢాః ప్లవాః = దృఢములు కాని. బలములేని తెప్పలు, యే = ఎవరు: ఏతత్ శ్రేయః=ఇదియే శ్రేయస్సని, అభినందంతి=చెప్పుదురో - ఆనందింతురో, తే=వారు, మూఢాః=అవివేకులు, జరామృత్యుం ఏవ = జన్మజరామరణములనే, పునరపి=మరల మరల, యంతి=పొందుదురు

వేద విహితయజ్ఞాదులను కేవలము లౌకిక సుఖములను అనుభవించు నిమిత్తములుగా నెంచి, ఆచరించువారు ఐహికలాభములను బొందుదురు, మనుజు లీ జన్మమునందు సకాములై యాచరించు యజ్ఞాదులవలన సుఖములు పొందగలుగుదురు. ఆ సుఖములు నాశవంతములు, అందువలన నవియే శ్రేయస్సని యెంచువారికి జన్మమరణరూప దుఃఖములు తొలగవు. అందువలన సకాములై యజ్ఞాదు లొనర్చి వాని వలననే ముక్తిలభించు ననువారు వివేకులుకారు, అని యిందు వర్ణింపబడినది. ఈ విషయమే ముందుకూడ నింకను బలపఱచుచున్నాడు.

అవిద్యాయా మంతరే వర్తమానాః
స్వయం ధీరాః పండితమ్మన్యమానాః,
జంఘన్యమానాః పరియంతి మూఢా
అంధేనైవ నీయమానా యథాఽంధాః, ౧-౨-౮

అవిద్యాయాం = విపరీత జ్ఞానము అవిద్య యనబడును, అట్టి భ్రాంతిమయ జ్ఞానమునందు, అంతరే=మధ్య, వర్తమానాః=వర్తించుచు, స్వయం ధీరాః = తమకు తామే ధ్యానశీలురుగా భావించుచు, పండితమ్మన్యమానాః=పండితులు కాకపోయినను పండితుల మని యనుకొనుచు, జంఘన్యమానాః=దుఃఖములచే పీడింపబడుచుండు, మూఢాః=మూఢులు, అంధేన=గ్రుడ్డివానిచే, నీయమానాః అంధాః యథా=నడుపబడు గ్రుడ్డి

వారివలె, పరియంతి = ఐహిక సుఖప్రాప్తికొఱకు పరిపరివిధముల వర్తింతురు.

అనిత్యమును నిత్యము, అశుచిని శుచి, దుఃఖమును సుఖము, ఆత్మ కాని దాని నాత్మ యని యెంచుట అవిద్య యనబడును. ఇదియే విపరీతజ్ఞానము-భ్రమ-భ్రాంతి యను పేర్లతో నుడువబడును లోకమున పెక్కురు ఇట్టి భ్రాంతినే కలిగియుందురు. అట్టివారు తమ్మె దాము పండితు లని యెంచుచు, ధీరులుగా భావించుచు దుఃఖములపాలగుదురు, వీరే మూఢు లనబడుదురు. వీరు యథార్థమును దెలిసికొని దానికొఱకు పాటుపడక వ్యర్థసుఖములకాసపడి లోకమున వర్తింతురు. పరమార్థమును గుర్తింపరు. గ్రుడ్డివాడు మఱికొందఱు గ్రుడ్డివాండ్రకు మార్గదర్శకుడైనచో వారిగతి యేమగును? నాయకుడు, అనుచరులు నందఱు గోతిలో బడుదురు-గమ్యమును జేరరు.

అవిద్యాయాం బహుధా వర్తమానా
వయం కృతార్థా ఇత్యభిమన్యంతి బాలాః,
యత్ కర్మిణో న ప్రవేదయంతి
రాగాత్తేనాతురాః క్షీణలోకా శ్చ్యవంతే. ౯-౨-౯

అవిద్యాయాం=అవిద్యయందు, బహుధా=అనేక విధముల, వర్తమానాః=వర్తించువారై, వయం=మేము, కృతార్థాః=కృతార్థులమైతిమి, ఇతి=అని, బాలాః=అవివేకులు, అభిమన్యంతి=అభిమానించుచున్నారు, రాగాత్=ఫలాపేక్షాబుద్ధివలన-ఆసక్తివలన, యత్కర్మిణః = అగ్నిహోత్రాది కర్మల నొనర్చువారు, తేన ఆతురాః = ఆసక్తిమూలమున ఆతురులై, క్షీణలోకాః=సుఖములు నశింపగా, చ్యవంతే=పతితులగుదురు, న ప్రవేదయంతి=పరమార్థతత్త్వము నెఱుగజాలరు.

రాగము - అనురాగము - అసక్తి - ఫలాభిసంధి - ఇవియన్నియు పర్యాయపదములు, రాగద్వేషములు ప్రవృత్తికి కారణములు. రాగప్రేరితులై శుభకర్మల నాచరించి, సుఖముల ననుభవింతురు. అందువలన రాగము బంధమునకు హేతువే యగును. ఆ రాగము అవిద్యామూలకము కావున నట్టివారు పరమార్థసుఖమును బొందజాలక నానావిధ జన్మమరణములకు గుఱియగుదు రని భావము.

ఇష్టాపూర్తం మన్యమానా వరిష్ఠం
నాన్య చ్ఛ్రేయో వేదయంతే ప్రమూఢాః,
నాకస్య పృష్ఠే తే సుకృతేఽనుభూత్వా
ఇమం లోకం హీనతరం చావిశంతి. ౧-౨-౧౦

మూఢాః = ఏ మూఢులు, ఇష్టాపూర్తం = ఇష్టాపూర్తములనే, వరిష్ఠం మన్యమానాః=అతిశ్రేష్ఠ మని యెంచి, అన్యత్ శ్రేయః=ఇతర మోక్షానందమును, న వేదయంతే=యెఱుగరో. తే=వారు, నాకస్య పృష్ఠే= దుఃఖరహితమయిన జన్మమునందు, సుకృతే=పుణ్యరూపఫలమును, అనుభూత్వా=అనుభవించి, ఇమం హీనతరం లోకం=అంతకంటె నెక్కుడు హీనమగు లోకమును జన్మమును, అవిశంతి=పొందుదురు.

వాపీ కూప తటా కారామ నిపా నానాథాలయాదులను నిర్మించుట పూర్తమనబడును, ఇయ్యవి పరోపకారార్థము ధనికులచే నిర్మింపబడును. స్త్రీ పుత్ర ధనా ద్యైశ్వర్య ప్రాప్తికొఱకు చేయు వైదికకర్మలు ఇష్టము లనబడును. ఇట్లు ఇష్టాపూర్తముల నొనర్చువారికి సుఖవిశేషములు లభించును. కాని ఇంతకుమించి మఱియొండులేదనుట అజ్ఞానమగును. పరమతత్త్వజ్ఞానమువలన గలుగు మోక్షానందము సర్వోపరిశ్రేష్ఠము. అయ్యది యమ నియమాది యోగాంగానుష్ఠానమువలనగాని లభింపదు. అందులకై యత్నింపక ఇష్టాపూర్తములనే శ్రేష్ఠ మని యెంచి వర్తించువారు వాని

వలన గలుగు సుఖముల ననుభవించుచు, జన్మజరామరణాది దుఃఖములను విడువజాల రని భావము.

తపః శ్రద్ధే యే హ్యుపవసం త్యరణ్యే
శాంతా విద్వాంసో భైక్షచర్యాం చరంతః.
సూర్యద్వారేణ తే విరజాః ప్రయాంతి
యత్రా మృతః పురుషో హ్యవ్యయాత్మా. ౧-౨-౧౧

యేహి=ఎవరు, శాంతాః = సాంసారికదుఃఖములనుండి యుపరతులైన, విద్వాంసః = శాస్త్రజ్ఞులు-జ్ఞానులున్నారో వారు, భైక్షచర్యాం చరంతః=భిక్షావృత్తిగలవారై జీవనయాత్ర నడపుచు, అరణ్యే=ఏకాంత ప్రదేశములందు, తపఃశ్రద్ధే ఉపవసంతి = ద్వంద్వములను సహించుచు వైదిక కర్తవ్య కర్మలను నిర్వర్తించుచు నుందురో, తే=వారు, విరజాః= మలరహితులై - పాపముక్తులై - సూర్యద్వారేణ=మూర్ధగత ప్రాణనాడీ ముఖమున, హి = నిశ్చయముగ యత్ర = ఎక్కడ, అమృతః=నిత్య ముక్తుడు, పురుషః = పూర్ణుడు, అవ్యయాత్మా = నాశరహితుడునైన పరమేశ్వరుడు కలడో యట్టి ధామమును, ప్రయాంతి = పొందుదురు.

ఇంతకు పూర్వపు పంక్తులలో ఫలాసక్తితో లోకమున వర్తించు వ్యక్తుల స్థితిగతులను దెలిపి యిప్పుడు ఫలాసక్తి లేక కర్తవ్యకర్మములను పరమ సుఖప్రాప్తికొఱకు చేయుచు విరక్తులై వర్తించువారికి కలుగు స్థితిని దెలుపుచున్నాడు. పరమార్థమునుగోరి బ్రహ్మానందము ననుభవింప దలచు ముముక్షువులు సాంసారిక సుఖదుఃఖములనుండి తప్పుకొందురు. వారి కందు ఉపరతి కలుగును - వాని నభిలషింప రని భావము. అట్టివారు ఏకాంతవాసమునకు గడంగుదురు. ద్వంద్వములనెడి సుఖదుఃఖమానావమానాదులను సహింపనేర్తురు. శ్రద్ధతో కర్తవ్యకర్మముల నాచరింతురు. చిత్తవిక్షేపములను బోనాడుదురు. జీవనయాత్ర కొఱకు భిక్షావృత్తి నవలం

బింతురు. క్రమముగా పాపముక్తు లగుదురు. దేహాంతసమయమున పూర్వకృతమగు నభ్యాసపాటవముతో సుషుమ్నానాడీ ముఖమున బ్రహ్మరంధ్రమును బేదించుకొని నిత్యముక్తుడు, పూర్ణుడు, నవ్యయుడు నగు పరమేశ్వరుని బొంది శాశ్వతానందము ననుభవింతురు.

పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో
నిర్వేద మాయా న్నా స్త్యకృతః కృతేన,
తద్విజ్ఞానార్థం స గురు మే వాభిగచ్ఛేత్
సమిత్ పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మ నిష్ఠమ్. ౧-౨-౧౨

బ్రాహ్మణః=బ్రాహ్మణుడు, కర్మచితాన్=కర్మలచే సంపాదింపబడు, లోకాన్=లోకములను-సుఖసాధనములను. పరీక్ష్య = బాగుగ ఆలోచించి నిర్వేదం = నిర్వేదమును-ఉదాసీనతను, ఆయాత్ = పొందును, కృతేన= కర్మఫలము మూలమున, అకృతః=పరమేశ్వరుడు, నాస్తి = లభింపడు, సః = అతడు, తద్విజ్ఞానార్థం = బ్రహ్మజ్ఞానముకొఱకు, గురుం ఏవ = గురువునకే-ఉపదేశకునకే, అభిగచ్ఛేత్=అభిముఖుడై వెళ్ళవలయును. ఎట్లు వెళ్ళవలయుననిన :- సమిత్ పాణిః=హస్తమునందు సమిధ నొకదాని నుంచుకొని లేక వేదాదివిద్యల నభ్యసించినవాడై వెళ్ళవలయును. గురు వెట్టివాడుగ నుండవలయుననిన :- శ్రోత్రియం=వేదార్థము నెఱిగినవాడు గను, బ్రహ్మనిష్ఠం=బ్రహ్మప్రాప్తియే యంతిమధ్యేయము గలవాడుగను నుండవలయును.

వేదముల నభ్యసించి, పరమేశ్వరునెఱుగ గోరువాడు బ్రాహ్మణు డనబడును. అట్టివాడు కర్మఫలమువలన గలుగు సుఖదుఃఖములను గుర్తించును. పరమేశ్వరుడు కర్మఫల రూపమున లభించువాడు కాడు. అతడు జ్ఞానగమ్యుడు. అట్టి జ్ఞానమును సంపాదించుటకై విద్వాంసుడు బ్రహ్మనిష్ఠుడై వేదవిదుడైన గురువును వెదకి, యతనింజేరి, వలయు

సేవల నతని ప్రసాదమును సంపాదింపవలయును. వేదాభ్యాసము బ్రహ్మ జ్ఞానమునకు వలయు నధికారమును దెలుపును. హస్తమునందలి సమిధ గురువు నెడ గలుగు విధేయతను, సేవాభావమును సూచించును.

తస్మై స ఉపసన్నాయ సమ్యక్
ప్రశాంతచిత్తాయ శమాన్వితాయ
యే నాక్షరం పురుషం వేద సత్యం
ప్రోవాచ తాం తత్త్వతో బ్రహ్మవిద్యామ్. ౧-౨-౧౩

సః = ఆ బ్రహ్మనిష్ఠుడగు గురువు, శమాన్వితాయ = జితేంద్రియుడు, సమ్యక్ ప్రశాంత చిత్తాయ = భోగవాసనారహిత చిత్తుడును నై, తస్మై ఉపసన్నాయ = తన సమీపమున కరుదెంచిన ఆ జిజ్ఞాసువునకు, యేన=దేనిచే, అక్షరం=నాశరహితుడు, సత్యం=నిత్యుడునగు, పురుషం=పూర్ణు డగు పరమేశ్వరుని, వేద = తెలిసికొనగలుగునో, తాం బ్రహ్మ విద్యాం=ఆ బ్రహ్మ విద్యను, తత్త్వతః=ఉన్నది యున్నట్లు, ప్రోవాచ = ఉపదేశించును.

శమదమాది గుణసంపన్నుడై, తన కడకు వినయ విధేయతలతో నరుదెంచిన శిష్యునకు బ్రహ్మనిష్ఠుడు, శ్రోత్రియుడు నగు గురువు బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించును. బ్రహ్మ నెఱుగు నుపాయమును, సాధనవిశేషములను దెలుపును. అందు మర్మములుంచుకొనడు. వాని నభ్యసించి, నిత్యసత్యమగు పరమతత్త్వమునుబొంది శిష్యుడు ముక్తుడగును.

ప్రథమ ముండకమున ద్వితీయఖండము

స మా ప్త ము

ముండకోపనిషత్తు

ద్వితీయ ముండకము - ప్రథమ ఖండము

తదేతత్ సత్యం, యథా సుదీప్తాత్ పావకాత్
విస్ఫులింగాః సహస్రశః ప్రభవంతే సరూపాః,
తథాక్షరాత్ పురుషాః సోమ్య! భావాః
ప్రజాయంతే తత్ర చైవాపి యంతి. 2-1-1

సుదీప్తాత్ పావకాత్=బాగుగా ప్రజ్వలించు అగ్నినుండి, విస్ఫులింగాః=అగ్నికణములు, సరూపాః = సమాన రూపములు కలవి, సహస్రశః=అనేకములుగ, యథా ప్రభవంతే=ఎట్లు జనించునో, తథా = అట్లే అక్షరాత్ = నాశరహితమగు మూలప్రకృతినుండి, భావాః పురుషాః = భావపదార్థములు, ప్రజాయంతే=ఉత్పన్నములగును-పుట్టును, సోమ్యః = ఓ సాధుస్వభావ ! శౌనక ! తత్ర చ ఏవ = అందుననే, అపియంతి=లీనమగును తత్ ఏతత్ సత్యం=ఇయ్యది సత్యము.

అంగిరసు డీ ఖండమున శౌనకునకు స్థూలప్రపంచ మెట్లు కలుగునో వివరించుచున్నాడు. సృష్టిక్రమము తెలిసినమీదట కారణజ్ఞానము వలన కార్యజ్ఞానము సుఖముగా కలుగును- "ఏది తెలిసిన నిదియంతయు తెలియును ?" అను ప్రశ్నకు సమాధానముగ నియ్యది చెప్పబడుచున్నది. అగ్నినుండి నిప్పురవ్వలు బయలువెడలుట మనము నిత్యము చూచుచుందుము. అట్లే సూక్ష్మరూపమున నెల్లపుడునుండు, అక్షర పదముచే చెప్పబడు ప్రకృతినుండి స్థూలపదార్థము లెన్నియో పుట్టును. మన ఇంద్రియములచే దెలియబడు నీ స్థూల జడ ప్రపంచమున కంతటికి ఉపాదాన

కారణము మూలప్రకృతి యనబడును. అదియే యిక్కడ అక్షరపదముచే జెప్పబడినది. అక్షరమనగా నా శ ము లే ని ది యని భావము. ఈ స్థూలజగత్తు నశించును. కాని, దీనికి కారణమయిన ప్రకృతి యెన్నడు నశింపదు. దాని యునికికి (సత్తాకు) ఎన్నడు భంగము కలుగదు. దానినుండియే మహత్తత్త్వాది పదార్థములు పుట్టును వానినే యిట 'భావాః పురుషాః' అను పదములచే సూచించియున్నాడు.

ఉత్పత్తి, స్థితి, వృద్ధి, విపరిణామము, అపక్షయము, నాశము నను వికారములుగల పదార్థములు దార్శనికభాషలో భావపదముచే జెప్ప బడును. ఇతర వస్తువులతోబాటు ప్రాణుల శరీరములు గూడ నిట్టివే యని తెలుపుటకు 'పురుష' శబ్దముకూడ నిందు గ్రహింపబడినది. కావున స్థూలముగ గనబడు నీ జడ జగత్తంతయు సూక్ష్మ మగు జడప్రకృతి నుండి జనించుచున్నదనియు, దాని వికార మనియు తెలియనగును. ఈ విషయము స్పష్టముగా దెలియుటకు అగ్నినుండి విస్ఫులింగములు - నిప్పురవ్వలు పుట్టినట్లు అని యుదాహరణము కూడ జెప్పబడినది.

ఇట కొందఱు - శంకరాచార్య ప్రభృతులు అక్షరపదము బ్రహ్మ వాచకముగా గ్రహించి యందుండి భావములు - జీవులు - దేహాద్యుపాధి భేదము ననుసరించి వివిధములుగా జనించుననియు, ఉపాధి విలయము వలన అక్షరమునందు విలీనము లగుననియు వర్ణించియున్నారు. ఈ విష యమును సమర్థించుటకై "ఆకాశము ఘటాది ఉపాధిభేదములందు నానావిధ సుషిరములుగ (ఛిద్రములుగ) భాసించి ఘటాదులు విచ్ఛిన్న ములయినపుడు ఆ సుషిరములన్నియు ఆకాశమే యగునట్లు" అని యుదా హరణముకూడ నిచ్చియున్నారు.

దీనింబట్టి బ్రహ్మమునుండి జీవులు పుట్టుదు రని బోధపడు చున్నది. జీవులకు పుట్టుక యున్నచో వానికి మరణము - నాశముకూడ

నంగీకరింపనగును. అప్పుడు జీవుడు ఉత్పత్తి వినాశములు లేనివాడు అనునది యసత్య మగును.

' న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ '

" జీవు డొకప్పుడును పుట్టడు చావడు " అను గీతా వాక్యమునకు గతి యేమి ? ఇంతేకాక జీవులు పుట్టుదు రనుట వేదసిద్ధాంత విరుద్ధము.

' ద్వా సువర్ణా సయుజా.... .... ' ఇత్యాది ఋక్కులలో జీవేశ్వర ప్రకృతులు నిత్యసత్యములనియు, ఉత్పత్తి వినాశ రహితము లనియు వర్ణింపబడుట జూడనగును.

మఱియు అగ్ని విస్ఫులింగముల దృష్టాంతముకూడ ఇందుకు తోడ్పడదు. అగ్నినుండి విస్ఫులింగములు వేఱగును. అట్లు జీవులు పరబ్రహ్మము నుండి వేఱగునా ? కాజాలవు. బ్రహ్మము వ్యాపకము, విభు పదార్థము; దానినుండి యెట్లు వేఱుకాగలవు ? అగ్ని వ్యాపకము కాదు; కావున నిప్పు కణములు జ్వలితమగు నగ్నినుండి వేఱుకాగలవు. అగ్ని నుండి కణములను వేఱుచేయుటకు వాయువు కారణమగును. బ్రహ్మము నుండి జీవులను వేఱుచేయున దెయ్యది ? ఏ దేని యొకటి వేఱుచేయగలిగి నచో బ్రహ్మము ఖండితముకాదా ? ఇది యెట్లు పొసగును ? దేహాద్యుపాధు లెటనుండి వచ్చినవి ? ఇయ్యవి బ్రహ్మమునుండి వచ్చినవా ? వీనికి ఉపాదానకారణము వేఱుగనున్నదా ? ఉన్నచో నదియేమి ? లేనిచో బ్రహ్మమే వీనికిని ఉపాదానము కావలసివచ్చును. దేహాద్యుపాధులు చేతనములా ? జడములా ? జడములైనచో చేతన బ్రహ్మమునుండి జడ ఉపాధులెట్లు కలుగును ? కాదు; చేతనము లందుమేని, అప్పుడు జీవులకు దేహములకు భేదమేమి ?

ఘటా ద్యుపాధులలోని ' సుషిరముల - ఛిద్రములవలె ' అను దృష్టాంతము కూడ సరియైనదికాదు. ఘటాదులు ఆకాశమును ఖండితము

చేసి తమలోని ఛిద్రరూప ఆకాశమును బాహ్యాకాశము నుండి వేఱుచేయ గలుగునా ? లేనిచో ఆకాశమున భేదమెట్లు కలుగగలదు ? కావున శంకరాదుల అక్షరశబ్దము బ్రహ్మవాచకముగా గ్రహించుట యుక్తిసహము కాదని తోచుచున్నది.

మఱియు నీ ముండకమున తరువాతనున్న శ్లోకమునందు పరబ్రహ్మము ' అక్షరాత్ పరతః పరః ' అక్షరముకంటెను సూక్ష్మమని చెప్పబడియున్నది. కాబట్టి అక్షరపదముచే నిట మూలప్రకృతిని గ్రహించుటయే యుక్తము

ఇట్లు అక్షర పదవాచ్య ప్రకృతి నుండి జడ ప్రపంచ సృష్టి కలుగు విధమును సామాన్యముగ జెప్పి, పరమాత్మ యా ప్రకృతికంటె మిక్కిలి విలక్షణమని నుడువుచున్నాడు.

దివ్యో హ్యమూర్తః పురుషః
స బాహ్యాభ్యంతరో హ్యజః
అప్రాణో హ్యమనాః శుభ్రో
హ్యక్షరాత్ పరతః పరః ౨-౧-౨

సః=ఇంద్రియములకు అందక పరోక్షముగానుండు నా పరమేశ్వరుడు, దివ్యః=దివ్యుడు, హి = నిశ్చయముగా, అమూర్తః = సూక్ష్ముడు, పురుషః = పూర్ణుడు, బాహ్యాభ్యంతరః = విశ్వమునకు లోపల వెలుపల నంతట నుండువాడు, హి అజః = నిశ్చితముగ నెన్నడు జన్మించువాడు కాడు, అప్రాణః = ప్రాణసంబంధము లేనివాడు, అమనాః = సంకల్పాసంకల్పాత్మక మగు మనస్సులేనివాడు, శుభ్రః = శుద్ధుడు, అక్షరాత్ పరతః = నాశరహితమైన ప్రకృతికంటెను పరమై, పరః =సూక్ష్ముడై యున్నాడు - పరమేశ్వరునిమించి సూక్ష్మముగా నుండు వస్తు వొండును లేదని భావము.

పరమేశ్వరుడు సదా సంస్కృతభాషయందు తచ్ఛబ్దము (సః = అతడు అను పదము) చే చెప్పబడును. అత డెన్నడు ప్రత్యక్షముకాక పరోక్షమున నుండువాడని భావము. అతడు దివ్యుడు - స్వయంభువుడు అతడు కారణాంతరముచే నేర్పడువాడు కాడు. అత డన్నిటియందు నుండియు మూర్తిమంతములగు పదార్థములందు తెలియబడడు. అతి సూక్ష్ముడు. జీవుడు సూక్ష్ముడయ్యు శరీరాభిమానియై శరీరమునం దున్నట్లు భాసించును. పరమేశ్వరు డట్లు మూర్తద్రవ్యములందు భాసింపడు పూర్ణుడై యంతటనుండి పురుషు డనబడును. పరమేశ్వరుని విషయమున నెన్నడు నెట్టి యుత్పత్తికి సంబంధము లేదు జీవుడు పుత్రాదిరూపమున జన్మించు నని వ్యవహరింపబడును. పరమేశ్వరున కేవిధమైన యుత్పత్తితోను సంబంధ ముండదు. కావున నతడు అజుడు అతనికి ప్రాణము, మనస్సు మున్నగు సాధనములతో నెన్నడు నెట్టి సంబంధము నుండదు. అతడు నిత్యశుద్ధుడు. అతనినిమించి సూక్ష్మమైన పదార్థమొండును లేదు.

అట్టి పరమేశ్వరుడే యీ స్థూలప్రపంచము నుత్పన్నముచేయును. అతడే యీ సృష్టికి కర్త. అతని సంబంధముచేతనే సూక్ష్మప్రకృతి స్థూల వికృతిగా మారును. ఆ విధ మిట్లు తెలుపుచున్నాడు.

ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణో మనః సర్వేంద్రియాణి చ,
ఖం వాయుర్జ్యోతి రాపః పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ. ౨-౧-౩

ఏతస్మాత్ = పూర్వము వర్ణింపబడిన పరమేశ్వరుని మూలమున, ప్రాణః=ప్రాణము, జాయతే=ఉత్పన్నమగును అట్లే, మనః, సర్వేంద్రియాణి చ=మనస్సు, ఇంద్రియములు నన్నియు జనించును. అనంతరమున ఖం, వాయుః, జ్యోతిః, ఆపః = ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, విశ్వస్య ధారిణీ పృథివీ = సమస్తమునకు నాధారముగనుండు భూమియు జనించును.

పూర్వపద్యమున పరమేశ్వరుడు ప్రాణాదులకంటె భిన్నుడని చెప్పబడినాడు. ఇందతడు ప్రాణాదిసృష్టికి హేతువుగా వర్ణింపబడుచున్నాడు. పరమేశ్వరుడు అవ్యక్త ప్రకృతినుండి మహత్తత్త్వము నుదయింపజేయును. ఇయ్యది లేక జీవులు శరీరధారణకు సమర్థులు కారు. దీనిని సూత్రాత్మయనియు, కారణ వాయువనియు నందురు ప్రకృతినుండి యిట్టి యొకింత స్థూలకార్య మేర్పడుటకు కారణము పరమేశ్వరుడు. అనంతరమున నా మహత్తత్త్వమునుండి అహంకారము, మనస్సు, చిత్తము మున్నగు పదములచే జెప్ప నగు స్థూలపదార్థములు జనించును. అటుపైన జ్ఞానేంద్రియములు, పంచతన్మాత్రలు, వాని నుండి అకాశాది స్థూలభూతములు నుత్పన్నము లగును.

ఇట్లు పరమేశ్వరుడు సూక్ష్మప్రకృతినుండి స్థూలజగత్తును సృష్టించి తాను ఆ విశ్వమునం దంతటను నిండియున్నాడు. అందువలన నతడు విశ్వవ్యాపకుడు. అతని విశ్వవ్యాపకతను విరాడ్ రూపమున భావించు విధమును అంగిరసు డిట్లు వర్ణించుచున్నాడు.

అగ్ని ర్మూర్ధా చక్షుషీ చంద్రసూర్యౌ
దిశః శ్రోత్రే వాగ్ వివృతాశ్చ వేదాః,
వాయుః ప్రాణో హృదయం విశ్వ మస్య
పద్భ్యాం పృథివీ హ్యేష సర్వభూతాంతరాత్మా
౨-౧-౪

అస్య=ఈపరమేశ్వరునకు లేక బ్రహ్మాండమే యొక పురుషు డని యెంచినచో నతనికి, అగ్నిః = అగ్ని - (సర్గారంభమున నన్నింటికంటె ముందుగా నుత్పన్నమైన తమోనుద మను పేరుగల ప్రకాశము) మూర్ధా= మూర్ధము, చంద్రసూర్యౌ = చంద్రుడు సూర్యుడు, చక్షుషీ=నేత్రములు, దిశః=దిక్కులు, శ్రోత్రే=చెవులు, వివృతాః వేదాః=వేదములు, వాక్=వాక్కు,

వాయుః=వాయువు ప్రాణః=ప్రాణము, విశ్వం=చరాచరవస్తువులన్నియు హృదయం = అతనికి హృదయము, పద్భ్యాం = పాదముల కొఱకు, పృథీవీ=భూమి యెంచబడును. హి=కారణమేమన, ఏషః = ఈపరమేశ్వరుడు, సర్వభూతాంతరాత్మా=సమస్తపదార్థములకు నంతరాత్మగా నంతట వ్యాపించియున్నాడు.

ఇందు పరమేశ్వరుని నిజరూపము వర్ణింపబడుట స్పష్టము, పరమేశ్వరుడు విశ్వమునం దంతటను నిండియున్నాడు. కావున నీ విశ్వమే యతడనుకొని యాతని కొక పురుషాకృతి నూహించినచో నత డెట్లుండునో వర్ణింపబడినది. భావించబడు నా విరాట్ పురుషునకు దివ్య ప్రకాశము శిరస్సగును. సూర్యచంద్రు లతనికి కన్ను లగుదురు. దిక్కు లతనికి చెవులగును. అతనివాక్కే వివృతవేదములు. వేదముల మూలము ననే మానవులకు పరమేశ్వరుడు విజ్ఞానము కలిగించును. బ్రహ్మాండ గత పదార్థజాతమంతయు నతని హృదయమగును. భూమి యతనికి పాద స్థానమగును.

ఈ యుత్ప్రేక్షవలన పరమేశ్వరుని సర్వ వ్యాపకత్వము బోధ పడును. కాని, యింతమాత్రమున నతనికి శిరఃపాణ్యాది అవయవము లున్నవని యెన్నడు నెవరు నెంచరాదు. వ్యాపకత్వమునకు అవయవము లెన్నడు నెట్లు నుండజాలవనుట మఱవరాదు.

తస్మా దగ్నిః సమిధో యస్య సూర్యః
సోమాత్ పర్జన్య ఓషధయః పృథివ్యామ్,
పుమాన్ రేతః సించతి యోషితాయాం
బహ్వీః ప్రజాః పురుషాత్ సంప్రసూతాః, ౨-౧-౫

తస్మాత్ = ఆ పరమేశ్వరునివలన, అగ్నిః=భౌతికాగ్ని కలుగును, యస్య=ఆ యగ్నికి, సూర్యః=సూర్యుడు, సమిధః = సమిధలు - ఉత్తేజ

కుడు, సోమాత్=చంద్రునివలన, పర్జన్యః=మేఘము, పృథివ్యాం=భూమి యందు వర్షించును. ఓషధయః = ఓషధులు - పైరులు - వర్ధిల్లును; పుమాన్=పురుషుడు, యోషితాయాం=స్త్రీయందు, రేతః సించతి=రేతస్సు నుంచును, ఇట్లు, పురుషాత్=పరమేశ్వరునివలన, బహ్వీః ప్రజాః=బహు ప్రాణులు, సంప్రసూతాః జనించుచున్నవి.

ఇందు స్థూలజగత్తులో నేర్పడు పదార్థముల యుత్పత్తి యొకింత తెలుపబడినది. పరమేశ్వరుని వలన నేర్పడిన భూతపంచకమునందు అగ్ని యీ భూమియందు మిక్కిలి యుపయుక్త పదార్థము. ఆ యగ్నియందు ఉత్తేజమును కలిగించునది సూర్యుడు. చంద్రాది గ్రహములందును సూర్యునివలననే ప్రకాశము కలుగును. భూమియందు అగ్ని ప్రాణులలో జాఠరాగ్ని రూపమున భోక్తృశక్తిని కలిగించును. చంద్రునినుండి ప్రతి ఫలించు అగ్నిప్రకాశము పృథివిలో ఓషధులను పోషించుట కెంతయు నుపకరించును ఆ యోషధుల వలన లభించు ధాన్యాదులను భుజించు ప్రాణులు వీర్యవంతములై స్త్రీ సంబంధముతో సంతానము గనును. ఇట్లు పరమేశ్వరుడు బహువిధ ప్రాణిసృష్టికి హేతువగు చున్నాడు.

తస్మాదృచః సామ యజూంషి దీక్షా
యజ్ఞాశ్చ సర్వే క్రతవో దక్షిణాశ్చ
సంవత్సరం చ యజమానశ్చ లోకాః
సోమో యత్ర పవతే యత్ర సూర్యః. ౨-౧-౬

తస్మాత్=ఆపరమేశ్వరుని వలననే, ఋచః, సామ, యజూంషి= ఋక్కులు, సామము, యజస్సులు, దీక్షా = దీక్ష, యజ్ఞాః=యజ్ఞములు, సర్వేక్రతవః = సర్వక్రతువులు. దక్షిణాఃచ=దక్షిణలు, సంవత్సరం చ= కాలము, యజమానః చ=యజమానుడు, లోకాః = లోకములు, యత్ర=

ఎక్కడ, సోమః=చంద్రుడు, యత్ర చ=ఎక్కడ సూర్యః = సూర్యుడు, పవతే = పవిత్రము చేయునో, అక్కడ పుట్టిన వని భావము.

సూర్యచంద్రాదులు ప్రకాశించు నీ భూమియందు ఋగాదివేదములు పరమేశ్వరునివలననే ప్రకటింపబడినవి. ఋక్కులలో అక్షరములు పదములు నియతములుగా నుండును మంత్రములు ఛందోబద్ధములై యుండును. యజుర్వేదమున ఛందోనియమ ముండదు. అందలి మంత్రములు గద్యాత్మకములుగ నుండును. బ్రహ్మచర్యాశ్రమ నియమములు దీక్ష యనబడును. అగ్నిహోత్రము, పూర్ణిమ, అమావాస్య మున్నగు పర్వము లందు చేయబడు ఇష్టులు యజ్ఞము లనబడును. అగ్నిష్టోమాదులు క్రతువు లనబడును. ఋత్విక్కులు మున్నగువారి కిచ్చు ధనము దక్షిణ యనబడును. ఇట్టి పద్యమున వర్ణింపబడిన విషయములన్నియు మానవుల శుభముగోరి పరమేశ్వరునిచే నేర్పఱుపబడిన వని యూహింపనగును.

తస్మాచ్చ దేవా బహుధా సంప్రసూతాః
సాధ్యా మనుష్యాః పశవో వయాంసి
ప్రాణాపానౌ వ్రీహి యవౌ తపశ్చ
శ్రద్ధా సత్యం బ్రహ్మచర్యం విధిశ్చ. ౨-౧-౭

తస్మాత్‌చ = ఆ పరమేశ్వరుని వలననే, బహుధా = నానావిధము లయిన, దేవాః=దేవతలు, సాధ్యాః = సాధ్యులు, మనుష్యాః = మనుష్యులు, పశవః=పశువులు, వయాంసి=పక్షులు, ప్రాణాపానౌ=ప్రాణాపానములు, వ్రీహి యవౌ = వడ్లు, యవలు, తపఃచ=చాంద్రాయణాది వ్రత ధారణము, శ్రద్ధా = శ్రద్ధ, సత్యం = సత్యవచనము, బ్రహ్మచర్యం=ఉపస్థేంద్రియ నిగ్రహము, విధిః చ = ఆజ్ఞ మున్నగునవన్నియు జనించును.

మానవులు ముఖ్యముగా దేవతలు, పితరులు. మనుష్యులు నని ముర్విధ శబ్దములచే వ్యవహరింపబడుదురు, అందునను దేవతలు

సిద్ధులు సాధ్యులు నని రెండు తెగలుగ చెప్పబడుదురు పూర్వజన్మమునం దాచరించిన శుభకర్మ జన్య సంస్కారముల మూలమున శుద్ధులై ధీమంతులుగా జనించి శైశవముననే విద్యావంతులై ధర్మాత్ములుగా నుండువారు సిద్ధు లనబడుదురు. ఈ జన్మమునందు జేయు కర్మలు సిద్ధి బొందనప్పులైనవారు సాధ్యు లనబడుదురు. జ్ఞానులైనవారు పితరులు. ఇతరులు సాధారణ మనుజులు, ఆస్తిక్యము, విశ్వాసము, కర్మలందు ప్రవృత్తి, ఉత్సాహము మున్నగునవి కలిగించు గుణమునకు శ్రద్ధ యని పేరు. ఇంద్రియ ప్రవృత్తులను నియమించి శరీర సంస్కారమునకు తోడ్పడునట్లు ప్రవర్తించుట తపస్సగును.

సప్త ప్రాణాః ప్రభవంతి తస్మాత్
సప్తార్చిషః సమిధః సప్త హోమాః,
సప్త ఇమే లోకా యేషు చరంతి ప్రాణా
గుహాశయా నిహితాః సప్త సప్త. ౨-౧-౮

సప్తార్చిషః = ఏడు రకముల విషయ బోధకము లగు కిరణములు గల, సప్తసమిధః = సప్త విషయములుగల, సప్తహోమాః=ఏడురకము లైన విషయ జ్ఞానముగల సప్తప్రాణాః = బాహ్యవిషయములను గ్రహించునట్టి యేడువిధములయిన శక్తులు (కన్నులు రెండు, చెవులు రెండు, ముక్కు పుటములు రెండు. ముఖము-నోరు), తస్మాత్=ఆ పరమేశ్వరునివలననే కలుగును, ఇమేలోకాః = ప్రత్యక్షముగా గనబడు నీ యింద్రియ ఛిద్రములు, యేషు = వేనిలో, గుహాశయాః = నిద్రాదులలో అంతఃకరణము నాశ్రయించియుండు, ప్రాణాః=ప్రాణములు - జాగ్రదాది సమయములలో చరించుచుండునో అట్టి యింద్రియములు, ప్రతి ప్రాణి శరీరమునందును, సప్త సప్త విహితాః = వేఱువేఱుగ ఏడు ఏడు ఉంచబడియున్నవి.

ప్రాణుల శరీరావయవమైన శిరస్సునందుగల ఏడు ఛిద్రములు భగవంతునివలననే నిర్మింపబడినవి. ఆ ఛిద్రములందు ప్రాణములు జాగ్రదవస్థలో సంచరించును నిద్రావస్థలో నా ప్రాణము అంతఃకరణము నాశ్రయించి యుండును ఆ ఛిద్రములలో నుండు నేత్రాదీంద్రియములు రూపము, శబ్దము, గంధము, రుచి మున్నగు విషయములను గ్రహించుచుండును. ఇంద్రియ ఛిద్రములు యజ్ఞకుండలములు గాను, ఇంద్రియములచే దెలియబడు విషయములు సమిధలుగాను, వానిచే గలుగు జ్ఞానములు యజ్ఞఫలములుగాను నిట వర్ణింపబడినవి. ఇట్లు జ్ఞానేంద్రియములు, వాని గోళకములు, వానిచే గ్రహింపబడు శబ్దాది విషయములు మున్నగునవన్నియు పరమేశ్వర నిర్మితములే యని భావము.

అతః సముద్రా గిరయశ్చ సర్వే
అస్మాత్ స్యందంతే సింధవః సర్వరూపాః,
అతశ్చ సర్వా ఓషధయో రసశ్చ
యే నైష భూతై స్తిష్ఠతే హ్యంతరాత్మా. ౨-౧-౯

అతః = ఈ పరమేశ్వరుని వలననే, సర్వే సముద్రాః=సర్వసముద్రములు, గిరయః చ = పర్వతములు, అస్మాత్ = ఈ పరమేశ్వరుని వలన, సర్వరూపాః సింధవః = సర్వవిధములయిన నదులును, అతఃచ= ఇతని వలననే, సర్వా ఓషధయః = సర్వఓషధులు, రసః చ = రసము, అన్నియు నేర్పడినవి. యేన = ఆ రసముచే పరిణతములైన, భూతైః= పంచభూతములచే పరివేష్టితుడై, అంతరాత్మా = జీవుడు, తిష్ఠతే = ఉన్నాడు.

పరమేశ్వరుని వలననే లోకమున సముద్రములు, నదులు, నదములు, పర్వతములు, ఓషధులు, ఆ యోషధులందు రసము నన్నియు నేర్పడుచున్నవి. ఆ రసముచే పరిపుష్టములయి పంచభూతాత్మకములైన

యీ శరీరము లందు జీవుడు వర్తించుటకును హేతువు పరమేశ్వరుడే ఆతడే జీవులకు కర్మఫలముల నందజేయుటకై యీ శరీరములను నిర్మించి యందు వానికి స్థితులను గల్పించుచున్నాడు.

పురుష ఏ వేదం విశ్వం కర్మ
తపో బ్రహ్మ పరామృతమ్,
ఏతత్ యో వేద నిహితం గుహాయాం
సోఽవిద్యాగ్రంథిం వికిర తీహ సోమ్య! ౨-౧-౧౧

సోమ్య! = ఓసౌమ్యుడా! శౌనక ! కర్మ=క్రియ, తపః=జ్ఞానము, పరామృతం=ఉత్కృష్టము నవినాశియు నగు, బ్రహ్మ = వేదము, ఇదం విశ్వం=ఈ దృశ్యమాన మగు విశ్వము-జగత్తు అంతయు, పురుష ఏవ = పూర్ణుడగు పరమేశ్వరునియందే యున్నది. యః = ఎవడు, ఏతత్ = ఈ పరతత్త్వమును. గుహాయాం = స్వబుద్ధియందు - స్వహృదయాకాశము నందు నిహితం=ఉన్నదిగా, వేద = తెలిసికొనునో, సః = అతడు, అవిద్యా గ్రంథిం=అజ్ఞాన మనెడి గ్రంథిని, ఇహ = ఈ జన్మమునందే, వికిరతి=విడదీయును.

పైన వర్ణించినట్లు ఈ ప్రపంచమునందుగల సమస్త పదార్థములు, వేదాది విద్యలు, వాని వలన దెలియనగు కర్మలు, కర్మఫలములు, జ్ఞానము నన్నియు పరమేశ్వరుని వలననే కలుగుచున్నవి. అతడే వీని కన్నిటికి ఆధారము. ఇట్టి పరమతత్త్వమును మానవ జన్మమం దెవడు స్వహృదయాకాశమున సాక్షాత్కారము చేసికొనునో వానికి అజ్ఞానము తొలగిపోవును. సర్వము నతనికి కరతలామలకమువలె తెలియనగును. అందువలన పరమేశ్వరుని దెలిసినవానికి సర్వము తెలియునని భావము. అంగిరసుడు శౌనకు డడిగిన ప్రశ్న కిట్లు సమాధానము చెప్పినాడు.

ఈ పద్యమునందలి ' పురుష ఏ వేదం విశ్వం ' అను పదములకు కొందఱు - అద్వైతవాదులు - శంకరాదులు, ఇదం విశ్వం = ఈ విశ్వమంతయు, పురుషః ఏవ = పురుషుడే - పరమేశ్వరుడే - బ్రహ్మమే యని యర్థము చెప్పి బ్రహ్మకు ప్రపంచమునకు నభేదము - ఏకత్వమును ప్రతిపాదించియున్నారు. వారి దృష్టిలో అగ్నిహోత్రాది కర్మలు, జ్ఞానము, తత్కృతఫలము అంతయు బ్రహ్మకార్యముగా నెంచబడుచున్నది. అనగా బ్రహ్మము కారణము, విశ్వమతనినుండి యేర్పడిన కార్యము. దీనింబట్టి కుండకు మట్టియైనట్లు బ్రహ్మము ప్రపంచమునకు ఉపాదానకారణ మని దెలియుచున్నది. కాబట్టి పురుషుడే - బ్రహ్మమే - ప్రపంచము కావున (మట్టియే కుండయైనట్లు) బ్రహ్మము తెలిసిన సర్వము తెలిసినట్లగునని వారి భావము.

ఈ వాదమున చేతన బ్రహ్మమునుండి అచేతన-జడ-ప్రపంచ మేర్పడిన ట్లెంచవలయును. ఇయ్యది హేతుబద్ధము కాదు మట్టి కుండగా పరిణమించునట్లు బ్రహ్మము ప్రపంచముగా పరిణమించినచో బ్రహ్మము పరిణామి యగును. బ్రహ్మము వ్యాపకమగుటచే నందు పరిణామ మంగీకరింపజనదు. ఇంతేకాక బ్రహ్మమునందు రెండువిధములగు పరిణామముల నంగీకరింపవలసి వచ్చును. ఒకటి జీవపరిణామము - చేతనపరిణామము, రెండవది జగద్రూప పరిణామము. అప్పుడు బ్రహ్మము జడమా ? లేక చేతనమా ? ఉభయమా ? జడమగుచో నయ్యది చేతన జీవ రూపమున నెట్లు పరిణమింపగలదు ? చేతన మగుచో జడమగు జగద్రూపమున నెట్లు పరిణమించును ? ఉభయమగుచో పరిణామమున ప్రతిపదార్థము జడ చేతనాత్మకము కావలసివచ్చును ఇయ్యది ప్రత్యక్ష విరుద్ధము. ఇంతేకాక (తస్మాత్ సర్వం బ్రహ్మ పరామృతం పరం అమృతం అహ మేవేతి యో వేద) ' కావున సర్వము బ్రహ్మము-అది పరామృతము, అయ్యది నేనే అని యెవ డెఱుగునో' వానికి అజ్ఞానము తొలగునని శంకరు లను

మన్నారు. ఉపనిషత్తునందు మూలమున లేని (పరామృత మహ మేవ) 'పరామృతము నేనే' యను పద మెటనుండి గ్రహించి, 'అంతయు నేనే యని యెఱిగినవానికే యజ్ఞానము తొలగు' నని చెప్పిరో బోధపడకున్నది. ఇట్టి యద్వైతము వైదికులకు సమ్మతము కాదు.

ద్వితీయ ముండకమున ప్రథమ ఖండము

స మా ప్త ము

ముండకోపనిషత్తు

ద్వితీయ ముండకము - ద్వితీయ ఖండము

ఆవిః సంనిహితం గుహాచర న్నామ
మహత్ పద మత్రైతత్ సమర్పితమ్
ఏజత్ ప్రాణ న్నిమిషచ్చ యదేత జ్జానథ
సదసద్వరేణ్యం పరంయద్విజ్ఞానాద్ వరిష్ఠం ప్రజానామ్
౨-౨-౧

ఆవిః = ప్రకటమగునది, సంనిహితం = సమీపమున నుండునది, గుహాచరత్=బుద్ధియందువర్తించునది, నామ=ప్రసిద్ధమైనది, మహత్ = గొప్పది, పదమ్=పొందదగినది, ప్రజానాం విజ్ఞానాత్=సామాన్య జనుల జ్ఞానమునకు, పరం=అందనిది, వరిష్ఠం=ఉత్తమోత్తమము, వరేణ్యం = వరింపదగినది, సత్=ధీమంతుల బుద్ధిలో ఉనికి గలది, అసత్=మూర్ఖుల బుద్ధిలో ఉనికి లేనిది, ఏజత్=కదలునట్టిదియు, ప్రాణత్=ప్రాణము గలిగినట్టియు, నిమిషత్చ = మరణాసన్నమయినట్టిదియు, పాషాణాదులుకల, యత్ ఏతత్=యే ప్రపంచము, జానథ = మీరెఱుగుచున్నారో, ఏతత్= ఇదియంతయు, అత్ర = ఈ బ్రహ్మమునందే సమర్పితమ్=సంలగ్నమై యున్నది.

ఈ ఖండమునందు అంగిరసుడు శౌనకునకు పూర్వము వర్ణించిన జగత్కర్తయగు బ్రహ్మముయొక్క లక్షణాదులు చెప్పి దాని నెఱుగు నుపాయమును బోధించుచున్నాడు. ఈ మొదటి పద్యమున బ్రహ్మమెట్టిదో చెప్పుచున్నాడు.

బ్రహ్మము యోగులకు - ధ్యానశీలురకు హృదయమున నావిర్భ వించును - ప్రకటమగును. అయ్యది జీవుల కత్యంత సన్నిహితమై యుండును. బుద్ధితో తెలియదగినది - జ్ఞానప్రాప్యము - ఇంద్రియములకు గనరాదు. బ్రహ్మాండమునగల పదార్థములలో నది యత్యంత ప్రసిద్ధము. జీవులకు పొందదగిన దదియే. దానియందే యీ స్థావర జంగమాత్మక మగు సర్వజగత్తు ఇమిడియున్నది. ధీమంతులు దాని యునికిని గుర్తింతురు. అందువలన నది సత్పదవాచ్యము. మందబుద్ధుల కది యునికిలేనిది. అందువలన అసత్ పదముచే వారు నుడువుదురు. సామాన్యప్రజల జ్ఞానమున కది యందదు. అయ్యది యుత్తమోత్తమ వస్తువు. దానికంటె నుత్తమ మింకొకటి లేదు. అయ్యదియే జీవులకు వరణీయము. దానిని బొందియే జీవులు శాశ్వతసుఖము నందుదురు. కావున నంతకంటె కావలసిన దేమి యున్నది ?

యదర్చిమద్ య దణుభ్యోఽణు
యస్మిన్ లోకా నిహితా లోకినశ్చ,
తదేత దక్షరం బ్రహ్మ సప్రాణ స్తదు వాఙ్మనః
తదేతత్ సత్యం తదమృతం తద్ వేద్ధవ్యంసోమ్య!విద్ధి
౨-౨-౨

యత్=ఏది, అర్చిమత్=కాంతివంతమో, యత్=ఏది, అణుభ్యః అణు=సూక్ష్మముకంటె సూక్ష్మమో; యస్మిన్ = దేనియందు, లోకాః = లోకములు, లోకినః చ = ప్రాణులు, నిహితాః=ఉన్నవో, తత్ ఏతత్ బ్రహ్మ=అదియే బ్రహ్మము, అక్షరం=నాశరహితము, సః=ఆ బ్రహ్మమే, ప్రాణః=సర్వమునకు జీవనహేతువు, తత్ ఉ = అదియే, వాక్ మనః= వాక్కు, మనస్సు, తత్ ఏతత్ సత్యం = అది సత్యము - ఎల్లప్పుడు నొక్కటిగా నుండును. సోమ్యః=సౌమ్య శౌనకః తత్ వేద్ధవ్యం = అదియే

వేధింపదగినది- మనస్సులో వెలియతగినది, తత్ అమృతం=అది మరణ రహితము, విద్ధి = ఇట్టిదిగా తెలిసికొనుము.

బ్రహ్మము నింకను నిట్లు వర్ణించుచున్నాడు : ఓ సౌమ్య! శౌనక! ఈ బ్రహ్మము దీప్తిమంతము. ప్రపంచమునగల సూర్యాది కాంతిమంతము లగు పదార్థముల కన్నింటికి కాంతినిచ్చునది. అణ్వాది సూక్ష్మములయిన ప్రకృతికంటెను, జీవులకంటెను నత్యంతము సూక్ష్మము. ఆ బ్రహ్మము నందే పృథివ్యాది లోకములు, ఆ యా లోకములందు వర్తించు ప్రాణులు నన్నియు నున్నవి. అదియే యన్నింటికి నాధారము. ప్రాణులకు జీవన హేతు వదియే. దానివలననే జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములకు స్వస్వ విషయములను గ్రహించుటకు శక్తి లభించుచున్నది. అది సత్యము, నాశములేనిది, అమృతము. దానినే తెలిసికొనుము.

ధనుర్ గృహీత్వౌపనిషదం మహాస్త్రం
శరం హ్యుపాసా నిశితం సంధీయత,
ఆయమ్య తద్ భావగతేన చేతసా
లక్ష్యం తదేవాక్షరం సోమ్య! విద్ధి. ౨-౨-౩

సోమ్య!=ఓ సౌమ్యుడ ! ఔపనిషదం=ఉపనిషత్తులందు చెప్పబడు, మహాస్త్రం=గొప్ప అస్త్రమగు, ధనుః=ధనువువలె లక్ష్యమును భేదించుట కనువగు సాధనమును, గృహీత్వా = గ్రహించి, యాధనువునందు, ఉపాసా నిశితం=ధ్యానముచే తీక్ష్ణము చేయబడిన, శరం = బాణమును, సంధీయత=సంధానము చేయవలయును. తద్ భావ గతేన=బ్రహ్మభావనా లగ్నమైన, చేతసా = మనస్సుతో, లక్ష్యం=లక్షింపదగిన, అక్షరం = నాశరహితమగు నా బ్రహ్మమును, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

అంగిరసుడు శిష్యభావముతో దరిజేరిన శౌనకునకు బ్రహ్మము నెఱుంగు విధమును దెలుపుచున్నాడు. లక్ష్యమును భేదించువాడు ధను

ర్బాణములను గ్రహించి వానితో లక్ష్యమును భేదించును. అట్లే యుపనిషత్తు లందు వర్ణింపబడినట్లు చిత్తవృత్తుల నరికట్టి యోగాభ్యాసము మూలమున మనస్సును పవిత్రము చేసికొనుటయేకాక మాటిమాటికి నాచిత్తమును సూక్ష్మమగు బ్రహ్మమునందు నిలుప యత్నింపవలయును. బ్రహ్మమనెడి లక్ష్యమును భేదించుటకు వలయు ధనురాదులెవ్వియో వాని నెట్లు ప్రయోగింపవలయునో ముందు పద్యములలో చెప్పబోవుచున్నాడు.

ప్రణవో ధనుః, శరో హ్యాత్మా
బ్రహ్మ తల్లక్ష్య ముచ్యతే,
అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యం
శరవత్తన్మయో భవేత్. ౨-౨-౪

ప్రణవః = 'ఓమ్' అను పదము, ధనుః = ధనుస్సు - విల్లు, హి = నిశ్చయముగ. ఆత్మా=జీవుడు, శరః=బాణము, తల్లక్ష్యం=దానికి లక్ష్యము, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము — పరమాత్మ, ఉచ్యతే = చెప్పబడు చున్నది. అప్రమత్తేన=ప్రమాద రహితునిచే, వేద్ధవ్యం=భేదింపదగినది. అట్లు భేదించి, శరవత్=బాణము లక్ష్యమునందు లగ్నమగునట్లు, తన్మయః భవేత్=బ్రహ్మమయుడు కావలయును.

ప్రణవము ధనువు. జీవుడు బాణము. బ్రహ్మము లక్ష్యము. ముముక్షువు ప్రణవాభ్యాసము మూలమున తనను తాను బ్రహ్మమున జేర్చుకొనవలయునని భావము. ప్రణవము భగవంతునకు (బ్రహ్మమునకు) వాచకము — నామము. అర్థభావనతో ప్రణవజపము నొనరించువాని చిత్తము సమాహితమగును. సమాహితచిత్తుడు నిత్య మభ్యాస మొనర్చుచు ఆలస్య ప్రమాదాదులను దరిజేరనీయక బ్రహ్మము నెఱుగ వలయునని భావము.

అస్మిన్ ద్యౌః పృథివీ చాంతరిక్ష
మోతం మనః సహ ప్రాణైశ్చ సర్వైః,
త మే వైకం జానథ ఆత్మాన మన్యా
వాచో విముంచథ అమృత స్యైష సేతుః. ౨_౨_౫

అస్మిన్ = ఈ బ్రహ్మమునందు, ద్యౌః = ద్యులోకము, పృథివీ= భూమి, అంతరిక్షంచ = అంతరాళము, సర్వైః ప్రాణైః సహ=సమస్త ప్రాణములతోబాటు, మనః=మనస్సు, ఓతం = సూత్రమున మణులవలె నాశ్రయించియున్నవి. ఏషః=ఈపరమేశ్వరుడే, అమృతస్య=అమృతము నకు, సేతుః = నదిని దాటుటకు వంతెనవంటివాడు, తం ఏవ ఏకం=అ యద్వితీయుడైన, అత్మానం=పరయాత్మను, జానథ = ఎఱుగుడు, అన్యాః వాచః = ఇతరాలాపములు, విముంచథ = విడువుడు.

జీవునకు గమ్య మగు బ్రహ్మమునే యింకను బాగుగ తెలుపు చున్నాడు.

సూర్యాది జ్యోతిర్మయ పదార్థములు ప్రకాశించు ద్యులోకము, భూమి, వీనికి రెంటికి మధ్యనుండు అంతరిక్షము, ఇంద్రియములు, ప్రాణములు నను వానితో గూడిన మనస్సు అన్నియు పరమేశ్వరుని యందే యిమిడియున్నవి. జీవులు సాంసారిక దుఃఖము లనెడి సముద్ర మును దాటి యానంద రూప మోక్షపదము నందుటకు పరమేశ్వరుడు నదిని దాటుటకు వంతెన యుపయుక్తమగునట్లు తోడ్పడును. కావున అతనినే యెఱుంగవలయును. ఇతర జడపదార్థములను దెలుపు సల్లాపము లను విడచి యెల్లపుడు పరమేశ్వరుని నెఱుగ యత్నింపవలయును.

ఇట శంకరస్వాములు ' అన్యా వాచః విముంచథ ' అను వాక్యము నకు (అపరవిద్యా రూపా విముంచథ - పరిత్యజత, తత్ప్రకాశ్యం చ

సర్వం కర్మ ససాధనమ్) 'అపరవిద్య యనబడెడు ఋగ్వేదాదులను, ఆ వేదాదులచే కర్తవ్యములుగా నుపదేశింపబడిన సాధన యుక్తములగు కర్మలు నన్నియు విడువుడు'. అని వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు. వేదములు వేదవిహితకర్మములు ననిన శంకరుల కెంత ద్వేషమో బోధ పడకున్నది. వీనిని పదే పదే త్యాజ్యములని భాషించిన యీ మహానుభావులు వేదమతోద్ధారక బిరుదాంకితు లెట్లయిరో యంతకంతకును ఆశ్చర్యము కలిగించుచున్నది.

"యజ్ఞ దాన తపః కర్మ
న త్యాజ్యం కార్య మేవ తత్." భ. గీ.

'యజ్ఞములు, దానములు, తపస్సు నను కర్మలు త్యజియింపదగినవి కావు. తప్పక యావజ్జీవ మాచరింపవలసినదే' అని యుద్బోధించిన గీతావాక్యములనుగూడ వీ రెట్లు విస్మరించిరో తెలియకున్నది. కావున సమాధిప్రజ్ఞను సంపాదించి బ్రహ్మమును సాక్షాత్కారముచేసికొనిన మహానుభావులయిన జీవన్ముక్తులుకూడ యావజ్జీవము - దేహత్యాగ పర్యంతము వేదవిజ్ఞానము, దానిచే విహితములైన కర్తవ్య కర్మములు నెన్నడు విడువరాదు.

అట్లు విడువకున్న మోక్షమున కంతరాయము కలుగు ననుట యద్వైత మగును. అది వైదికులకు అభీష్టము కాదు.

"కుర్వన్నే వేహ కర్మాణి
జిజీవిషే చ్ఛతగ్ం సమాః" యజు.

'కర్మల నొనర్చుచునే శతవర్షములు జీవింప నభిలషింపవలయును' వేదవిధి వైదికులకు పరమోపదేశము. అనుల్లంఘనీయము.

అరా ఇవ రథనాభౌ సంహతాశ్చ నాడ్యః
స ఏషోఽంత శ్చరతే బహుధా జాయమానః,
ఓమిత్యేవం ధ్యాయథ ఆత్మానం
స్వస్తి వః పారాయ తమసః పరస్తాత్. ౨-౨-౬

యత్ర=ఎక్కడ, రథనాభౌ = చక్రమధ్య భాగమున, అరాఇవ = ఆకులు కూర్చబడియున్నట్లు, నాడ్యః సంహతాః = నాడులన్నియు చేర్చబడి యున్నవో యా హృదయమునందు, బహుధా జాయమానః = జ్ఞానము, ఉపాసన, ధ్యానము మున్నగువాని మూలమున నెఱుగబడుచు, సః ఏషః అంతశ్చరతే = ఆ యీ ప్రసిద్ధ పరమేశ్వరుడు ప్రాణులలోపల వర్తించుచున్నాడు, వః = మీయొక్క, పారాయ=తరణము కొఱకు స్వస్తి = శుభకరము, తమసః పరస్తాత్ = అజ్ఞానాంధకారమున కవతలనుందు, ఆత్మానం = పరమేశ్వరుని, ఓమితి ఏవం= ఓమ్ అని యిట్లు, ధ్యాయథ = ధ్యానించుడు - చింతనచేయుడు.

బండి చక్రమునకు మధ్య (కు ం డ) చక్రపు టాకులన్నియు నిమిడియుండునట్లు, మానవుని హృదయమున నొక్కచో నాడులన్నియు చేరును. అట్టి హృదయమునందే యోగులు పరమేశ్వరుని గుర్తింతురు. ఆ పరమేశ్వరుడు ప్రాణులలో నున్నాడు. అతడు అంతట నుండును. అజ్ఞానము తొలగిన తదుపరి యతడు లభించును. అతనిని సదా ప్రణవము నాలంబముగ గ్రహించి ధ్యానమొనర్పవలయును. అతడే జీవులను తరింపజేయును, మృత్యువునుండి తప్పించును.

యః సర్వజ్ఞః సర్వవిద్ యస్యైష మహిమా భువి
దివ్యే బ్రహ్మపురే హ్యేష వ్యోమ్న్యాత్మా ప్రతిష్ఠితః,
మనోమయః ప్రాణశరీరనేతా,

ప్రతిష్ఠితోఽన్నే హృదయం సన్నిధాయ,
తద్విజ్ఞానేన పరిపశ్యంతి ధీరా
ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి. ౨-౨-౭

మనోమయః = మనోవృత్తులతో కూడి, ప్రాణశరీరనేతా=ప్రాణమునకు శరీరమునకు నాయకుడై, హృదయం సన్నిధాయ = హృదయము నాశ్రయించుకొని, అన్నే ప్రతిష్ఠితః = అన్నమూలమున జీవించు శరీరమునందు జీవు డుండును. తద్విజ్ఞానేన = ఆ జీవవిజ్ఞాన పురస్సరముగ, ధీరాః = ధ్యానశీలురగు యోగులు, యత్ ఆనందరూపం = ఏది ఆనంద రూపము, అమృతం=నాశరహితమునై, విభాతి=ప్రకాశించుచున్నదో అట్టి బ్రహ్మమును, పరిపశ్యంతి = అంతటను సాక్షాత్కారము చేసికొందురు. యః=ఆ పరమేశ్వరుడు, సర్వజ్ఞః = సర్వము దెలిసినవాడు, సర్వవిత్ = సర్వమున లభించువాడు - వ్యాపకుడు, యస్య = ఎవనికి, భువి = భూమి యందు, ఏషః మహిమా=ప్రభావము ప్రసిద్ధమో, ఏషః ఆత్మా=ఆయీ పరమాత్మ, దివ్యే = నిర్మలమైన వ్యోమ్ని = ఆకాశమునందు, బ్రహ్మపురే=బ్రహ్మరంధ్రమునందు, హి=నిశ్చయముగ, ప్రతిష్ఠితః = ఉన్నారు- ధ్యానశీలుర కత డక్కడనే యుపలబ్ధమగును.

సర్వజ్ఞుడు సర్వవ్యాపకుడు నగు పరమేశ్వరుడు సర్వత్ర నుండును. కాని, యోగు లతనిని శుద్ధాంతఃకరణము మూలమున స్వహృదయమునందు సాక్షాత్కారము చేసికొందురు. పరమేశ్వర సాక్షాత్కారమునకు పూర్వము హృదయమున జీవాత్మను గుర్తింపవలయును తదుపరి యతని యందంతరాత్మగా వ్యాపించియున్న పరమాత్మను సాక్షాత్కారము చేసికొన వగును. జీవేశ్వరు లిరువురు నీ శరీరములో హృదయ కుహరమున సంయుక్తులై యుందురు, కావున నట జీవుడు పరమాత్మ వెఱుంగుట సులభము.

భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః
క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే.

౨-౨-౮

తస్మిన్=ఆ పరోక్షమైన, పరావరే = పరావరుడగు పరమేశ్వరుడు, దృష్టే = సాక్షాత్కారము చేసికొనబడినపుడు, అస్య = బ్రహ్మజ్ఞానియైన యట్టివాని, హృదయగ్రంథిః=హృదయమునందలి యజ్ఞానవాసన, భిద్యతే =విడిపోవును, సర్వ సంశయాః=సర్వసందేహములు, ఛిద్యంతే = ఛేదింపబడును, కర్మాణి క్షీయంతే=శుభాశుభ కర్మలు క్షీణములగును.

యోగాభ్యాసాదుల మూలమున బ్రహ్మానుభూతిగలిగిన వ్యక్తి యెట్లుండునో యిట వర్ణించుచున్నాడు.

పరమేశ్వరుడు ఇంద్రియ విషయములకంటె వేరై శరీరసంబంధములు లేక నిర్గుణుడు-పరుడు-గాను, సృష్టికర్తృత్వ వ్యాపకత్వాది గుణములతో గూడి-అవరుడు-సగుణుడుగాను ఉండును. అట్టివాని నభ్యాసబలమున నెఱుగగలిగినవాడు మానవుని హృదయమునగల వాసన లన్నియు నశించును. సందేహములు దూరము లగును. నిష్కల్మషుడగును, పూర్ణజ్ఞాని యగును. భోగాపేక్షతో నెట్టి కర్మలు చేయక శాంతచిత్తుడై యుండును.

హిరణ్మయే పరే కోశే
విరజం బ్రహ్మ నిష్కలమ్,
తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాం జ్యోతిః
తద్ యదాత్మవిదో విదుః.

౨-౨-౯

పరే = సూక్ష్మమైన, హిరణ్మయే కోశే = హృదయాకాశమున, యత్ విరజమ్=ఏ యవిద్యాది దోషములు లేక, బ్రహ్మ = అన్నిటికంటె

గొప్పది యగు బ్రహ్మతత్త్వము గలదో, తత్ = ఆ. శుభ్రమ్=శుద్ధము, జ్యోతిషాం = జ్యోతిస్సులకు జ్యోతిః = జ్యోతియయిన దానిని, ఆత్మ విదః=ఆత్మవిదులు, విదుః=తెలిసికొనగలరు.

యోగాభ్యాస నిరతులు శుద్ధ మగు నంతఃకరణముగలవారై లోక సుఖముల ననుభవించు కోరికలను వదలి పరవైరాగ్యము గలవారై శుద్ధము, సనాతనము, జ్ఞానావభాసకములగు నింద్రియాదులకు జ్ఞానశక్తిని ప్రసాదించునదియు నగు బ్రహ్మతత్త్వమును జ్ఞానప్రకాశితమగు హృద యాకాశమునందే యనుభవింతురు.

న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం
నేమా విద్యుతో భాంతి కుతోఽయ మగ్నిః,
తమేవ భాంత మనుభాతి సర్వం
తస్య భాసా సర్వ మిదం విభాతి. ౨-౨-౧౦

తత్ర=ఆ బ్రహ్మ విషయమున, సూర్యః = సూర్యుడు న భాతి = ప్రకాశింపడు, చంద్రతారకం న =చంద్రులు కాని, నక్షత్రములు కాని ఏవియు భాసింపవు, ఇమాః విద్యుతః = ఈ విద్యుల్లతలును, న భాంతి = ప్రకాశింపవు, అయం అగ్నిః కుతః = ఈ యగ్ని ఏమి భాసింపగలదు? భాంతం సర్వం=ప్రకాశించు నీ సర్వము, తమ్ ఏవ = ఆ పరమేశ్వరునే, అనుభాతి=అనుసరించి భాసించును. తస్య భాసా=అతని ప్రకాశముచేతనే ఇదం సర్వం విభాతి = ఇది యంతయు ప్రకాశించుచున్నది.

జగత్తునందు సూర్యుడు, నక్షత్రములు, విద్యుత్తు మున్నగునవి ప్రకాశించు వస్తువులు, ఇయ్యవి లోకమునందు యితర వస్తువులను ప్రకా శింపజేయును. కాని, ఇవి బ్రహ్మమును ప్రకాశింపజేయ జాలవు. వీని వెలుగుల సాహాయ్యముతో బ్రహ్మము నెఱుగజాలము. వీనిలో గల

ప్రకాశము వీనికి స్వతఃసిద్ధమైనది కాదు. పరమేశ్వరుడే వీనికికి ప్రకాశమును గలిగించియున్నాడు కావున పరమేశ్వరునిచే నొసంగబడిన ప్రకాశముతో నీ జగత్తు ప్రకాశించుచున్నదని భావము.

బ్రహ్మై వేద మమృతం పురస్తాత్
బ్రహ్మ పశ్చాత్ బ్రహ్మ దక్షిణత శ్చోత్తరేణ,
అధ శ్చోర్ధ్వం చ ప్రసృతం
బ్రహ్మై వేదం విశ్వ మిదం వరిష్ఠమ్. ౨-౨-౧౧

పురస్తాత్ = ముందుభాగమున, ఇదం అమృతం బ్రహ్మ ఏవ = ప్రత్యక్ష నాశరహితమైన బ్రహ్మమే, పశ్చాత్ బ్రహ్మ = వెనుకను బ్రహ్మమే, అథఃచ ఊర్ధ్వంచ = క్రిందను పైనను, బ్రహ్మ=బ్రహ్మమే, ప్రసృతం= వ్యాప్తమైయున్నది. ఇదం విశ్వం, ఇదం వరిష్ఠం=ప్రత్యక్షము శ్రేష్ఠము నగు నీ విశ్వమంతయు బ్రహ్మమే.

బ్రహ్మజ్ఞానుల బుద్ధియం దెల్లపుడు నెల్లయెడల బ్రహ్మమే భాసించుచుండును. వారి కన్యము గోచరింపదు. వారిని సర్వదా బ్రహ్మమే లక్ష్యమున నుండునని భావము.

ద్వితీయ ముండకమున ద్వితీయ ఖండము

స మా ప్త ము.

తృతీయ ముండకము - ప్రథమ ఖండము

ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా
సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే,
తయో రన్యః పిప్పలం స్వాద్వ
త్త్యనశ్న న్నన్యోఽభిచాకశీతి. 3-1-1

సయుజా = ఎన్నడు వేఱుకాని, సఖాయా = సమానఖ్యాతిగల, సుపర్ణా=సుందర వర్ణములుగల, ద్వా = రెండుపక్షులు, సమానం వృక్షం = ఒక వృక్షమును పరిషస్వజాతే = ఆశ్రయించి-అంటిపెట్టుకొని యున్నవి. తయోః = ఆ రెంటియందును, అన్యః = ఒకటి, స్వాదు = రుచికరమైన, పిప్పలం = వృక్షఫలమును, అత్తి = తినుచున్నది. అన్యః=మఱియొకటి, అనశ్నన్=తినక, అభిచాకశీతి=చూచుచున్నది - ప్రకాశించుచున్నది.

పూర్వపు ఖండమున పరమేశ్వరుని లక్షణాదులను వర్ణించి యతనిని సాక్షాత్కారము చేసికొనుటకు వలయు నుపాయములను అంగిరసుడు శౌనకునకు చెప్పియున్నాడు. అందు జీవాత్మ జ్ఞానపురఃసరముగ బ్రహ్మానుభూతి నంపాదింప నలయుననియు చెప్పియున్నాడు. ప్రస్తుత మీ తృతీయ ముండకమునందు జీవాత్ముని స్థితిగతులను చెప్పుచున్నాడు. పరమాత్ముని విడిచి వేఱుగ జీవాత్మ డుండడు. కావున జీవేశ్వరుల నిట వర్ణించుచున్నాడు. ఇందులకొక వృక్షమును రెండు పక్షులను పోలికగా గ్రహించి యున్నాడు.

కలిసియుండు సమాన ఖ్యాతిగల రెండు సుందరపక్షులు ఒక చెట్టు నంటిపెట్టుకొని యున్నవి. అం దొకటి చెట్టు ఫలమును తినుచున్నది.

రెండవది తినక చూచుచున్నది. ఇయ్యది దృష్టాంతము. దీనితో బోధింప దలచిన విషయమేమన :

వృక్షమును బోలు నీ శరీరమునందు జీవాత్మ పరమాత్మలు రెండును కలిసియున్నవి. అందు పరమాత్మ వ్యాపకము, జీవాత్మ వ్యాప్యము: అణు స్వరూపము, కావున నియ్యవి రెండును పరస్పరము వేఱువేఱుగా నుండజాలవు, అందువలన 'సయుజా' అని చెప్పబడినవి. మఱియు నీ రెండును యోగసాధనాదుల వలననే తెలియబడును కావున 'సఖాయా' సమాన ఖ్యాతికలవి యనబడినవి. వృక్షము వ్రయ్యలు - ఖండములుగ-చేయబడదగినది-అనగా నశించునది. అట్లే యీ శరీరము కూడ నశ్వరము. అట్టి యీ శరీరమునందున్న జీవేశ్వరులలో జీవాత్మ తాను చేసిన కర్మఫలముల ననుభవించు చుండును. పరమాత్మ కేవలము సాక్షి మాత్రముగా నుండి జీవునిచే కర్మఫలముల ననుభవింప జేయు చుండును.

సమానే వృక్షే పురుషో నిమగ్నో
ఽనీశయా శోచతి ముహ్యమానః,
జుష్టం యదా పశ్య త్యన్య మీశ
మస్య మహిమాన మితి వీతశోకః. ౩-౧-౨

సమానే వృక్షే = ఒకే జడ మగు నీశరీరమున, పురుషః = జీవుడు నిమగ్నః= రాగద్వేషాదులలో మునిగి, ముహ్యమానః = మోహరూపమగు నజ్ఞానముచే గ్రస్తుడై, అనీశయా=దుఃఖపాశములనుండి విడివడ జాలక యశక్తుడై, శోచతి=దుఃఖించును. యదా = ఎప్పుడు, అన్యం = తనకంటె భిన్నుడుగా నున్నవాడై, జుష్టం=యోగులచే సేవింపబడు, ఈశం=ఈశ్వరుని, అస్య మహిమానం = ఆ యీశుని మహిమను, పశ్యతి = తెలిసికొనునో, అప్పుడు, ఇతివీతశోకః = ఈ విధముగ దుఃఖరహితుడగును.

జీవుడు, ఈశ్వరుడు నిరువురు నీ శరీరమునందు గలరు, కాని జీవుడు అల్పజ్ఞుడగుటవలన రాగద్వేషాదులతో నానావిధ కర్మముల నొనర్చుచు మోహితుడై దుఃఖములపాలగును. వాని నుండి విడివడుటకు స్వయముగా నసమర్థుడగును కాని జ్ఞానుల సాంగత్యము వలన నహింసాది వ్రతముల నొనర్చి, యోగాంగముల ననుష్ఠించి శుద్ధ బుద్ధియై తనతో నంటి సర్వత్ర వ్యాపకుడై యున్న పరమేశ్వరుని, అతని మహిమను గాంచును. నాడు అతడు దుఃఖముక్తుడై మోక్షసుఖము ననుభవించును

యదా పశ్యః పశ్యతే రుక్మవర్ణం
కర్తార మీశం పురుషం బ్రహ్మయోనిమ్,
తదా విద్వాన్ పుణ్య పాపే విధూయ
నిరంజనః పరమం సామ్య ముపైతి. ౩-౧-౩

యదా=ఎన్నడు, బ్రహ్మయోనిం=ఋగ్వేదాది శాస్త్రములకు కారణము, కర్తారం=జగత్కర్తయు, రుక్మవర్ణం=ప్రకాశస్వరూపుడు, పురుషం=పూర్ణుడునగు, ఈశం=పరమేశ్వరుని, పశ్యః=జ్ఞానియైన సాధకుడు, పశ్యతే = తెలిసికొనునో, తదా = అప్పుడే, విద్వాన్ = ఆ విద్వాంసుడైన సాధకుడు, నిరంజనః= మోహాదులు లేనివాడై, పుణ్యపాపే = పుణ్యపాప ఫలముల ననుభవము మూలమున, విధూయ = నాశమొనర్చి, పరమం సామ్యం=అత్యంత సామ్యమును, ఉపైతి=పొందును.

యోగాభ్యాసాదుల వలన చిత్తమాలిన్యములను దొలగించుకొని, సమాధియందు సమస్త జగత్తునకు కర్తయు, వేదాదులకు మూలమునగు పరమేశ్వరుని గుర్తించిన విద్వాంసుడు, సర్వదుఃఖములనుండి ముక్తుడై పరమేశ్వరునివలె నవిద్యాదులు తొలగినందున నిర్మలుడగును,

ఇట పరమ సామ్యపదము నాధారముగ తీసికొని జీవుడు పర

మేశ్వరుడే యగునని కొందఱు భావింతురు. అద్వైతము - జీవేశ్వరు లొక్కటే-యని సాధింప యత్నింతురు. మూలమున జీవేశ్వరులు పరస్పరము భిన్న పదార్థములని స్పష్టముగా 'అన్య' పదముచే జెప్పబడి యుండుటను కూడ విస్మరింతురు. మోక్ష మనగా వారిమతమున జీవుని యస్తిత్వమునకే భంగము కల్గుచున్నదనియు గుర్తింపరు. కావున నిట్టి యద్వయభావము వైదిక సిద్ధాంతమునకు విరుద్ధము. యుక్తిసంగతమును కాదు.

ప్రాణో హ్యేష యః సర్వభూతై ర్విభాతి
విజానన్ విద్వాన్ భవతే నాతివాదీ,
ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిః క్రియావా
నేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠః. ౩-౧-౪

యః=ఏ పరమేశ్వరుడు, సర్వభూతైః = సర్వప్రాణులతోగూడి సాక్షిమాత్రుడుగా, విభాతి = ప్రకాశించుచున్నాడో, ఏషః=అట్టి యా పరమేశ్వరుడు, ప్రాణః=సర్వమునకు జీవన హేతువు, కావున ప్రాణపదముచే జెప్పబడును. విద్వాన్=జ్ఞానియైనవాడు, విజానన్ = పరమేశ్వరుడిట్టివాడని తెలిసికొని, అతివాదీ న భవతే = అతివాది కాడు, వ్యర్థాలాపముల నొనర్పడు, ఆత్మక్రీడః = తనయందే క్రీడించును - రమించును, ఏషః = అట్టి యీ విద్వాంసుడు, క్రియావాన్ = వేదవిహిత కర్మల ననుష్ఠించువాడై, బ్రహ్మవిదాం = బ్రహ్మవేత్తలలో, వరిష్ఠః=శ్రేష్ఠుడగును.

సర్వప్రాణులయందును సాక్షిరూపుడై, సర్వప్రాణుల జీవనమునకు హేతువై ప్రాణ మనబడు పరమేశ్వరు నెఱిగిన విద్వాంసుడుమితభాషి యగును. సత్యమును నిరూపించుటకై భాషించును. అతిగా నెన్నడు మాటాడడు, వ్యర్థాలాపముల నొనర్పడని భావము. సమాహితచిత్తుడై

పరమేశ్వరునియందే క్రీడించును. అతనియందే రమించును. ఇతర క్రీడలు అతనికి గిట్టవు. ఇతరమునం దతనికి రతి - ప్రీతి కలుగదు. వ్యుత్థితావస్థయందు - సమాధిస్థుడు కాని సమయమున వేదవిహిత కర్మల ననుష్ఠించును. అట్టివాడే బ్రహ్మజ్ఞానులందు శ్రేష్ఠు డనబడును.

ఈ పద్యమున గల 'క్రియావాన్' శబ్దమున కర్థము కర్థము శ్రీశంకరులు జ్ఞాన ధ్యాన వైరాగ్యాది క్రియలు గలవాడు అని నుడివి యున్నారు. అంతటితో నాగక, క్రియావంతు డనగా అగ్నిహోత్రాది కర్మల నాచరించు వాడని చెప్పుట 'అసత్ ప్రలపితము' దుష్టాలాపమని నిందించియున్నారు.

వైదిక క్రియ లయిన అగ్నిహోత్రాదులందు వీరి కింత వైర మేలాకో తెలియదు బ్రహ్మవిద్యకు, అగ్నిహోత్రాది కర్మలకు సముచ్చయము పనికిరాదట, కారణ మేమన ఆత్మరక్షుడు అగ్ని హోత్ర మెట్లు చేయగలడు ? అని ప్రశ్నించు చున్నారు. నిజమే. సమాధ్యవస్థలో నాత్మరతుడై యున్నపుడు బాహ్యక్రియల నాచరింపజాలడు కాని సమాధి స్థితియందు లేనపుడు అగ్నిహోత్రాదుల నాచరించుటలోగల హానియేమి ? ఆత్మరతుడు ధ్యాన వైరాగ్యాది క్రియలను మాత్ర మెట్లు చేయగలడు ? ధ్యానాదులు మానసిక క్రియలు. అయ్యని యాచరింపగలిగినవాడు కర్మేం ద్రియములచే జేయదగు నగ్నిహోత్రాదు లేల చేయజాలడు ? ధ్యానాదులు వేదవిహిత క్రియలు కావా ? మానసిక క్రియలు క్రియలు కావా ? సంన్యాసి దేశభ్రమణ మొనర్చి యుపదేశాదుల నాచరింపదగునా ? ఇయ్యవి యాత్మ రతుడై చేయనగునా ? స్వయముగా శ్రీశంకరులు అవైదికమత ఖండనము, షణ్మత స్థాపనము చేసియున్నారు కదా ? ఇవి యన్నియు నాత్మరతులై చేసినారా ? ఇయ్యవి యొనర్చిన జ్ఞాన కర్మ సముచ్చయత నంగీకరించినట్లు కాదా ?

8)

'యో జ్ఞాన ధ్యానాది క్రియావాన్,
సోఽభిన్నార్థమర్యాదః సంన్యాసీ,' శాం. భా.

జ్ఞాన ధ్యానాది క్రియల నొనర్చువాడే యభిన్నార్థ మర్యాద గల సంన్యాసి యగునెడల స్వయముగా తాము సంన్యాసులై దేశాటన మొనర్చి యేమేమో చేసినారే ! ఇది బ్రహ్మజ్ఞానుల కెట్లు పొసగును ? కావున 'కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సంన్యాసం కవయో విదుః' అను గీతావచనము ననుసరించి కామ్యకర్మలను విడుచుట సంన్యాస మగును. కాని కర్తవ్యము లగు నగ్నిహోత్రాదులను విడుచుట కాదు బ్రహ్మజ్ఞాని సమాధ్యవ్యవస్థలో నాత్మరతుడై, తదితరావస్థయందు వేదవిహిత కర్మల నాచరించుట దోషము కాదు. ఇట్టి జ్ఞాన కర్మలలో వైరుధ్య మొందును లేదు అంతేకాక.

'అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః
స సన్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిః న చాక్రియః' భ-గీ.

'కర్మఫలము నాశ్రయింపక కర్తవ్య కర్మల నాచరించువాడే సంన్యాసి-యోగి యనియు, అగ్నిహోత్రాది క్రియలను విడిచినవాడుకాదు, అనియు భగవద్గీతలో సంన్యాసి లక్షణము స్పష్టముగా జెప్పబడి యున్నది. కదా ! కావున జ్ఞాన కర్మల సముచ్చయమున నెట్టి హానియు లేదు. దీనిని బట్టి శంకరాచార్యుల జ్ఞాన కర్మ సముచ్చయ నిరాకరణవాద మంగీకార్యమ్ము కాదు.

సత్యేన లభ్య స్తపసా హ్యేష ఆత్మా
సమ్యగ్ జ్ఞానేన బ్రహ్మచర్యేణ నిత్యమ్,
అంతః శరీరే జ్యోతిర్మయో హి శుభ్రో
యం పశ్యంతి యతయః క్షీణదోషాః. ౩-౧-౫

క్షీణదోషాః=నశించిన రాగ ద్వేషాది దోషములు గల యతయః = ఇంద్రియాదులను నియమములలో నుంచు యతులు, యం=ఏ పరమేశ్వరుని, పశ్యంతి=సాక్షాత్కారము చేసికొనగలరో, ఏష ఆత్మా=ఆ పరమాత్మ, అంతః శరీరే=శరీరమున హృదయాకాశము నందు, జ్యోతిర్మయః = జ్ఞాన స్వరూపుడై వెలుగుచున్నాడు, హి = నిశ్చయము, అందెంత మాత్రము అజ్ఞానమునకు తావు లేదు, అతడు, శుభ్రః=శుద్ధుడు, అట్టి యీ పరమాత్మ, నిత్యం సత్యేన = నిత్య సత్యభాషణము చేతను, నిత్యం తపసా= నిరంతరము ద్వంద్వములను సహించుటచేతను, నిత్యం సమ్యగ్ జ్ఞానేన= నిత్యము యథార్థ జ్ఞానము చేతను, నిత్యం బ్రహ్మచర్యేణ = అఖండిత బ్రహ్మచర్యము చేతను, లభ్యః=పొందదగినదై యున్నది.

చిత్తదోషములను దొలగించుకొని జితేంద్రియు లయినవారు పరమేశ్వరుని హృదయాకాశమున జూతురు. శుద్ధుడును, జ్యోతిర్మయుడు నగు నా పరమేశ్వరుని బొందుటకు నిత్యసత్య భాషణము, ద్వంద్వ సహనము-సుఖ దుఃఖాది ద్వంద్వములను సహించుట, యథార్థానుభూతి, అఖండిత బ్రహ్మచర్యమును సాధనములు.

సత్యమేవ జయతే నానృతం
సత్యేన పంథా వితతో దేవయానః
యేనాక్రమంత్యృషయో హ్యాప్తకామా
యత్ర తత్ సత్యస్య పరమం నిధానమ్. ౩-౧-౬

ఆప్తకామాః = కృతార్థులయిన, ఋషయః = ఋషులు - వేదార్థ విదులు, యత్ర = ఎక్కడ - ఏదశ యందు, సత్యస్య = సత్యాచరణము

యొక్క పరమం = ఉత్కృష్టమైన, నిధానం = సీమ - అవధి - ఉన్నదో తత్ = ఆ పరమతత్త్వము, యేన = ఏ సత్యభాషణాదులచే, ఆక్రమంతి = పొందుదురో, అట్టి సత్యమేన జయతే=సత్యమే వర్ధిల్లును - సత్యానుష్ఠాత వృద్ధిబొందును, అనృతం న=అబద్ధములాడు వాడు కాని, అబద్ధముకాని, వృద్ధిబొందదు. దేవయానః=వేదవిదులైన విద్వాంసులనుసరించు మార్గము సత్యేన=సత్యభాషణము చేతనే, వితతం=విస్తృతమై యున్నది.

ఎల్లప్పుడు నొక్కటిగా నుండునది - వికారము చెందనిది - మారనిది-సత్య మనబడును, అది పరమేశ్వరుని స్వరూపము. అది సత్యమునకు పరమావధి. దానిని మించిన సత్య మింకొకటి లేదని భావము. లోకమున తా నేది యెట్లు ప్రమాణాదుల మూలమున తెలిసికొనునో దాని నట్లే యితరులకు జెప్పుట సత్యమనబడును. దానికి భిన్నమైనది అనృతము-అబద్ధము - అగును. సత్యస్వరూప మగు బ్రహ్మతత్త్వము సదా ఒక్కటిగా ప్రకాశించును. అనృతము బాధితనుగును. కావుననే విద్వాంసులు సత్యభాషణమున నిష్ఠగలవారై వేదవిహిత కర్మముల నాచరింతురు. అదియే, వారి మార్గము, సత్యభాషణముతోనే ఋషులు ఆప్తకాములైరి. ప్రాప్తవ్యము, శాశ్వతానంద విధానమునగు పరతత్త్వమును బొందిరి. కావున మోక్షసాధనములలో సత్యము ఉత్తమ సాధనము.

బృహచ్చ తద్దివ్య మచింత్యరూపం
సూక్ష్మాచ్చ తత్ సూక్ష్మతరం విభాతి,
దూరాత్ సుదూరే త దిహాంతికే చ
పశ్య త్స్విహైవ నిహితం గుహాయామ్. ౩-౧-౭

తత్ = ఆ బ్రహ్మతత్త్వము, బృహత్ = గొప్పది, సూక్ష్మాత్ చ = సూక్ష్మముకంటెను, తత్ సూక్ష్మతరం = మిక్కిలి సూక్ష్మము, దివ్యం = స్వయం జ్యోతిస్వరూపము, అంచిత్యరూపం = దాని స్వరూప మిట్టిదని చింతింప వీలుకానిది, అయ్యది, దూరాత్ = దూరమున గల వస్తువులకంటె, సుదూరే = మిక్కిలి దూరమున నున్నది, తత్ = అది, ఇహ=ఈ జగత్తున, అంతికే చ = మిక్కిలి సమీపమున నున్నది. పశ్యత్సు=ధ్యానాదుల మూలమున నెఱుగదలచు యోగులకు, ఇహ ఏవ = ఈ శరీరమునందే, గుహాయాం = బుద్ధియందు, నిహితం విభాతి = స్థితమై - ఉండి - ప్రకాశించుచున్నది.

బ్రహ్మతత్త్వము జగత్తునందలి గొప్పవి యైన ఆకాశాదులకంటెను గొప్పది. అయ్యది స్వయంజ్యోతి స్వరూపము. సూర్యాదులు పదార్థములను ప్రకాశింప జేయునట్లు దానిని ప్రకాశింపజేయున దింకొకటి లేదు. లోకమునగల వస్తువులను ఇంద్రియ ద్వారమున నెఱింగి మనస్సుతో వాని రూపమును చింతింపవచ్చును. బ్రహ్మస్వరూపము నట్లు చింతింపజాలము. అయ్యది ఆకాశాది సూక్ష్మపదార్థముల కంటెను మిక్కిలి సూక్ష్మము. అది విభుపదార్థము, అంతట నుండును. కావున నయ్యది సమీపముననను, దూరముననను వెల్లయెడల నుండును. దానిని మించి యుండునది లేదు. కాని, దాని నెఱుగ గోరువారు ధ్యానాది యోగాంగముల నభ్యసించి, తమ బుద్ధియందే ప్రకాశించునదిగ దానిని జూతురు.

న చక్షుషా గృహ్యతే నాపి వాచా
నాన్యైర్ దేవై స్తపసా కర్మణా వా,
జ్ఞానప్రసాదేన విశుద్ధసత్వ స్తత స్తు
తం పశ్యతే నిష్కలం ధ్యాయమానః. ౩-౧-౮

ఆ పరమేశ్వరుడు, న చక్షుషా, న అపి వాచా గృహ్యతే=కంటితో కాని వాక్కుతో కాని గ్రహింపబడడు. అన్యైః దేవైః, తపసా, వా కర్మణా న=ఇతర ఇంద్రియములచే గాని, తపస్సుచే గాని, అగ్నిహోత్రాది కర్మలచేగాని గ్రహింపబడడు, జ్ఞానప్రసాదేన=నిర్మల జ్ఞానముచే, విశుద్ధ సత్త్వః=అంతఃకరణమును శుద్ధమొనర్చు కొనిన వ్యక్తి, తతః = అనంతర మున, నిష్కలం=అవయవ రహితుడైన, తం=ఆ పరమేశ్వరుని, ధ్యాయ మానః=ధ్యానించు చున్నవాడై, పశ్యతే=సాక్షాత్కారము చేసికొనును.

నేత్రాది జ్ఞానేంద్రియములచేగాని, వాగాది కర్మేంద్రియములచే గాని పరమేశ్వరు నెఱుగజాలము. కారణ మేమన: అతనిలో నేత్రాదులచే దెలియబడు రూప రసాది గుణములు కాని, వాగాది కర్మేంద్రియములకు దెలియు హస్తసాదాద్యాకారములు గాని లేవు. ఫలాపేక్షతో నగ్ని హోత్రాది క్రతువులు చేసియు నతనినీ దెలిసికొనజాలము. అందువలన నిరాశపడ నవసరములేదు. కర్తవ్య మేమన: యథార్థ జ్ఞానమును సంపా దించుకొన వలయును. దాని మూలమున చిత్తమునందలి రాగ ద్వేషాది మాలిన్యములను దొలగించుకొని నిర్మల దర్పణమువలె బుద్ధిని శుద్ధము చేసికొనవలయును. అప్పుడు పరమేశ్వర సాక్షాత్కారము కలుగును.

ఏషోఽణు రాత్మా చేతసా వేదితవ్యో
యస్మిన్ ప్రాణః పంచధా సంవివేశ,
ప్రాణై శ్చిత్తం సర్వ మోతం ప్రజానాం
యస్మిన్ విశుద్ధే విభవ త్యేష ఆత్మా. ౩-౧-౯

యస్మిన్=ఏ శరీరమునందు, ప్రాణః పంచధా =ప్రాణము ఐదు విధముల, సంవివేశ=ప్రవేశించియున్నదో, ప్రజానాం=ప్రాణులయొక్క

సర్వం చిత్తం=అంతఃకరణము, ప్రాణైః=ప్రాణశక్తిగల యింద్రియము లతో, ఓతం = కూర్చబడి యున్నదో, యస్మిన్ విశుద్ధే = యే చిత్తము విశుద్ధమైనపుడు, ఏష ఆత్మా విభవతి = ఈ పరమాత్మ తన స్వరూపమును ప్రకాశింపజేయునో, చేతసా=అట్టి నిర్మల చిత్తముతో, ఏషః అణుః ఆత్మా వేదితవ్యః=ఈ సూక్ష్మపరమాత్మ తెలియదగును.

ఈ శరీరమునందు ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము అను నైదుభేదములతో ప్రాణము వర్తించును. ఈ ప్రాణశక్తి వలననే ఇంద్రియములు నేత్రాదులు తమ తమ విషయములను గ్రహించును. ఇవియన్నియు మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారము లనబడు నంతఃకరణమున కధీనములై వర్తించును. ఆ యంతఃకరణము రాగద్వేషాది మలములచే దూషితమై యుండును. అట్టి దానిని ప్రయత్నముతో శుద్ధమొనర్చుకొనినపుడు అందు పరమేశ్వరుని స్వరూపము తెలిసికొనగలము

యం యం లోకం మనసా సంవిభాతి
విశుద్ధసత్త్వః కామయతే యాంశ్చ కామాన్,
తం తం లోకం జాయతే తాంశ్చ కామాన్
తస్మాదాత్మజ్ఞం హ్యర్చయేద్ భూతికామః. ౩-౧-౧౦

విశుద్ధ సత్త్వః = శుద్ధాంతఃకరణుడైన యోగి, యం యం లోకం మనసా సంవిభాతి = ఏ యే లోకమును మనస్సుతో నాకాంక్షించునో, యాన్ కామాన్ చ=ఏకోరికలను గోరునో, తం తం లోకం తాన్ కామాన్ చ=ఆయా లోకములను కామములను జాయతే=పొందును, తస్మాత్ = కావున, భూతికామః= యోగసిద్ధుల నభిలషించువాడు, హి = నిశ్చయముగ, ఆత్మజం=బ్రహ్మజ్ఞానిని, అర్చయేత్=సేవింపవలయును.

యోగాంగములయిన యమనియమాదుల మూలమున నంతఃకరణ మును శుద్ధమొనర్చుకొనిన యోగిపుంగవుడు జీవన్ముక్తు డగును. ఈ శరీర మునం దుండియే వాంఛితలోక సుఖములను సమాధి నిష్ఠుడై యనుభ వించును. అతడే యాప్తకాముడు. అతనికి సిద్ధింపని కోరిక యుండదు అట్టి బ్రహ్మజ్ఞానిని మనోవాక్కాయములతో సేవించి యోగాభ్యాస పాటవ మును సంపాదించి సిద్ధి బొందవలయును.

తృతీయ ముండకమున ప్రథమ ఖండము

స మా ప్త ము

ముండకోపనిషత్తు

తృతీయ ముండకము - ద్వితీయ ఖండము

స వేదైతత్ పరమం బ్రహ్మ ధామ
యత్ర విశ్వం నిహితం భాతి శుభ్రం,
ఉపాసతే పురుషం యే హ్యకామా
స్తే శుక్ర మేత దతివర్తంతి ధీరాః. ३-२-१

యత్ర=ఏ బ్రహ్మమునందు, విశ్వం=విశ్వము, నిహితం=ఉన్నదో, ఏది, శుభ్రం భాతి=శుద్ధమై ప్రకాశించుచున్నదో, ధామ=ఏది యన్నింటికి నాధారమో, ఏతత్ పరమం బ్రహ్మ = అట్టి యీ పరబ్రహ్మమును, సః= పూర్వము వర్ణింపబడిన విశుద్ధసత్వముగల యోగి, వేద = ఎఱుగును, యే=ఎవరు, అకామాః=విషయేచ్ఛలను వదలి, పురుషం =పూర్ణపరమేశ్వరుని, ఉపాసతే=ఉపాసింతురో, తే ధీరాః = ఆ ధ్యానశీలపురుషులు, హి = నిశ్చయముగ, ఏతత్ శుక్రం=ఈ శుక్రమును-రేతస్సును, అతివర్తంతే = అతిక్రమించి యుందురు.

పరమేశ్వరుడు సమస్త విశ్వమున కాధారము, అతడు నిత్యశుద్ధుడు. అతనిని యోగులే యెఱుగ గలరు. లోకమునందలి భోగవాంఛలను వదలి పరమేశ్వరుని నిత్య ముపాసించువారు మరల జన్మమునకు ఉపాదాన కారణమయిన శుక్రమును - వీర్యమును చేరరు దాని మూలమున శరీరధారణము చేయరు. ముక్తులై పరమేశ్వరు నందుండి శాశ్వతానందము ననుభవింతురు.

కామాన్ యః కామయతే మన్యమానః
స కామభి ర్జాయతే తత్ర తత్ర
పర్యాప్తకామస్య కృతాత్మన స్తు
ఇహైవ సర్వే ప్రవిలీయంతి కామాః. ౩-౨-౨

యః = ఎవడు కామాన్=లోకవాంఛలను, మన్యమానః = స్మరించుచు, కామయతే=కోరునో, సః=వాడు, కామభిః = కోరికల ద్వారమున, తత్ర తత్ర=ఆయా యోనులందు, జాయతే=జనించును, పర్యాప్తకామస్య= నిరుద్ధకోరికలుగల, కృతాత్మనః = శుద్ధాత్మునకు, ఇహైవ = ఈ శరీరము నందే, సర్వే కామాః=విషయవాసన లన్నియు, ప్రవిలీయంతి = వినాశము నొందును.

లోకమున శరీరము మూలమున విషయ సుఖముల ననుభవింప గోరువారు వాసనానుకూలమైన శరీరమును బొందుదురు. కావున మోక్షము నభిలషించువారు కోరికలను అనుభవించియో లేక జనింపకుండునట్లు చేసియో సమాప్తము చేసికొన వలయును. అట్టివారే జన్మ మరణ రూప దుఃఖములనుండి తప్పుకొన గలరని భావము.

నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో
న మేధయా న బహునా శ్రుతేన,
య మే వైష వృణుతే తేన లభ్య
స్తస్యైష ఆత్మా వృణుతే తనూం స్వామ్. ౩-౨-౩

అయం ఆత్మా = ఈ యాత్మ, ప్రవచనేవ = అధ్యాపనాదులచే, న లభ్యః=పొందశక్యముకాదు, న మేధయా=ధారణశక్తితో లభ్యముకాదు, న బహునాశ్రుతేన = అధిక శ్రవణము, శాస్త్రపఠనము చేతను లభింపదు

ఏషః = ఈ మనుజుడు, యమేవ = ఏ పరమేశ్వరుని, వృణుతే = వరించునో, తేన = వానిచే, లభ్యః = పొందబడును, ఏషః ఆత్మా = ఈ పరమాత్మ, తస్య = ఆ మనుజునకు, స్వాం తనూం = స్వస్వరూప మును, వృణుతే=ప్రకాశింప జేయును.

ఈ పద్యము కఠోప నిషత్తునందును గలదు. వేదాది శాస్త్రములను చదివి, చదివించుట వలనగాని, ఉపదేశాదుల నొనర్చుటవలన గాని పరమే శ్వర ప్రాప్తి కలుగదు. శాస్త్రములను పఠించి వానిని మఱువకున్నందు వల నను ఆత్మప్రాప్తి కలుగదు. కాని, ఎవడు పరమేశ్వరు ననన్య చిత్తముతో వరించునో వానికే పరమేశ్వరుని ప్రాప్తి కలుగ గలదని తాత్పర్యము అయిన వేదాది శాస్త్రపఠనము, ఉపదేశాదులు తగవని యెంచరాదు. కాని అంత మాత్రమునకే పరమేశ్వర ప్రాప్తి కలుగదు: వానితోబాటు భక్తి విశేష మవసరమని భావము.

నాయ మాత్మా బలహీనేన లభ్యో
న చ ప్రమాదా త్తపసో వ్యాలింగాత్,
ఏతై రుపాయై ర్యతతే యస్తు విద్వాన్
త స్యైష ఆత్మా విశతే బ్రహ్మ ధామ. ౩-౨-౪

అయం ఆత్మా = ఈ పరమేశ్వరుడు, బలహీనేన = నిర్బలునిచే. న లభ్యః=పొందదగినవాడు కాడు, ప్రమాదాత్ న చ=ప్రమాదము వలనను లభింపడు, వాపి = లేక, అలింగాత్ తపసః = చిహ్నరహిత తపస్సువల నను లభింపడు, ఏతైః ఉపాయైః=ఈ యుపాయములతో, యః విద్వాన్ యతతే = ఏ విద్వాంసుడు యత్నించునో, తస్య = అతని, ఏవ ఆత్మా = యీ జీవాత్మ, బ్రహ్మధామ విశతే = విశాలమైన జగదాశ్రయమగు పరమే శ్వరుని జేరును.

వ్యభిచారాదుల మూలమున వీర్యహాని కలిగించుకొని నిర్బలుడయి, భోగలాలసతో నాత్మను విస్మరించి, ఆశ్రమ ధర్మములను సరిగా నిర్వర్తింపక, పాషండవేష ధారణముచేసి తిరుగువానికి పరమేశ్వరుడు లభింపడు. అట్లు కాక, బ్రహ్మచర్య వ్రతానుష్ఠానాదులచే వీర్యవంతుడై, నిరంతరము పరమేశ్వరుని స్మరించుచు ఆశ్రమధర్మముల నిర్వహణముతో నింద్రియాదులను వశమున నుంచుకొను విద్వాంసుడు పరమేశ్వర సాక్షాత్కారమునకు దగినవా డగును.

సంప్రాప్యైన మృషయో జ్ఞానతృప్తాః
కృతాత్మానో వీతరాగాః ప్రశాంతాః,
తే సర్వగం సర్వతః ప్రాప్య ధీరాః
యుక్తాత్మానః సర్వ మే వావిశంతి. ౩–౨–౫

ఋషయః=వేదార్థవిదులు, ఏనం ప్రాప్య=ఈ పరమేశ్వరు నెఱిగి, జ్ఞానతృప్తాః=ఆత్మజ్ఞానముచే తృప్తులై, వీతరాగాః=భోగాసక్తి లేనివారై, ప్రశాంతాః = విషయ భోగమునందు లోలుపత లేనివారై, కృతాత్మానః = శుద్ధాంతఃకరణము గలవా రగుదురు, యుక్తాత్మానః = బుద్ధిని వశపఱచు కొనిన, తే ధీరాః = ఆ ధ్యానశీలురు, సర్వతః = అంతటను, సర్వగం = అన్నింటియందు నున్న పరమేశ్వరుని బొంది, సర్వం ఏవ ఆవిశంతి = సర్వమును చేరుదురు

వేదార్థముల నెఱిగినవారు ఋషులు. వారు పరమేశ్వరుని సాక్షాత్కారము చేసికొని జ్ఞానముచేతనే తృప్తులగుదురు. పరమేశ్వరుడు జ్ఞాని, రాగాదులు లేనివాడు. ప్రశాంతుడు. అట్టి గుణములే జ్ఞానులకు లభించును. వారు సదా శాంతచిత్తులై లౌకిక భోగముల నభిలషింపక పరమేశ్వర ధ్యాన నిమగ్నులై యుందురు. అట్టి వారికి శాశ్వత సుఖము లభిం

చును. మోక్షమును బొంది వారు పరమేశ్వరునందు సర్వత్ర నిరాటంకముగ వర్తింతురు.

వేదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాః
సంన్యాసయోగా ద్యతయః శుద్ధ సత్వాః,
తే బ్రహ్మలోకేషు పరాంతకాలే
పరామృతాః పరిముచ్యంతి సర్వే. 3-2-6

సంన్యాసయోగాత్=(దృష్టాదృష్ట విషయభోగాపేక్షను విడచుటయే సంన్యాసయోగము) పరవైరాగ్యాదుల నభ్యసించుటవలన, యతయః = నియతేంద్రియులై, శుద్ధసత్వాః = నిర్మలచిత్తులైన విద్వాంసులు, వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాః = ఉపనిషద్విజ్ఞానమువలన నిశ్చితముగ పరమాత్మ నెఱిగినట్టివా రెవరున్నారో, పరామృతాః = ఉత్కృష్టమైన యమృతత్వ మును బొందినవారై, తే సర్వేవారెల్లరు, పరాంతకాలే=చివరకు మహా= ప్రళయాంతమున, బ్రహ్మలోకేషు = పరమాత్మచే పునర్నిర్మిత పృథివ్యాది లోకములలో, పరిముచ్యంతి=సర్గారంభమున సాంసారికదశను బొందుటకు విడువబడుదురు.

వేదాంతము = వేదరహస్యము - వేదసారము, దాని ప్రయోజనము నిస్సందిగ్ధముగ బ్రహ్మపదార్థము నెఱుగుటచే యగును. ఇట్లు జీవితార్థ మును గుర్తించినవారై, పరవైరాగ్యాదుల నలవరచుకొని సమస్త భోగా పేక్షలను వదలి, నియతేంద్రియులై బుద్ధిని శుద్ధముచేసికొనిన మహాను భావులు పరమేశ్వరసాక్షాత్కారము చేసికొని ముక్తులగుదురు. ఇట్లు ముక్తులై బ్రహ్మమునందు పరాంతకాలమునవఱకు ఆనందము ననుభవిం తురు. మహాప్రలయము సంభవించి మరల సృష్టి యేర్పడు సుదీర్ఘ కాలము పరాంతకాల మనబడును, అంతవఱకు ముక్తజీవులు ఆనందము ననుభవించి సృష్టికి ప్రారంభమున మరల జన్మముల నారంభింతురు.

జీవులకు కలుగు మోక్షమున కాది యుండును: కావున దానికి అంతము కూడ నుండునని యెఱుగవలయును. ముక్తజీవులకు మరల జన్మ ముండదనుటలో నభిప్రాయము అవాంతరప్రళయము తరువాత కలుగు సృష్టులలో నుండదనుటయే. ఇట్లు మహాప్రళయాంతమున జరుగు సృష్టిలో ముక్తజీవులు జన్మలకు వత్తు రను విషయము ఈ యుగమున ప్రప్రథమముగా మహర్షి దయానందుడు వివరించియున్నాడు. పరాంతకాల మనగా బహుదీర్ఘకాలము, అంతవఱకు జన్మము లేకుండుటయే మోక్ష మని వారి యభిప్రాయము.

గతాః కలాః పంచదశ ప్రతిష్ఠాః
దేవాశ్చ సర్వే ప్రతిదేవతాసు,
కర్మాణి విజ్ఞానమయశ్చ ఆత్మా
పరేఽవ్యయే సర్వ ఏకీ భవంతి. 3-2-7

పంచదశ కలాః=ప్రాణాది పదునైదు శరీరభాగములు, ప్రతిష్ఠాః గతాః=తమ తమ కారణరూపమున స్థితిగలవి యగును, సర్వే దేవాః= ఇంద్రియాది సమస్త దేవతలు, ప్రతిదేవతాసు =వాని వాని కారణములందు చేరును, కర్మాణి=వాసనలు అనుభవము మూలమున నశించును, విజ్ఞానమయః ఆత్మా=చేతన జీవాత్మ, సర్వే=అన్నియు, పరే అవ్యయే = నాశరహితమైన పరమాత్మయందు, ఏకీభవంతి=ఒక్కట జేరును.

ముక్తుడైన వ్యక్తికి సంబంధించిన శరీరమునందలి ప్రాణాద్యవయవములు పదునైదును తమకు కారణభూతములైన పదార్థములలో లీనమగును. (ప్రాణము, శ్రద్ధ, పృథివి, గలము, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, ఇంద్రియములు, అన్నము, వీర్యము, తపస్సు, మంత్రము, కర్మ, లోకము, నామము, 16 కళలు) ఇట్లు శరీరావయవము లన్నియు స్వకార

ణములందు లీనములై సూక్ష్మములగును. జీవునకు సూక్ష్మ శరీరముతో సంబంధము విడిపోవును. అట్టియెడ జీవుడు ముక్తుడై పరమాత్మయం దుండ దొడగును. ఇట్లన్నియు సూక్ష్మమగు పరమేశ్వరుని యందే యుండును.

యథా నద్యః స్యందమానాః సముద్రేఽ
స్తం గచ్ఛంతి నామరూపే విహాయ,
తథా విద్వాన్నామరూపా ద్విముక్తః
పరాత్ పరం పురుష ముపైతి దివ్యమ్. ౩-౨-౮

యథా=ఎట్లు, నద్యః = నదులు, స్యందమానాః = ప్రవహించుచు, నామరూపే విహాయ = స్వనామరూపములు విడిచి, సముద్రే, = సముద్రమున, అస్తంగచ్ఛంతి = అదృశ్యమగునో, తథా = అట్లే, విద్వాన్ = ముక్తజీవుడు, నామరూపాద్ = శరీరాదులనుండి, విముక్తః = విడువబడినవాడై, పరాత్ పరం = అత్యంత సూక్ష్మడైన, దివ్యంపురుషం=దివ్యపురుషుని - పరమేశ్వరుని, ఉపైతి=పొందును.

ముక్తజీవుడు శరీరాది బంధనమునుండి ముక్తుడై స్వయం జ్యోతి రూపమగు పరమేశ్వరుని బొంది సుఖించును. అప్పుడు శరీరాదు లున్నప్పటివలె ప్రత్యేకముగ వ్యవహరింపబడడు; కాని అతని యునికికి భంగము కలుగదు.

స యో హ వై తత్ పరమం బ్రహ్మ వేద
బ్రహ్మైవ భవతి, నాస్య బ్రహ్మవిత్కులే భవతి,
తరతి శోకం, తరతి పాప్మానం
గుహా గ్రంథిభ్యో విముక్తోఽమృతో భవతి. ౩-౨-౯

యః హ వై=ఎవడు, తత్ పరమం బ్రహ్మ వేద = ఆ సూక్ష్మ బ్రహ్మము నెఱుగునో, సః = అతడు, బ్రహ్మ ఏవ భవతి = బ్రహ్మమే యగును. శోకం=దుఃఖమును తరతి=తరించును, పాప్మానం తరతి = పాపమునుండి విడివడును, గుహాగ్రంథిభ్యః = బుద్ధి గతవాసనలనుండి విముక్తః=విడివడును, అమృతః భవతి=ముక్తుడగును. అస్య కులే = ఇట్లు ముక్తుడైనవాని వంశమున, అబ్రహ్మవిత్=బ్రహ్మజ్ఞాని కానివాడు, న భవతి=జన్మింపడు.

ఇప్పుడు గ్రంథాంతమున ముక్తుని విశేషరూపమున ప్రశంసించు చున్నాడు. బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము వలన ముక్తుడైనవాడు బ్రహ్మమే యగును అనగా బ్రహ్మమువలె అవిద్యాది దోషరహితుడగును. శోకాదు లుండవు. వాసనలు నశించును. అతని కులములో అవిద్వాంసుడు జనిం పడు. ఇంతకుమించిన ఫలమేమి కావలయును ?

తదేతదృచాభ్యుక్తమ్ క్రియావంతః శ్రోత్రియాః
బ్రహ్మనిష్ఠాః స్వయం జుహ్వత ఏకర్షిం,
శ్రద్ధావంత స్తేషా మేవైతాం బ్రహ్మవిద్యాం
వదేత శిరోవ్రతం విధివ ద్యైస్తు చీర్ణమ్. ౩-౨-౧౦

తదేతత్ ఋచాభ్యుక్తమ్=పూర్వోక్త విషయము ఋగ్వేదముచే ప్రతిపాదింపబడినది, క్రియావంతః = వేదోక్త కర్మల ననుష్ఠించువారు, శ్రోత్రియాః=వేదాభిజ్ఞులు, బ్రహ్మనిష్ఠాః=బ్రహ్మయందే నిష్ఠగల జ్ఞానులు, శ్రద్ధావంతః= శ్రద్ధతో గూడినవారై, స్వయం ఏకర్షిం జుహ్వతే = బుద్ధి పూర్వకముగ వేదరూప ఋషిమాత్రునిచే దెలుపబడిన అగ్నిహోత్రాది రూప యజ్ఞమును ఫలాకాంక్ష విడిచి చేయుదురో, తేషామేవ=అట్టి వారికే ఏతాం బ్రహ్మవిద్యాం = ఈ బ్రహ్మవిద్యను, వదేత = చెప్పవలయును

యేః తు=ఏవరిచే, శిరోవ్రతం చీర్ణం=బ్రహ్మచర్యాది కఠినవ్రత ధారణము నిర్వర్తింపబడునో వారికిని చెప్పదగును.

వేదాది విద్యల నభ్యసించి, వేదవిహితములగు నగ్నిహోత్రాదులను నిస్సంగబుద్ధితో నొనర్చు వైదికులకు, బ్రహ్మచర్యాది కఠినవ్రతముల నాచరించు బుద్ధిమంతులకు నీ బ్రహ్మవిద్య నుపదేశింపవలయును.

త దేతత్ సత్య మృషిరంగిరాః పురోవాచ
నై త దచీర్ణవ్రతో౽ధీతే, నమః పరమ ఋషిభ్యః
నమః పరమ ఋషిభ్యః. ౩-౨-౧౧

పురా=పూర్వము, అంగిరాః ఋషి = అంగిరసమహర్షి, ఉవాచ = బలికెను, ఏమని అచీర్ణవ్రతః=బ్రహ్మ చర్యాది వ్రతానుష్ఠానము నొనర్పనివాడు, ఏతత్ న అధీతే = ఈ బ్రహ్మవిద్యా విజ్ఞానమును నేర్వడు, తత్ ఏతత్ సత్యమ్=ఇయ్యది సత్యము, పరమ ఋషిభ్యః నమః=పరమ ఋషులకు నమస్కారము, పరమ ఋషిభ్యః నమః = పరమ ఋషులకు నమస్కారము.

అంగిరసుడు తాను శౌనకునకు జెప్పిన బ్రహ్మవిద్యను బ్రహ్మచర్యాది వ్రతముల ననుష్ఠింపనివాడు నేర్వడు. ఇది సత్యము అని అంగీరసుడే పూర్వమున చెప్పియున్నాడు, అని చెప్పుచు, నీ ముండకోపనిషత్తును రచించిన వ్యక్తి (ఋషి) తుదకు తనకంటె పూర్వులయిన మహర్షుల కనేక నమస్కారముల నొనర్చి గ్రంథమును సమాప్తము చేసెను.

ముండకోపనిషత్తు సమాప్తము

పోషకులు :

౧. శ్రీ మేకా రామకృష్ణయ్య (కూచిపూడి)

౨. శ్రీ జాస్తి వేంకటప్పయ్య, తులశమ్మ (,,)

౩. శ్రీమతి కన్నెగంటి శైలసుత నవరత్నకుమారి (వరహాపురం)

౪. శ్రీ పోలం వీరయ్య సోదరులు (సికిందరాబాద్)

౫. శ్రీ కోట్ల రమణారెడ్డి (హైదరాబాద్)

౬. శ్రీమతి దాసరి రామకోటమ్మ (కూచిపూడి)

౭. శ్రీ కోడూరి సుబ్బారావు (సీతాఫలమండి, సికిందరాబాద్)

౮. శ్రీ దుర్గా సత్యనారాయణ, కృష్ణవేణి (తణుకు)

౯. శ్రీ కావూరి శివరామయ్య (మోపిదేవి)

౧౦. శ్రీ గడ్డిపాటి వేంకటకృష్ణయ్య (అమృతలూరు)